

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ ім. І. Сікорського»
Факультет соціології і права**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Декан факультету
соціології і права

_____ А.А. Мельниченко

«___» _____ 20 __ р.

«Історія держави і права зарубіжних країн»

**РОБОЧА ПРОГРАМА
кредитного модуля**

підготовки *бакалавра*
спеціальності 081 «Право»
спеціалізації _____
(шифр за ОПП : _____)
Форма навчання – денна

Ухвалено методичною комісією
факультету соціології і права
Протокол від «___» _____ 20 __ р. №____
Голова методичної комісії

(підпис) (прізвище та ініціали)
«___» _____ 20 __ р.

Київ – 2019

Робоча програма кредитного модуля «Історія держави і права зарубіжних країн» для студентів за спеціальністю 081 «Право», освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр», за денною формою навчання складена відповідно до програми навчальної дисципліни «Історія держави і права зарубіжних країн».

Розробники робочої програми:

Доцент кафедри публічного права, к.і.н., доцент

Тараненко Микола Григорович

(підпис)

Доцент кафедри публічного права, к.ю.н.,

Тараненко Микола Миколайович

(підпис)

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри публічного права

Протокол від «___» _____ 20__ р. № ___

Завідувач кафедри

(підпис) Чепульченко Т.О.
(прізвище та ініціали)

« ___ » _____ 20 __ р.

1. Опис кредитного модуля

Галузь знань, напрямок підготовки, освітньо- кваліфікаційний рівень	Загальні показники	Характеристика кредитного модуля
Галузь знань 0304 «Право»	Назва дисципліни, до якої належить кредитний модуль <i>Історія держави і права зарубіжних країн</i>	Форма навчання <i>Денна</i>
Напрямок підготовки <i>6.030401</i>	Кількість кредитів ECTS 4	Статус кредитного модуля <i>Нормативна</i>
Спеціальність _____	Кількість розділів 2	Цикл до якого належить кредитний модуль <i>професійної та практичної підготовки</i>
Спеціалізація _____	Індивідуальне завдання реферат	Рік підготовки: <i>1-й</i> Семестр: <i>II-й</i>
Освітньо- кваліфікаційний рівень <i>бакалавр</i>	Загальна кількість годин <i>120</i>	Лекції <i>36 год.</i>
		Практичні (семінарські) <i>36 год..</i>
	Тижневих годин: аудиторних – <i>4</i> СРС – <i>6</i>	Самостійна робота <i>48</i>
		Вид та форма семестрового контролю <i>екзамен</i>

2. Мета та завдання кредитного модуля

2.1. Мета кредитного модуля «Історія держави і права зарубіжних країн» полягає у засвоєнні студентами загальних закономірностей виникнення, функціонування і розвитку держави і права провідних країн світу в їх історичній конкретності та хронологічній послідовності.

2.2. Основні завдання кредитного модуля.

Згідно з вимогами програми навчальної дисципліни студенти після засвоєння кредитного модуля мають продемонструвати такі результати навчання:

знання: основні закономірності становлення і розвитку держави і права; систему органів влади і управління в провідних країнах Стародавнього світу, Середньовіччя, Нового і Новітнього часів; основні джерела рабовласницького, феодального та буржуазного права; державно-правові інститути в розвинутих країнах Європи, Азії, Північної Америки; принципи континентальної, англосаксонської та ін. систем буржуазного права; загальну структуру судових органів, поліцейських служб, тюремних установ провідних країн світу.

уміння: використовувати суспільно-політичний досвід, правову культуру провідних країн світу для розбудови та утвердження у світі незалежної, демократичної, правової України; аналізувати законодавчі акти; робити правильні прогнози стосовно тенденцій розвитку сучасного глобалізованого світу; систематизувати та узагальнювати сучасний політико-правовий досвід таких країн як Англія, США, Німеччина, Японія, Франція, Китай та інших країн. в державно-правовому будівництві; аналізувати практику роботи парламентських структур в провідних країнах світу; розкривати сутність делегованого законодавства в Англії, США та інших країнах на сучасному етапі їхнього розвитку.

досвід: підготовка до вивчення загально професійних та спеціальних юридичних дисциплін; формування основ професійного праворозуміння і правової культури майбутніх юристів на основі історико-правового аналізу різних етапів світового державотворення і розвитку права.

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

3.1 ЛЕКЦІЙНІ ЗАНЯТТЯ

Лекція 1. Вступ. Предмет і завдання курсу, періодизація та методи дослідження "Історії держави і права зарубіжних країн". (1 година)

План лекції:

1. Призначення курсу. Предмет "Історії держави і права зарубіжних країн".

ІДПЗК – суспільно-політична, історико-правова наука (вивчає процес становлення, розвитку, сутність, причини загибелі різних держав та систем права). Мета ІДПЗК – збір вагомих історичних фактів розвитку найбільш розвинених зарубіжних держав різних часів, їх аналіз та аргументована оцінка, виявлення історичних закономірностей розвитку держави і права. ІДПЗК як наука бере свій початок з кінця XVIII – початку XIX ст. ст. (історична школа права у Німеччині (Ф.Савіньї, Г. Пухт), соціологічна школа (О.Холмс), позитивістська школа права (О.Конт, Е.Дюрінг, Г.Спенсер).

2. Місце ІДПЗК в системі юридичних дисциплін.

Зв'язки ІДПЗК з Теорією держави і права, Історією вчень про державу і право, Історією держави і права України, Державним правом зарубіжних країн, Міжнародним правом та іншими галузевими юридичними дисциплінами.

3. Методологія науки ІДПЗК. Основні методи дослідження та вивчення ІДПЗК.

Діалектико-матеріалістичний метод; історичний метод; історико-географічний; порівняльно-історичний; ретроспективний; логічний метод; статистичний метод; метод комп'ютерної обробки юридичного матеріалу; конкретно-соціологічний метод; системний метод; метод структурно-функціонального аналізу державних явищ та політико-правових інститутів; метод дедуктивного аналізу; формально-юридичний (аналітичний чи юристичний) метод та ін.

4. Періодизація курсу та його теоретичне і практичне значення.

Поділ ІДПЗК на стародавню (IV тис. до н.е. – V ст. н.е.), середньовічну (V ст. – XVII-XVIII ст.ст.), нову (XVII-XVIII ст.ст – кінець XIX ст.) і новітню (початок XX ст до теперішнього часу). Держава і право з азіатським, рабовласницьким, феодальним, капіталістичним, соціалістичним способами виробництва, їх порівняльна характеристика.

5. Джерельна база ІДПЗК.

Пам'ятки права певної епохи, чи країни: закони, кодекси, конституції, інші офіційні документи (Закони Хаммурапі, Закони Ману, Закони XII таблиць, Кодекс Юстиніана та ін.). Історичні трактати, археологічні дані. Наукові дослідження вчених з різних країн Світу.

Дидактичні засоби, що забезпечують наочність цієї і наступних лекцій: Історичні карти та атласи з історії стародавнього світу, середніх віків, нової і новітньої історії; Хрестоматія з ІДПЗК: У 2-х томах. За ред В.Д.Гончаренка. - К.: Ін Юре. - 1998; Хрестоматія з історії політичних і правових вчень. - Харків: Факт, 1999. - 1080 с.; Тематичні альбоми; Ілюстровані енциклопедії з історії зарубіжних країн; Збірники документів з загальної історії держави і права; Практикуми; Конституції зарубіжних країн та коментарі до них тощо.

Основна література

для підготовки до семінарського заняття:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. - К.: Центр навч. л-ри, 2004. - С. 3-26;

Миرونенко О.М. Історична школа права // Юрид. енциклопедія. - К., 1999. - Т. 2. - С. 730-731;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2012. - С.3-10;

Додаткова література:

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: Учебник для вузов. - М.: Норма, 2002. - С. 1-35.

Завдання для самостійної роботи:

Завдання 1: Опрацювати основну (рекомендовану) літературу;

Завдання 2: Завести окремий зошит для семінарських занять та зошит - "Глосарій" для фіксації та заучування значення маловживаних, а також модерних юридичних термінів. Розпочати складання словника з розкриття змісту таких понять та термінів як: *історія, методологія, цивілізація*. Ключові поняття та терміни до кожної наступної теми вказані також у планах семінарських занять (див. нижче).

Завдання 3: Повторити:

1. Матеріал шкільного курсу з "Всесвітньої історії" (6 кл.) у тій його частині, де висвітлюються передумови та процес виникнення держави у країнах Стародавнього Сходу: Єгипту, Вавилону, Індії та Китаю.

2. Матеріал шкільного курсу з "Основ правознавства" (9 кл.), а саме:

а) поняття: *держава, право, суспільство, історичний тип держави;*

б) теорії виникнення держави.

Лекція 1.2. Загальна характеристика держави та права країн Стародавнього Сходу. (1 година)

План лекції:

1. Поняття держави і права.

Визначення понять «держава» і «право». Виникнення держави і права – закономірний наслідок розвитку людського суспільства (розклад первіснообщинного ладу, формування соціально-економічних класів з протилежними інтересами, потреба у створенні держави і права).

2. Загальна характеристика поняття «Стародавній Схід»

Поняття «Стародавній Схід» у працях античних авторів. Визначення поняття «Стародавній Схід» сучасними вченими. Причини формування перших держав в південно-західній Азії та північно-східній Африці (поява рабства, приватної власності, майнової нерівності, розклад первіснообщинного ладу).

3. Спільні риси та особливості держав Стародавнього Сходу

Збереження суттєвих пережитків первіснообщинного ладу; Відсутність на перших етапах державотворення приватної власності. Наявність колективного рабоволодіння (храми, общини). Патріархальний характер рабства. Деспотична форма правління.

Дидактичні засоби, що забезпечують наочність лекції: Атлас "Історія Стародавнього світу"; Історична карта Стародавнього Єгипту.

Основна література

для підготовки до семінарського заняття:

1. *Бостан Л.М., Бостан С.К.* Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. - К.: Центр навч. л-ри, 2004. - С. 34-35, 46-51; 59-62; 64-72.

2. *Макарчук В.С.* Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 8-16;

3. *Орленко В.І., Орленко В.В.* Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007. - С.14-19;

4. *Хома Н.М.* Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2012. - С.43-62;

Додаткова література:

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: Учебник для вузов. - М.: Норма, 2002. - С. 74-87;

История государства и права зарубежных стран. Учебник для вузов. В двух частях. Изд. второе, стереотипное. - М.: Норма, 2001. - С. 25-38.

Лурье И.М. Очерки древнеегипетского права. XVI-X вв.: Памятники и исследования. - М., 1960.

Завдання на СРС:

Завдання 1: Опрацювати основну (рекомендовану) літературу;

Завдання 2: Продовжити роботу над складанням словника основних понять та термінів з ІДПЗК.

Розкрити зміст таких понять і термінів: *азіатський спосіб виробництва, "Будинок життя", "Будинок Сеті", чаті (джаті, візир), гіксоси, "злочин у законі", іригація, "начальник дому зброї", "начальник шістьох великих домів", неджес, немху, ном, номарх, "син Ра", "слухняні заклик"*

Лекція 2.1. Історія держави і права Стародавнього Єгипту. (1 година)

План лекції:

1. Джерела історії держави і права Стародавнього Єгипту.

Староєгипетські писемні пам'ятки (царські списки, літописи, біографії вельмож); Повідомлення античних авторів та Біблія (Геродот, Діодор Сицилійський, Страбон, Пліній Старший та ін.); Жанрові сцени на стінах гробниць та храмів; Пам'ятки матеріальної культури (писемні пам'ятки. Французький лінгвіст Ж.-Ф. Шампольйон – засновник науки єгиптології).

2. Хронологія та періодизація.

Раннє царство (3100-2800 рр. до н.е.), Стародавнє царство (2800-2250 рр. до н.е.). Перший перехідний період (2250-2050 рр. до н.е.). Середнє царство (2050-1750 рр. до н.е.). Другий перехідний період (1750-1560 рр. до н.е.). Нове царство (1560-1085 рр. до н.е.). Пізнє царство (XI-IV ст. до н.е.).

3. Утворення, розвиток та загибель Стародавнього Єгипту.

Поява державності – IV тис. до н.е. (номи). Об'єднання Єгипту під владою Міни (Менеса). Загибель державності – 30 р. до н.е. (смерть Клеопатри, завоювання Єгипту Октавіаном Августом).

4. Суспільний та державний лад Єгипту.

Централізована монархія (фараон – законодавча, виконавча та судова влада); Візир – чаті, галузеві відомства – будинки (зброї, царських скарбів, громадських робіт тощо). Номі (номархи). Військо (добірні частини, народне ополчення).

5. Джерела та характерні риси права:

а) джерела права; (звичаєве право, кодекси Сеті, Бокхоріса, Рамзеса II та ін.). «Книга мертвих».

б) право власності;

в) зобов'язальне право, різновиди договорів;

- г) шлюбно-сімейне право;
- д) спадкове право;
- е) кримінальне право;
- є) суд і судочинство. (Фараон – верховний суддя, візир, «палата шести», «колегія тридцяти суддів», храмові суди).

Дидактичні засоби, що забезпечують наочність лекції: Атлас "Історія Стародавнього світу"; Історична карта Стародавнього Єгипту.

Основна література

для підготовки до семінарського заняття:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. - К.: Центр навч. л-ри, 2004. - С. 34-35, 46-51; 59-62; 64-72.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 8-16;

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007. - С.14-19;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2012. - С.43-62;

Додаткова література:

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: Учебник для вузов. - М.: Норма, 2002. - С. 74-87;

История государства и права зарубежных стран. Учебник для вузов. В двух частях. Изд. второе, стереотипное. - М.: Норма, 2001. - С. 25-38.

Лурье И.М. Очерки древнеегипетского права. XVI-X вв.: Памятники и исследования. - М., 1960.

Завдання на СРС:

Завдання 1: Опрацювати основну (рекомендовану) літературу;

Завдання 2: Продовжити роботу над складанням словника основних понять та термінів з ІДПЗК.

Розкрити зміст таких понять і термінів: *азіатський спосіб виробництва, "Будинок життя", "Будинок Сеті", чаті (джаті, візир), гіксоси, "злодій у законі", іригація, "начальник дому зброї", "начальник шістьох великих домів", неджес, немху, ном, номарх, "син Ра", "слухняні заклику"*

Лекція 2.2 Історія держави та права Стародавнього Вавілону (1 година)

План лекції:

- 1. Періодизація стародавньої цивілізації Дворіччя.**
 - Старо Вавілонське царство (1894-1518 рр. до н.е.)
 - Каситський період (1518-1204 рр. до н.е.)
 - Ослаблення Вавілону (1204-626 рр до н.е.)
 - Ново-Вавілонське царство (626 – 539 рр. до н.е.)
- 2. Міста-держави стародавніх шумерів та аккадців.**
Ур, Урук, Лагаш, Кіш та ін.
- 3. Становлення могутньої Вавілонської держави за царя Хаммурапі:**
 - а/ реформи царя Хаммурапі (економічна, адміністративна, судова, релігійна)
 - б/ "Законник" Хаммурапі. (1760 р. до н.е.) – безальтовий стовп (282 ст.). м. Сузи біля Перської затоки
- 4. Правове становище населення за законами Хаммурапі:**
 - а/ право власності;

- б/ зобов'язальне право;
- в/ сімейне право;
- г/ спадкове право;
- д/ карне право.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. - К.: Центр навч. л-ри, 2004. - С. 35-79.

Закони царя Хаммурані / Див.: Хрестоматія з ІДПЗК: У 2-х томах. За ред. В.Д.Гончаренка. - К., 1998. - Т. 1. - С. 9-37.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 16-24;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2012. - С. 16-42;

Додаткова література:

Авдиев В.И. История Древнего Востока. - М.: Высшая школа, 1971.

Белявский В.А. Вавилон легендарный, Вавилон исторический. - М., 1971. - 316 с.

Древние цивилизации / под ред. Г.М. Бонгард-Левина. - М.: Мысль, 1989.

Страхов М.М. Всесвітня історія держави і права. Вип. 1. Держава і право Стародавнього світу. - Харків, 1994.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994.

Завдання на СРС:

Завдання 1: Опрацювати основну (рекомендовану) літературу;

Завдання 2: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" (- К., 1998. - Т. 1) такі правові пам'ятки Стародавнього Вавілоу: "*Закони царя Хаммурані*" (ХУШ ст. до н.е.) - С. 9-38.

Завдання 3: Розкрити зміст таких понять і термінів: *авілум, Адад, Аккад, баірум, вакіль-амуррі, вакіль-тамкари, вардум, енсі, "ілку", лугалі, Мардук, мушкенуми, Ніша, Нібала, ордалії, принцип таліона, рабіанум, редум, Шамаш, шумери ("чорноголові").*

Лекція 3.1: Державно-правовий розвиток Стародавнього Китаю (1 година)

План лекції:

1. Джерела інформації про Стародавній Китай.

- Писемні пам'ятки (наукові трактати, історичні твори, юридичні тексти, закони царства Цінь, «Історичні записки» Сима Цяня; Матеріали археологічних розкопок.

2. Характеристика природних умов та населення Стародавнього Китаю.

Тянься («Піднебесна»), Чжун-Го («Середнине царство»), Чжун-Хуа («Серединна квітуча»).

3. Періодизація історії.

Династія Ся (23-18 ст. до н.е.), Династія Шан-Інь (18-12 ст до н.е.), Династія Чжоу (12-3 ст. до н.е.), Західне Чжоу (12-8 ст. до н.е.), Східне Чжоу (8-3 ст. до н.е.), Імперія Цінь (221-206 рр. до н.е.), Імперія Хань (206 – 220 рр. до н.е.), Західна Хань (206 р. до н.е. – 25 р. н.е.), Східна Хань (25– 220 рр. н.е.).

4. Характеристика держави Шан-Інь та Чжоу (Західної та Східної).

1) Цар «Ван» - «син неба». 2) Чжухоу; 3) Дафу; 4) Ші; 5) Шужень.

5. Реформи Шан Яна (359-348 рр. до н.е.) – радник Сяо Гуна.

6. Характеристика давньокитайської імперії Цінь.

Цінь Шихуан. Велика Китайська стіна. Ху Хай.

7. Характеристика імперії Хань (Західної та Східної).

Лю-Бан – 202 р. до н.е. У Ді – «Великий шовковий шлях». Ван Ман. Повстання «червонобрових» 23 р. н.е. Повстання «Жовтих пов'язок» 184 р. н.е. Розпад Стародавнього Китаю на царства Вей, Шу, У (220 р. н.е.).

8. Джерела та характерні риси права Стародавнього Китаю:

- джерела права: Кримінальний кодекс Х ст. до н.е., «Книга законів царства Вей» (автор – Лі Куй) – 5-4 ст до н.е. Перша кодифікація китайського права (193 р. н.е.);
- кримінальне право і система покарань (п'ятичленна);
- шлюбно-сімейне право (багатоженство, сорорат, повна безправність жінки.);
- регулювання майнових відносин;
- судовий процес (змагальний, з елементами розшуку).

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. - К.: Центр навч. л-ри, 2004. - С. 35-79.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 31-37;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2012. - С. 83-98;

Додаткова література:

История Китая. - М.: Изд.-во МГУ, 1998.

Книга правителя области Шан. - М., 1993.

Крижанівський О.П. Історія Стародавнього Сходу. - К.: Либідь, 2000.

Погребенные царства Китая / Перев. с англ. - М., 1998.

Рогожин А.И., Страхов Н.Н. История государства и права рабовладельческого Китая. - М., 1960.

Смолин Г.Я. Источниковедение древней истории Китая. - Л, 1987.

Лекція 3.2 Державно-правовий розвиток Стародавньої Індії. (1 година)

План лекції:

1. Джерела та періодизації історії держави і права Стародавньої Індії.

Писемні пам'ятки, Веди, Сутри, Шастри, «Рамаяна», «Махабхарата», Повідомлення іноземних авторів (Скілак, Плутарх, Страбон, Діодор та ін.). Пам'ятки матеріальної культури. Фольклор. Періодизація: 1) Індський період (Хараппський, Доведійський (23-18 ст.ст. до н.е.); 2) Ведійський період (18-7 ст. до н.е.); 3) Буддійський (6-3 ст. до н.е.). 4) Класичний період (2 ст. до н.е. – 5 ст. н.е.).

2. Історичні умови виникнення та розвитку класового суспільства й держави в Стародавній Індії за доби харапської та ведичної цивілізацій.

2 тис. до н.е. – завоювання Індії аріями. Міста Куру, Панчала, Кошала, Магатха та ін.

3. Суспільний лад Стародавньої Індії та його особливості.

Брахмани, Кшатрії, Вайш'ї, Шудри. Становище чандаліїв та паріїв.

4. Державний устрій Стародавньої Індії магадхсько-маурійської доби.

Маур'я (321-297 рр. до н.е.). Ашока (272-232 рр. до н.е.). Царі (радки), князі (мажараджи). Відомства: фінансове, військове, громадських робіт. Рада (матринаришад). Радники царя (мантрини і махаматри). Військова рада. Місцеві органи управління: царевичі, окружні начальники, старости, ради старійшин. Урядовці- контролери. Царські інформатори.

5. Джерела права.

- Загальна характеристика: Закони Ману, Гаутама, Нарада, Артхашастра.

- Право власності.
- Особливості староіндійського зобов'язального права.
- Шлюбно-сімейне та спадкове право.
- Кримінальне право та процес.

Основна література:

Артхашастра / Див.: Хрестоматія з ІДПЗК: У 2-х томах. - К., 1998. - Т. 1. - С. 54-61.

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.35-79.

Закони Ману / Хрестоматія з ІДПЗК. - К., 1998. - Т. 1. - С. 48-54.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 25-31;

Калинина Э.А. Истоки индийского права // Правоведение, 1979. - № 1. - С.76-81.

Крашенинникова Н.А. Источники древнеиндийского права и их развитие в Средневековой Индии // Правоведение, 1980. - № 1. - С. 76-81.

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2012. - С.63-82;

Додаткова література:

Артхашастра (или Наука политики). - М., 1994.

Бонгард-Левин Г.М., Ильин Г.Ф. Индия в древности. - М., 1985; 1993.

Вигасин А.А., Самозванцев А.М. "Артхашастра": проблемы социальной структуры и права. - М.: Наука, 1984. - 255 с.

Графский В.Г. Всеобщая история государства и права: Учеб. для вузов. - М.: Норма, 2002. - С.88-119.

Жидков О.А. История государства и права Древнего Востока. - М., 1963.

Касты в Индии. Сб. статей. -М., 1963.

Крашенинникова Н.А. Индусское право: история и современность. - М.: МГУ, 1982.

Кудрявцев М.К. Кастовая система в Индии. - М, 1992.

Самозванцев А.М. Правовой текст дхармашастры. М., 1991.

Страхов М.М. Всесвітня історія держави і права. Вип. 1. Держава і право стародавнього світу. - Харків, 1994.

Тищик Б.Й. Історія держави та права стародавнього світу. - Львів, 1999. - Т.1.

Завдання на СРС:

Завдання 1: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" (- К., 1998. - Т. 1) такі політико-правові пам'ятки:

Стародавнього Китаю: "Реформи Шан Яна (350 р. до н.е.); "Сима Цянь про утворення єдиної Китайської держави (III ст. до н.е.)" - Див.: - С. 38-45; 46-47; 47-48).

Стародавньої Індії: "Закони Ману", "Артхашастра" - С. 48-54; 54-62.

Завдання 2: Укласти таблицю "Права та обов'язки раджі та представників варн за "Артхашастрою" та "Законами Ману".

Завдання 3: Розкрити зміст таких понять і термінів: *арії, артхашастра, Ашока, Брахма, брахмани, вайшиї, ван, Ван Ман, варни, веди, даса, "двічі народжені", династія Шан, династія Чжоу, династія Цинь, династія Хань, ді, дравиди, дхарми, дхармашастри, "Закони Ману", Каутільє, киатрії, Маурії, лі, Лю Бан, панчаят, парії, парішад, повстання "Червонобрових", повстання "Жовтих пов'язок", раджа, "Рігведа", сабха, сангхи, Сима Цянь, "система колодязьних полів", "Уложення про покарання", фа, хуанді, чандали, Шан Ян, шудри.*

Лекція 4.1: Афіньська держава і право (1 година)

1. Особливість античних держав, їх відмінність від давньосхідних.

Стародавній Схід (ядро виникнення державності – територіальна земельна община). Греція – основа держави – полісна система.

2. Джерела історії давньогрецької держави і права.

Гомер («Іліада», «Одіссея»). Праці Ксенофонта, Геродота, Платона. Правові пам'ятки: Арістотель («Про найдавніший державний лад Афін», «Про реформи Клісфена»), Плутарх («Про реформи Солона», «Закони Драконта», судові промови Демосфена та інших).

3. Хронологія Давньогрецької цивілізації.

- Гомерівський період (11-9 ст. до н.е.)
- Архаїчна Греція (8-6 ст. до н.е.)
- Класична Греція (5-4 ст. до н.е.)
- Елліністичний період (кінець 4 ст. – 30-ті рр. до н.е.)

4. Органи влади гомерівської Греції.

Рада старійшин (буле), Народні збори (агора), Вождь (базилевс).

5. Грецький поліс.

Характерні ознаки держави поліса: антична форма власності на землю, наявність трьох прошарків населення (громадяни, іноземці, раби), політична рівноправність громадян, залежність громадян від державних структур, поєднання безпосередньої та представницької демократії.

6. Виникнення держави в Афінах.

Гомерівська Греція, Виникнення міст-полісів, утворення Афіньської держави (8 ст. до н.е.).

7. Реформи Тезея. Закони Драконта.

Реформи Тезея – об'єднання чотирьох філ в один народ (евпатриди, геомори, деміурги) - 7 ст. до н.е. Закони Драконта 621 р. до н.е.

8. Реформи Солона (594 р. до н.е.), Пісістрата (560-527 рр. до н.е.), Клісфена (509 р. до н.е.), Ефіальта (462 р. до н.е.) та Перікла (444-429 рр. до н.е.).

9. Суспільний та державний лад Афін.

Суспільний лад: 1. Громадяни (з 18 років), з 20 років – участь у виборах; 2. Метеки (іноземці); 3. Вільновідпущеники; 4. Раби.

Державний лад: 1. Народні збори (агора) – 6-8 тис. чоловік, 4 рази на місяць. 2. Буле (рада п'ятисот); 3. Колегія архонтів (1, 9, 40 осіб). Епонім, Базилевс, Полемарх. 4. Колегія стратегів (10 осіб). 5. Колегія одинадцяти. 6. Ареопаг. Закон Ефіальта (462р. до н.е.) – позбавлення ареопага політичних прав.

10. Причини занепаду Афіньської державності:

- греко-перські війни;
- Пелопонеська війна;
- піднесення та агресія Македонії.

11. Джерела та загальні риси афіньського права:

- джерела права (звичаєве право, закони Драконта, судові промови Демосфена, Лізія, праці Плутарха, Арістотеля, Ксенофонта, Платона, Геродота та ін.);

- зобов'язальне право (договори: купівлі-продажу, позики, найму, зберігання (поклажі), товариства та ін);

- спадкове право (закон і заповіт);

- право власності (5 ст до н.е. – первинний і похідний спосіб набуття власності);

- шлюбно-сімейне право (шлюбний вік: чоловіки – 18 років, жінки – 14 років, договір купівлі, згодом – укладення шлюбу в суді або органах влади);

- кримінальне право та процес (злочин – «дія, яка спричинила будь-які негативні наслідки». Логографи та оратори. Клепсида. Приватний і державний процеси.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.80-112; 126-131;

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 37-51;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2012. - С.100-125.

Додаткова література:

Громаков Б.С. История рабовладельческого государства и права (Афины и Рим). - М., 1986.

История государства и права зарубежных стран / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2002. - Часть 1. - С. 129-152, 193-197.

Катрич В.М. Історія рабовласницької держави та права Стародавньої Греції. - К., 1969.

Кочекьян С.А. Государство и право Древней Греции. - М.: Юрид. лит., 1963.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994. - С. 95-117.

Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього Світу: У 2-х томах. - Львів, 1999. - Т. 1.

Леція 4.2: Державний лад і право Стародавньої Спарти (1 година)

План лекції:

1. Утворення та розвиток Стародавньої Спарти.

XI ст. до н.е. – підкорення дорійцями ахейців. X-IX ст. до н.е. – утворення держави у Лаконіці (аграрна країна, господарство патріархальне, військова держава).

2. Особливості суспільного ладу.

1. Спартанці – 9-10 тис. осіб (9-8 ст. до н.е.); Близько 6 тис. – 5 ст. до н.е.
2. Періеки (вільні люди, без політичних прав)
3. Неодамоти (вільновідпущеники)
4. Ілоти (раби). Криптії.

3. Державний устрій.

1. Два царі (воєначальники-жерці)
2. Колегія ефорів (5 осіб)
3. Герусія (рада старійшин) – 30 чоловік.
4. Народні збори (апелла) – одружені спартіати з 30 років
5. Суд (царі, ефори, герусія)

4. Джерела та риси права:

Звичаєве право. Закони Лікурга «Велика ретра» (Конституція Спарти). – близько 700р. до н.е. Плутарх «Про реформи Лікурга», «Про герусію в Спарті», «Про майнові відносини серед спартанців» та ін.

- право власності;
- шлюбно-сімейне право;
- кримінальне право.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.80-112; 126-131;

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 52-54;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2012. - С. 126-140.

Додаткова література:

История государства и права зарубежных стран / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2002. - С. 153-159.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994. - С. 117-124.

Завдання на СРС:

Завдання 1: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" (- К., 1998. - Т. 1. - С. 64-87.) такі давньогрецькі історико-правові пам'ятки:

"Арістотель про найдавніший державний лад Афін";

"Закони Драконта (621 р. до н.е.);

"Плутарх про реформи Солона";

"Арістотель про реформи Клісфена";

"Плутарх про законодавство Лікурга";

"Про виховання спартанців";

"Ксенофонт про суспільне життя в Спарті" та ін.

Завдання 2: Розкрити зміст таких понять і термінів: *автократор, ареопаг, архонт, апелла, архагети, атимія, базилевс, буле, булевти, геліея, геомори, геруссія, гіпомейони, гопліти, демі, деміурги, демос, "дисноме" (беззаконня), евпатриди, епонім, ефори, "Закони Драконта", "Закони Міноса і Радоманта", ілоти, клери, Клісфен, "Критські закони", Лікург, літургії, метеки, навкрарії, "номос" (закон), остракізм, переіки, Перікл, Пісістрат, поліс, принцип ісономії" (рівноправ'я), притани, ретра, синойкізм, сисахфія, сисситії, Солон, спартіати, Тезей, триттії, фети, фесмофети, фідітії, філи, фратрія.*

Лекція 5.1: Утворення Римської держави. (1 година)

План лекції:

1. Джерела римської історії.

1) Наукові праці Цицерона, Тіта Лівія, Тацита, Полібія, Плутарха, Монтеск'є, Гіббона та інших. 2) Археологічні матеріали; 3) Документальні джерела (закони, договори, «Закони XII таблиць»).

2. Періодизація історії держави і права Риму.

Держава: 1) Становлення Римської держави (753 р. – середина 6 ст. до н.е.); 2) Період Республіки (середина 6 ст. – 27 р. до н.е.); 3) Період Імперії: принципат, домініат (27 р. до н.е. – 476 р. н.е.). Право: 1) Квіритське право (7-3 ст.ст. до н.е.); 2) Розквіт римського права (3 ст. до н.е.); 3) Систематизація римського права (кінець 3 ст. до н.е. – 3 ст. н.е.).

3. Утворення Римської держави:

а) природні умови, населення стародавньої Італії (лігури, сикули, сикани, італіки, латини, етруски);

б) виникнення Риму: легенда про заснування Риму. Ромул і Рем. 21 квітня 753 р. до н.е. – сім царів-рексів. (Ромул – Тарквіній Гордий). Первісне римське суспільство та органи управління ним. Квіріти, клієнти, плебеї. Органи управління: народні збори, рекс (цар), сенат, жрецькі колегії (авгури, понтифіки, феціали).

в) реформи Сервія Туллія (578-534 рр. до н.е.). Виникнення Римської держави. Поділ населення Риму на 5 розрядів. Зрівняння в правах плебеїв з патриціями. Реформа в армії. Центурії (193). Перепис громадян. Кордони Риму. Поділ Риму на

триби (4 міські, 17 сільських). Тарквіній Гордий. 509-510 рр. до н.е. – обрання двох консулів замість рекса (Брут, Публікола). Утворення Римської республіки.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.80-94;

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 55-73;

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007. - С.44-50;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2012. - С. 141-162.

Додаткова література:

История государства и права зарубежных стран / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2002. - С. 160-192.

История древнего мира / Под ред. Ю.С.Крушкол. - Часть вторая. - М.: Просвещение, 1971. - С. 208-233.

История Древнего Рима / Под ред. А.Г.Бокщанина и В.И.Кузицина. - М.: Высшая школа, 1971. - С. 9-23, 37-52.

Галанза П.Н. Государство и право Древнего Рима. - М., 1963.

Катрич В.М. Держава і право Стародавнього Риму. - К., 1974.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994.

Лекція 5.2: Римська держава в період Республіки (1 година)

1. Римська держава у період Республіки (510-27 рр. до н.е.):

а) суспільний лад: 1) Повноправні громадяни Риму (рабовласники: сенатори, вершники, торгівці, лихварі, землевласники). 2) Неповноправні (чужинці, вільновідпущеники). 3) Раби.;

б) боротьба плебеїв з патриціями за рівність в політичних та економічних правах (20 років). Сецесії плебеїв (494 р. до н.е., 289 р. до н.е.) Закон Гортензія (урівняння повноважень трибутних зборів з центуріатними). Виникнення нобілітету. ;

в) державний устрій: народні збори (коміції) – куріатні, центуріатні, трибутні. Сенат – 300 осіб; Магістратура – магістрати: ординарні та екстраординарні. Ординарні магістрати: консули, претори, цензори, трибуни, едили, квестори. Екстраординарні: диктатор, начальник кінноти;

г) судова система: колегія понтифіків, народні збори, сенат, претори;

д) місцеве управління: 9 провінцій, губернатори з майже необмеженою владою.

2. Криза і падіння Республіки:

а) зовнішня політика Риму. Війни з царем Понту Мітридатом VI Євпатором (Сулла, Помпей). Завоювання Галлії (Ю.Цезар)

б) внутрішня політика Риму. Перший тріумвірат (Помпей, Красс, Цезар). Боротьба Цезаря з Помпеем та його синами. Проголошення Ю.Цезаря імператором (45 р. до н.е.). Вбивство Ю. Цезаря Брутом і Кассієм 15 березня 44 р. до н.е.;

в) повстання рабів та їх наслідки. Повстання Спартака (74-71 рр. до н.е.). Реформи Гракхів. Тіберій Гракх – 133 р. до н.е. – аграрна реформа. Гай Гракх – 123 р. до н.е. – хлібний закон, вивід колоній на південь Італії та в Карфаген;

г) військова реформа Гая Марія (кінець 2 ст. до н.е.) – солдат-ветеран після 6 років служби отримує земельну ділянку. Пролетарі допущені до служби в армії. Децимація;

д) Кінець Римської Республіки. Другий тріумвірат (Марк Антоній, Октавіан, Лепід). Прихід Октавіана до влади (27 р. до н.е.);

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.80-94;

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 55-73;

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007. - С.44-50;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2012. - С. 141-162.

Додаткова література:

История государства и права зарубежных стран / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2002. - С. 160-192.

История древнего мира / Под ред. Ю.С.Крушкол. - Часть вторая. - М.: Просвещение, 1971. - С. 208-233.

История Древнего Рима / Под ред. А.Г.Бокщанина и В.И.Кузищина. - М.: Высшая школа, 1971. - С. 9-23, 37-52.

Галанза П.Н. Государство и право Древнего Рима. - М., 1963.

Катрич В.М. Держава і право Стародавнього Риму. - К., 1974.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994.

Лекція 6.1: Римська держава в період Імперії. (1 година)

План лекції

1. Рання імперія – принципат.

Октавіан Август – перший сенатор, принцепс – 27 р. до н.е. Державний лад: сенат (600 осіб). Народні збори. Консули. Народні трибуни. Претори (18 осіб). Едили. Створено: прибічну раду (консиліум). посади префекту Риму, префекту преторію, імператорську канцелярію. Суспільний лад: сенатори, вершники, плебс, муніципальна знать, раби. Правління Тіберія, Цезаря, Нерона.

2. Пізня імперія - домінат;

Діоклетіан (284-305 рр.) – абсолютний монарх (домінус – владика). Реформи: поділ імперії на Східну (Діоклетіан) і Західну (Максиміан). Сенат і магістратура. Рада при імператорі (юристи). Встановлення рангів для чиновників. Поділ імперії на 12 діоцезів і на провінції. Збройні сили (прикордонні і мобільні). Нова система оподаткування. Грошова реформа. Відновлення традиційної римської релігії на чолі з богом Юпітером. Зречення Діоклетіана і Максиміана від влади (305 р.). Прихід до влади Костянтина (306-337 рр.). Міланський едикт 313 р. Християнство – державна релігія. Створення 4-х префектур (префект – преторія). Діоцези (вікарії). Провінції (ректори). Округи (препозити). Муніципальні магістрати та сенати. На чолі Риму – претор міста. Створення таємної поліції (фундаментарії – інформатори, сикофанти – донощики). Прикріплення колонів до власників. Константинополь – столиця імперії (11 травня 330 р).

3. Падіння Римської держави.

Правління Феодосія (379-395 рр.) – останнє об'єднання імперії. Пограбування Риму готами на чолі з Аларіхом (410 р.). Захоплення Риму Одоакром (476 р.). Зречення від влади Ромула Августа.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.80-94;

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 55-73;

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007. - С.44-50;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2012. - С. 141-162.

Додаткова література:

История государства и права зарубежных стран / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2002. - С. 160-192.

История древнего мира / Под ред. Ю.С.Крушкол. - Часть вторая. - М.: Просвещение, 1971. - С. 208-233.

История Древнего Рима / Под ред. А.Г.Бокщанина и В.И.Кузицина. - М.: Высшая школа, 1971. - С. 9-23, 37-52.

Галанза П.Н. Государство и право Древнего Рима. - М., 1963.

Катрич В.М. Держава і право Стародавнього Риму. - К., 1974.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994.

Лекція 6.2: Джерела та основні риси римського права. (1 година)

План лекції:

1. Джерела права в період Республіки:

а) звичаєве право;

б) закони (ініціатори: магістрати, народні збори);

в) «Закони XII Таблиць» (451-450 рр. до н.е. – 12 мідних дощок в центрі Риму. Знищені в 387 р. до н.е. галлами.);

г) едикти магістратів (преторські едикти);

д) право народів (перше в світі міжнародне право). У 212 р. злилося з римським правом;

2. Джерела права в період Імперії:

а) сенатус консульти;

б) конституції імператорів: едикти, декретети, рескрипти, мандати.

в) діяльність юристів (Папініан, Ульпініан, Гай, Модестин, Помпоній);

г) кодифікації Юстиніана. Юстиніан (527-565 рр.). Комісія Теофіла (528 р.). Кодекс Юстиніана (529 р.). Комісія Трибоніана, створення інтерполяцій (530 р.). Дигести (пандекти) (533 р.). Нові інституції (533 р.). Нова редакція Кодексу Юстиніана (534 р.). Усі кодифікації Юстиніана названі «Зводом цивільного права» - (XII ст.)

3. Основні риси римського права в період Республіки:

а) суб'єкти права (фізичні та юридичні особи);

б) речове право – право володіння та власність на річ;

в) право власності - манципація;

г) права на чужу річ - сервітути;

д) зобов'язальне право; види контрактів – вербальні, літеральні, консенсуальні, реальні;

е) шлюбно-сімейне та спадкове право – конкубат;

є) кримінальне право – публічні та приватні делікти, покарання – тяжкі та легкі.

4. Судочинство в період Республіки.

5. Римське право за доби Імперії:

- а) суб'єкти права (фізичні та юридичні особи);
- б) речове право (емфітевзис – довгострокова оренда необроблених ділянок);
- в) зобов'язальне право (безіменні контракти);
- г) кримінальне право (неосудність малолітніх та душевнохворих).

6. Судочинство в період Імперії.

7. Рецепція римського права.

8. Історичне значення римського права.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.132-150;

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 74-76;

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007. - С.50-53;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2012. - С. 163-183.

Додаткова література:

Бартошек М. Римское право: понятия, термины, определения. - М., 1989.

История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2002. - Часть 1. - С. 198-244.

Катрич В.М. Держава і право Стародавнього Риму. - К., 1974.

Підопригора О.А. Римське приватне право. - К., 2001. - 440 с.

Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу: У 2-х томах. - Львів, 1999. - Т. 2.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994.

Завдання на СРС:

Завдання 1: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" (- К., 1998. - Т. 1. - С. 88-143.) такі документи:

- 6. Діонісій про реформу Сервія Туллія;
- 7. Закони XII Таблиць (450-451 рр. до н.е.);
- 8. Полібій про Римську республіку;
- 9. Інституції Гая (143 р. н.е.);
- 10. Діон Кассій про імперію.

Завдання 2: Продовжити роботу над укладанням словника основних понять та термінів з ІДПЗК.

Розкрити зміст таких понять:

Квіритське право; преторське право; право народів; манципація; бонітарна (преторська) власність; легісаційний процес; формулярний процес; екстраординарний процес; інквізиційний процес.

Розкрити зміст таких термінів:

Атимія, децимвири, дигести, ехіни, інституції, іпотека, клесидри, композиція, конкубінат, контракт, конституції, нексум, пандекти, сервітути, сикофанти, стипуляція, фідеікомісія.

Лекція 7.1. Загальна характеристика феодалізму. (1 година)

План лекції:

1. Поняття та характерні риси епохи феодалізму.

Термін «феодалізм» - «старий порядок». Марксизм – феодалізм це суспільно-економічна формація, яка передувала капіталізму. Сучасна історико-правова наука: феодалізм – соціальна система, яка існувала лише у Західній Європі в епоху Середньовіччя (період від падіння Західної Римської імперії (476 р.) до падіння Східної Римської імперії (1453 р.). В основі феодалізму лежать відносини: між васалом і сеньйором, підданим і сюзереном, селянином і феодалом. Феодалізму характерні: 1) станово-ієрархічна нерівність; 2) Рицарська воєнна організація; 3) Християнство, як ідеологічна і моральна основа. Визначальні ознаки феодалізму: 1) Панування натурального господарства; 2) Особиста залежність селянина від землевласника; 3) Наділення селянина засобами виробництва та землею; 4) феодална рента – основна форма повинності (панщина, натуральний оброк, податок).

2. Загальна характеристика ранньофеодальних держав

- 1) Ранньофеодальна монархія (співпраця монарха з феодальною курією та з'їздами феодалів)
- 2) Станово-представницька монархія (влада монарха обмежена станово-представницькою установою (парламентом).
- 3) Абсолютна монархія (необмежена влада монарха)

3. Характеристика ранньофеодального права

Загальні закономірності феодального права.

- Регулювання поземельних відносин – право-привілей (нерівність різних станів);
- Відсутність чіткого розподілу на галузі права
- Партикуляризм (відсутність єдиного права на території держави)
- Право сильного - «кулачне право»
- Вплив релігійних догматів
- Запозичення (рецепція) римського права.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.157-158; 165-177.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 77-83; 86-92;

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007. - С.54-60;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2008. - С. 200-215.

Додаткова література:

История государства и права зарубежных стран / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2002. - С. 245-280;

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. - М., 2000. - С. 258-274;

Крестовская Н.Н. История государства и права зарубежных стран. Практикум. - Харьков: Одиссей, 2002. - С. 141-173;

Ливанцев К.Е. История государства и права средних веков. - СПб.: Питер, 2003. - С.10-24;

Семенов В.Ф. История средних веков. - М.: Просвещение, 1975. - С. 34-57.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994;

Завдання на СРС:

Розкрити зміст таких термінів:

Феодалізм, фео́д, феодал, васал, сюзерен, сеньйор, рицарство, дофеодална держава, феодальна рента, ранньофеодална монархія, станово-представницька монархія, абсолютна монархія.

Лекція 7.2. Історія держави та права франків (1 година)

План лекції:

1. Розселення германців та утворення держави франків. Правління Хлодвіга I.

Завоювання Галлії та підкорення германських племен франками (6 ст.). Ю. Цезар (I ст. до н.е.) та Тацит (II ст. н.е.) про германців. Салічні та рипуарські франки. Заснування Франкської держави (кінець 5- початок 6 ст.ст.). Король салічних франків – Хлодвіг I (481-511 рр.). Заснування династії Меровінгів. Походи Хлодвіга I.

2. Держава франків за доби Меровінгів: суспільний та державний устрій.

Суспільний лад: вільні франки, галло-римляни, лети, вільновідпущеники, раби. Державний устрій: король, майордом, військо, духовенство. Піпін Геристальський – єдиний майордом Франкського королівства (687 р.).

3. Посилення влади майордомів. Реформи Карла Мартелла.

Карл Мартелл (син Піпіна Геристальського) – 715-741 рр. Бенефіціальна реформа. Секуляризація церковних земель. Створення важкоозброєної кінноти. 732р. – перемога Мартелла над арабами при Пуатьє. Піпін Короткий (751 р.).

4. Розвиток Франкського королівства за Карла Великого, його реформи

Карл Великий (768-814 рр.) – династія Каролінгів. Завоювання Карла Великого. Створення імперії. Коронація Карла Великого у Римі (800 р.). Указ Карла Великого про необхідність для кожної вільної людини мати сеньйора (789 р.). Поділ імперії на округи на чолі з графами. Контроль за округами («посланці правителя»). З'їзди світської та церковної знаті. Каролінгське відродження.

5. Розпад імперії франків. Верденський договір 843 р. та його наслідки.

Поділ імперії на Францію, Німеччину, Італію.

6. Джерела та особливості права франків.

7. "Салічна правда" '1510 р. - визначна пам"ятка звичаєвого права франків, її загальна характеристика.

Норми звичаєвого права. Автори - Хлодвіг I, Хільдеберт, Хлотар.

- право власності;
- зобов'язальне право;
- сімейне право;
- регулювання майнових відносин і спадкове право;
- система злочинів і покарань;
- судоустрій і процес. (тунгін, рахінбурги. Князь, виборні засідателі).

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.157-158; 165-177.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 77-83; 86-92;

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007. - С.54-60;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2008. - С. 200-215.

Додаткова література:

История государства и права зарубежных стран / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2002. - С. 245-280;

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. - М., 2000. - С. 258-274;

Крестовская Н.Н. История государства и права зарубежных стран. Практикум. - Харьков: Одиссей, 2002. - С. 141-173;

Ливанцев К.Е. История государства и права средних веков. - СПб.: Питер, 2003. - С.10-24;

Семенов В.Ф. История средних веков. - М.: Просвещение, 1975. - С. 34-57.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994;

Завдання на СРС:

Завдання 1: Продовжити роботу над складанням словника основних понять та термінів з ІДПЗК.

Розкрити зміст таких понять:

Верденський договір, династія Меровінгів, династія Каролінгів, "кулачне право", майордом, освічений абсолютизм, ранньофеодальна монархія, сеньйоріальна монархія, середні віки, станово-представницька монархія, феодалізм

Розкрити зміст таких термінів:

Алод, ассизи, бальї, бейліф, бургомістри, васал, гільдії, головний юстиціарій, декан, джентрі, інквізиція, імпічмент, канцлер, Карл Мартел, Карл Великий, конвокація, конетабль, констебль, ландрати, ландтаг, легісти, лен, мер, нотабль, ордонанс, прево, рейхстаг, ректор, рицарство, "Салічна правда", салічні франки, сейми, сенешаль, сеньйор, сюзерен, феод, франки, фригольдер, Хлодвіг I, штати, шультгейс.

Завдання 2: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" (- К., 1998. - Т. 1. - С. 144-157) такі документи: "Салічна Правда", "Саксонська Правда".

Лекція 8.1. Держава і право феодальної Франції (1 година)

План лекції:

1. Утворення Франції та утвердження на її королівському престолі династії Капетингів. Основні періоди розвитку Франції на етапі феодалізму.

Розпад імперії Карла Великого (843 р.). Прихід до влади у Франції Карла Лисого. Політична роздробленість держави. Слабкість королівської влади. Обрання королем Гуго Капета (987 р.). Заснування династії Капетингів. Основні етапи розвитку феодальної Франції: 1. Ранньофеодальна монархія (9-14 ст.ст.); 2. Станово-представницька монархія (14-15 ст.ст.); 3. Абсолютна монархія (15-18 ст.ст.).

2. Французьке королівство за доби феодальної роздробленості. Реформи та здобутки "великих Капетингів" і початок об'єднання країни.

Правління Філіппа II Августа (1180-1223 рр.), Людовіка IX «Святого» (1226-1270 рр.). Реформи: адміністративна: округи, бальяжі, сенешальства, судова (парламент – верховна судова палата), військова (наймана армія), грошова (єдина для країни золота монета).

3. Період станово-представницької монархії: основні риси суспільного та державного устрою (XIV-XV ст.). Генеральні штати.

Конфлікт Філіппа IV Красивого з Папою Римським Боніфацієм VIII (1297 р.). Створення Генеральних Штатів (1302 р.). «Авіньйонське ув'язнення пап» (80 р.).

Столітня війна (1337-1453 рр.). Великий Березневий ордонанс (1357 р.). Завершення політичного об'єднання Франції за часів Людовіка XI (1453 р.). Рада нотаблів.

4. Органи державної влади та управління Франції доби абсолютної монархії XV-XVIII ст..

Династії Валуа і Буронів (Людовік XII, Генріх II, Людовік XIII, Людовік XIV). Становлення і розвиток абсолютної монархії (15-18 ст.ст.). Королівські інтенданти. Королівська рада. Колегії державних секретарів. Обмеження прав парламенту. Губернатори. Муніципалітети. Армія (генеральний штаб).

5. Джерела права ранньофеодальної Франції. Загальна характеристика "Кутюмів Бовезі".

«Кутюми Бовезі» - бл. 1282 р. – Філіпп де Бомануар. Королівські укази (капітуляції). Канонічне право («Звід канонічного права 1582 р.). Хартії (міське право). Практика Паризького парламенту.

6. Характерні риси французького феодального права X-XV ст.:

- право власності;
- сімейне право;
- спадкове право;
- кримінальне право;
- судоустрій і судочинство

7. Право Франції XVI-XVIII ст.:

- джерела права;
- цивільне право;
- кримінальне право;
- судоустрій і судочинство.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.187-211; 218-225; 228-238;

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 93-97; 115-117; 128-132;

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007. - С. 61-68;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2008. - С. 216-231.

Додаткова література:

История государства и права зарубежных стран / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2002. - С. 281-314;

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. - М., 2000. - С. 295-299; 306-327;

Галанза П.Н. Феодальное государство и право Франции. - М.,1963. - 64 с.

Ливанцев К.Е. История государства и права Средних веков. - СПб.: Питер, 2003. - С.25-56.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994. - С. 230-247.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 78-88.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" (- К., 1998. - Т. 1. - С. 172-175 та 179-190) такі документи: "Кутюми Бовезі", "Ордонанс Людовіка XII про

судочинство у королівстві", "Ордонанс короля Франциска I "Про відправлення правосуддя" та "Нантський едикт".

Завдання 2: Розкрити зміст таких понять та термінів: Анжуйська династія, "Великий березневий ордонанс", Галлія, Генеральні Штати, гугеноти, Гуго Капет, династія Капетингів, домен, канонічне право, капітулярії, кардинал Рішельє, кутюми, "Кутюми Бовезі", Людовік IX Святий, Людовік XIII Справедливий, Людовік XIV, міське право, ордонанс, Столітня війна, "три великих Капетинги", феодальна Франція, Філіп II Август, Філіп IV Красивий, Франція, хрестові походи.

Лекція 8.2: Держава і право феодальної Німеччини. (1 година)

План лекції:

1. Утворення Німеччини. Особливості її розвитку у період феодальної роздробленості. Суспільний лад.

Прихід до влади Людовіка Німецького (843 р.) в Німеччині. Герцогства: Саксонія, Тюрингія, Франконія, Швабія, Баварія. Державний апарат управління (двірцево-вотчинна система). Феодальна роздробленість, нерівномірність політичного і економічного розвитку герцогств, слабкість товарно-грошових відносин. Суспільний лад: світські і духовні князі, герцоги, маркграфи, барони, рицарі; городяни – бюргери; селяни. Правління Генріха I (918-976 рр.).

2. "Священна Римська імперія німецької нації".

Правління Оттона I (936-973 рр.). Завоювання Італії (962 р.). Коронування Оттона I імператорською короною. Відродження імперії під керівництвом Німеччини (962-1806 рр.)

3. Формування станово-представницької монархії. "Золота Булла".

Рейхстаги (з'їзди): курфюрсти, великі князі, інша знать, представники імперських міст. В князівствах ландтаги: дворянство, духовенство, міщани, вільні селяни. Вибори імператора на з'їздах курфюрстів. Вплив Папи Римського. «Золота Булла» (1356 р.) – новий порядок виборів імператора та зміщення його з посади. Послаблення впливу Ватикану на Німеччину.

4. Реформація. Селянська війна 1524-1526 рр.

Протестанський рух Мартіна Лютера (1-ша половина 16 ст.). «95 тез» М.Лютера. Томас Мюнцер – головний ідеолог селянсько-плебейського крила Реформації. Селянська війна 1524-1526 рр. «12 статей», «Статейне письмо». Ідея створення «Християнського союзу і братства». Основні вимоги: скасування кріпацтва, пом'якшення панщини, свобода полювання тощо. Наслідки Реформації: розкол Німеччини на протестантську і католицьку частини.

5. Князівський абсолютизм. "Освічений" абсолютизм.

Абсолютна монархія в розрізних німецьких князівствах. (17 ст.). Особливості абсолютизму у Пруссії та Австрії. «Освічений абсолютизм» (сер. 18 ст.). Фрідріх II Великий (Пруссія). Іосиф II Габсбург (Австрія).

6. Джерела та загальні риси права феодальної Німеччини X-XV ст.:

- Саксонське і Швабське зеркала - приватні кодифікації XIII ст.;
- цивільне право. Речове право;
- сімейне право;
- спадкове право;
- кримінальне право;
- судоустрій і судочинство.

7. Джерела та загальні риси права Німеччини XVI-XVIII ст.:

- "Кароліна" як джерело права;

- кримінальне право;
- цивільне право;
- судоустрій і судочинство.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.187-211; 218-225; 228-238;

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 104-109; 122-125; 138-144;

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007. - С. 77-83;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2008. - С. 232-249.

Додаткова література:

Галанза П.Н. Феод. государство и право Германии. - М., 1963. - 45 с.

История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2002. - Ч. 1. - С. 315-332, 419-441;

"Каролина". Уголовно-судебное уложение Карла-У. - Алма-Ата, 1967. - 152 с.

Прокопьев В.П. История германской государственности X-XIII вв. Учебное пособие для студентов. - Калининград, 1984. - 87 с.

"Саксонское зеркало": памятник, комментарий, исследование / Под ред. В.М.Корецкого. - М.: Наука, 1985. - 271 с.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 99-111.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" (- К., 1998. - Т. 1. - С. 192-322) такі документи: "Право м. Зеста. Найдавніше міське право" (XII ст.); "Із записів магдебургського права", "Саксонське зеркало", "Золота булла", "Кароліна".

Завдання 2: Розкрити зміст таких понять та термінів: *Австрія, Аугзбургський мирний договір, Вестфальський трактат, "Золота Булла", Йосиф II Габсбург, Карл У Габсбург, Карл II Великий, "Кароліна", князівський абсолютизм, курфюрсти, Мартін Лютер, Оттон I-й, рейхстаг, Пруссія, Реформація, "Саксонське зеркало", Священна Римська імперія німецької нації, Селянська війна, Томас Мюнцер, Тридцятилітня війна, феодальна Німеччина*

Лекція 9.1. Історія держави і права феодальної Англії (1 година)

План лекції:

1. Історичні обставини утворення англійської держави. Суспільний лад та державний устрій в англосаксонський період.

Завоювання Британії саксами, готами та тюрингами (449 р.). Утворення єдиного королівства на чолі з Екбертом (829 р.). Ерли (англосаксонська знать). Лети (напівзалежні кельти). «Правда Етельберга» (7 ст.). Закони Етельстана (940 р.). Державна влада: король, рада (вітенгемот). – елдормени (на місцях).

2. Нормандське завоювання. Реформи Вільгельма Завойовника, Генріха I та Генріха II Плантагенета.

Вільгельм Завойовник (1066 р.) «Книга страшного суду» (1086 р.). Сокмени – вільні селяни. Віллани – кріпаки. Генріх I (1100-1135 рр.). Королівська рада (судді, юстиціарій, канцлер, скарбник, велики землевласники). Генріх II Плантагенет (1154-

1189 рр.). Заснування династії Плантагенетів (12-14 ст.ст.). Судова реформа. Загальне право. Реформа кримінального законодавства (кларендонська ассіза). Конфлікт Генріха II з Томасом Бекетом (1170 р.). Військова реформа.

3. Велика Хартія Вольностей 1215 р. та її історична роль у конституційному розвитку Англії.

Іоан Безземельний (1199-1216 рр.). Поразка у війні з Францією. Конфлікт короля з Папою Римським Інокентієм III. Війна баронів проти короля (весна 1215 р.). «Велика Хартія Вольностей» (15 чеврня 1215 р.): 68 статей (30 – інтереси баронів, 7 – рицарства, 3 – міщан). Створення комітету баронів (25 осіб) – контроль за виконанням Хартії. Перегляд Хартії за часів правління наступників Іоана Безземельного. «Велика Хартія Вольностей» 1215 р. – перший документ конституційного значення в Англії.

4. Суспільний лад та державний устрій в період станово-представницької монархії.

Перший британський парламент (1258 р.). Рада баронів в Оксфорді («скажений парламент»). Оксфордські провізії. 1272 р. – Весмістерський парламент. 1295 р. – Зразковий парламент (барони, рицарі, міщани, духовенство). Дві палати (лордів та общин). Повноваження Парламенту: бюджет, збір податків, контроль за витрачанням коштів. 1322 р. – Парламент – вищий законодавчий орган. Суспільний лад: аристократія, джентрі (середнє та дрібне дворянство), віллани (селяни). Державний лад: король, королівська рада (канцлер, керівник канцелярії, королівський камергер та ін.). Управління в графствах – шериф, в містах – мер.

5. Характеристика державного розвитку Англії в період абсолютизму.

Столітня війна (1337-1453 рр.). Війна Червоної та Білої троянд (1455-1485 рр.). Прихід до влади Генріха VII Тюдора (1485-1509 рр.). Створення Суду зоряної палати (1487-1641 рр.). Генріх VIII (1509-1547 рр.). Заснування англіканської церкви. Правління Едуарда I, Марії I, Єлизавети I. Державний лад: король, таємна рада (лорд-канцлер, лорд-скарбник, лорд-зберігач печатки, лорд-амірал та ін.). «Зоряна палата» - надзвичайний суд в кримінальних та цивільних справах. Міліція на чолі з лорд-лейтенантами. Приход (збори прихожан, начальник приходу, старости, мирові судді).

6. Правова система Англії у 1066-1484 рр.:

- Джерела (звичаєве право, судові рішення);
- право власності;
- сімейне і спадкове право;
- кримінальне право (злочини: 1. Зрада; 2. Тяжкі кримінальні злочини; 3. Менш тяжкі кримінальні злочини (тризни, фелонії, місдімінор);
- судоустрій і судочинство (змагально-звинувачувальний процес. Правозахисники (барристери, соліситори – 13 ст._.

7. Правова система Англії у 1485-1640 рр.:

- джерела права (судовий прецедент, рішення «суду справедливості», статути Парламенту, ордонанси короля, праці відомих юристів);
- право власності;
- кримінальне право;
- судоустрій і процес.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.187-211; 218; 226-238;

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 98-103; 118-121; 138-137;

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007. - С. 69-76;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2008. - С. 250-265.

Додаткова література:

История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2002. - Ч. 1. - С. 333-360; 442-472;

Нерсесянц В. История права Англии и России. - М., 1994.

Страхов Н.Н. Государство и право феодальной Англии. Конспект лекций. - Харьков, 1964. - 55 с.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 89-98.

Штоклер В.В. История Англии в средние века. - Л., 1973.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" (- К., 1998. - Т. 1. - С. 323-392) такі документи: "Закони Етельберта"; "Закони Альфреда", "Кларендонська асиза 1166 р.", Нортгемптонська асиза 1176 р., "Велика хартія вольностей 1215 р.", "Перший Вестмінстерський статут 1275 р.", "Ордонанс про суддів" (1346 р.) та ін.

Завдання 2: Розкрити зміст таких понять та термінів: *Барристер, бритти, Велика асиза (XII ст.), "Велика хартія вольностей", Вестмінстер, Війна Червоної та Білої троянд, віллани, Вільгельм I-й Завойовник, Гіта Гарольдівна, джентрі, ерли, Закони Етельберта, Закони Альфреда, Закони Кнута Великого (1016-1035), Зоряна палата, Іоанн Безземельний, кельти, керли, Кларендонська асиза (1166 р.), "Книга страшного суду", місдїмінор, нормани, Нортгемптонська асиза (1176 р.), палата громад, палата лордів, парламент, прецедент, соліситор, Суд справедливості, тюдорівський абсолютизм, фелонія, феодальна Англія, Фома Бекет, шериф.*

Лекція 9.2. Історія держави і права Арабського Халіфату. (1 година)

План лекції:

1. Виникнення ісламу. Об'єднання арабів та утворення Арабського Халіфату.

Мекка – Мухаммед (570-632 рр.) – 610 р. – перша проповідь – проголосив себе пророком Аллаха. 622 р. – Мухаммед тікає до Медини, 630 р. – повертається в Мекку (релігійний і світський правитель). Кааба – «Чорний камінь» (Мекка). Іслам – третя світова релігія. Муджахіри та ансари. «Праведні халіфи» (Абу Бакр, Омар, Осман, Алі). Халіфат – теократична монархія – 7 ст.

2. Органи державної влади та управління Арабського Халіфату.

Державний лад: халіф (світська влада (емірат) та духовна влада (імамат)). Перші халіфи обиралися, наступні приходили до влади по заповіту. Головний радник і вища посадова особа – візир. Центральні органи – дивани (військовий, внутрішніх справ, поштовий та ін.). Місцеві органи влади: провінції (еміри, наїби). Міста і селища (старійшини, шейхи). Суд: халіф, колегія авторитетних богословів, кадї. Армія – реформи 7-8 ст. ст. – постійне військо, добровольці.

3. Правове становище суспільних станів за мусульманським правом (шаріатом).

Повноправні – лише мусульмани (крім малолітніх, розумово неповноцінних і п'яниць). 5 обов'язків: сповідування віри, молитва (5 разів на день), місяць рамазан, милостиня (1/40 від прибутку), паломництво у Мекку. Немусульмани (зиммії) – не мають права одружуватись з мусульманками, повинні мати спеціальний одяг, забезпечувати військо харчами, сплачувати поземельний та подушний податки тощо Політика арабізації та ісламізації.

4. Джерела мусульманського права (шаріат: Коран, Сунна, Іджма, Фетва, укази та розпорядження Халіфа).

5. Відмінності у розумінні державно-правових питань у різних течіях ісламу.

Поділ мусульман на суннітів та шиїтів. Сунніти – прихильники Муавії (Аллах дав доручення общині обрати собі правителя (довіряє йому функції керівництва і через муджтахідів (знавців мусульманського права) контролює його). Шиїти – прихильники халіфа Алі (влада передається в спадщину не общині, а імаму – представнику Аллаха та пророку. Імам подкоряється лише Аллаху і мусульманському праву, його влада священна. Радикалізм, фанатизм, нетерпимість щодо іновірців.

6. Загальні риси мусульманського права:

- речове право. «Вакуф», «хіджаз», «джихад», «мульк», «ікт».
- зобов'язальне право;
- шлюбно-сімейне право та спадкове право;
- кримінальне право;
- суд і судочинство.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.255-258; 278-285;

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 415-433;

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007. - С. 84-87;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2012. - С. 266-281.

Додаткова література:

Беляев Е.А. Арабы, ислам и Арабский Халифат в раннее средневековье. - М.:Наука, 1966.

Васильев Л.С. История религий Востока. - М.: Высшая школа, 1988.

Всеобщая история государства и права. Учебник. Под ред. К.И.Батыра. - М.: Былина, 2000. - С. 216-228.

История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2002. - Ч. 1. - С. 498-504, 551-568.

Мусульманское право: структура и основные институты. - М., 1984;

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 112-119.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Продовжити роботу над складанням словника основних понять та термінів з ІДПЗК. Пояснити зміст наступних понять і термінів: *теократична монархія, ансари, араби, бакуфу, бейлики, буддизм, вексель, дивани, імам, іслам, каді, меджліс, мухаджири, муфтії, паша, пашалики, халіф, яничари.*

Лекція 10.1. Виникнення та розвиток держави та права в західних та південних слов'ян (Болгарія, Чехія, Польща) (1 година)

План лекції:

1. Виникнення і розвиток держави і права Болгарії.

Початок VII ст. – перша слов'янська ранньофеодальна держава – держава Семи слов'янських племен (Північна Болгарія). 681 р. – Болгарське царство – хан Аспарух. Хан (князь), рада знаті, народні збори. Друге Болгарське царство (1187 – 1396 рр.) – цар (спадкова влада), боярська рада. Загарбання Болгарії турками (1396 р.)

2. Виникнення і розвиток держави і права Чехії.

IX ст. – Велико-моравське князівство. X ст. – Чеське князівство (князь, пани, владики, земани, «дедичи», «седляки», «остроки»). Навала угорців (906 р.). XIV – XV ст. – Король, королівська рада, сейм (пани, шляхта, міщани), земський суд у Празі. Право. Статут князя Конрада (XII – XIII ст.), Ражмберзька Книга (XIV ст.), «Виклад чеського земського права» пана Ондрія (XIV – XV ст.)

3. Виникнення і розвиток держави і права Польщі.

Князь Мешко I (960-992 рр.) – засновник династії П'ястів. Болеслав Хоробрий (992-1025 рр.) – перший польський король. Держава Генриків Сілезьких (1201-1241 рр.) Напад монголо-татар. Правління Казимира Великого (1333-1370 рр.) – станова монархія (шляхта, духовенство, міщани, селяни). Кревська унія (1385 р.). Династія Ягеллонів (1386-1572 рр.). 1572 р. – Генріх Валуа (вільна елекція короля Польщі). 1569 р. – Люблінська унія. Утворення Речі Посполитої. Король, сенат, сейм. Три поділи Речі Посполитої (1772, 1793, 1795 рр.). Право. Польська правда (Ельблонська книга) – XIII ст., Статут Казимира Великого (1347 р.), III Литовський статут (1588 р.), збірники магдебурзького права.

Література:

1. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник / 7-ме вид. – К: «Істина», 2012. – 768 с.
2. Графський В. Г. Всеобщая история права и государства: Учебник для вузов. - М.: Норма, 2008. - 752 с.
3. Історія держави і права зарубіжних країн. Методичні вказівки до самостійної роботи студентів спеціальності «Правознавство». / Уклад. А.М. Лисенко, П.П. Захарченко. – К.: Видавничо-друкарський комплекс університету «Україна», 2003. – 164 с.
4. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела: Навч. посібник/ Упоряд. Д.І. Трофанчук. – К.: Юрінком-інтер, 2008. – 352 с.
5. Макаруч В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004.;
6. Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007.;

Завдання для СРС:

Завдання 1: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" такі документи: «Польська правда» (Ельблонська книга), «Статути Конрада Оттона», «Закон судний людям», «Законник Стефана Душана», «Артикули Генріха Валуа»

Завдання 2: Розкрити зміст таких понять та термінів: «Івічі», кесар, басилевс, собор, синкліт, логофест, протовестнарий, «дедич», седляк, земан, снем, унія, вільна елекція, сейм, посольська ізба.

Лекція 10.2. Держава і право феодальної Росії (1 година)

План лекції:

1. Утворення централізованої Московської держави.

Московське князівство (1147 р.). XIII – поч. XVI ст. – об'єднання земель навколо Москви. Утворення єдиної держави. Централізація влади. Царювання Івана III, Василя III, Івана IV (Грозного).

2. Суспільний лад.

- Великий князь
- Боярство
- Духовенство
- Міщанство
- Селянство – смерди (з 1497 р. – закріпачення селян – холопи)

3. Організація державного правління

Великий князь – цар («государ всієї Русі») – законодавча, адміністративна, військова, судова влада. Боярська дума (дорадчий орган) – князівсько-боярська аристократія. Феодальні з'їзди (не відіграють важливої ролі). Двірцево-вотчина система управління. Двірцеві відомства («путі»). «Путні бояри», дяки, приказчики, ключники. Князівський великий палац – центральне відомство. Обласні палаци (Рязанський, Новгородський та ін.). XV ст. – виникнення приказів (Казенний, Розрядний, Посольський, Розбійний та ін.). Губні та земські «ізби» – поліцейські, фінансові та судові органи. Вотчинна юстиція. Церковні суди.

4. Пам'ятки права та його основні риси.

Джерела права: Скорочена Руська Правда, Двінська (к. XIV ст.) та Білозерська (к. XV ст.) правди. Судебник 1497 р. (початок офіційного закріпачення селян). Злочин – «лиха справа». Злочини проти держави і проти суду – «крамоли», «подим». «Нехитрі діяння» («ненавмисні»). Рецедив. Широке застосування смертої кари та членоушкодження. Кримінальний процес: - змагально-звинувачувальна форма; - розшукова форма.

Література:

1. Історія держави і права зарубіжних країн. Методичні вказівки до самостійної роботи студентів спеціальності «Правознавство». / Уклад. А.М. Лисенко, П.П. Захарченко. – К.: Видавничо-друкарський комплекс університету «Україна», 2003. – 164 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела: Навч. посібник/ Упоряд. Д.І. Трофанчук. – К.: Юрінком-інтер, 2008. – 352 с.
3. Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007.;
4. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник/ Упоряд. Д.І. Трофанчук. – К.: Юрінком-інтер, 2006. – 400 с.
5. *История государства и права России. Учебник.* / Под ред. Ю.П. Титова. – М.: «Проспект», 1999. – 544 с.
6. *Исаев И.А. История государства и права России. Учебник.* – 2-е изд. Перераб. И доп. - М.: «Юристъ», 2001. – 768 с.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" такі документи: «Псковская Судная грамота», «Судебник 1497 г.», «Соборное уложение 1649 г.», «О порядке наследования в движимых и недвижимых имуществах (1714 г., марта 23)», «О воспреещении взяток и посулов и наказание за оное (1714 г. Декабря 24)», «Артикул воинский с кратким толкованием (1716 г, марта 30)», «Табель о рангах всех чинов, воинских, статских и придворных, которые в котором классе чины; и которые

в одном классе, те имеют по старшинству времени вступления в чин между собою, однакож воинские выше прочих, хотя б и старее кто в том классе пожалован был (1722 г., генваря 24)», «Грамота на права, вольности и преимущества благородного российского дворянства (1785 г., апреля 21)»

Завдання 2: Розкрити зміст таких понять та термінів: Боярська дума, Двірцево-вотчинна система управління, «путі», «путні» бояри, дяк, окольничий, прикази: Великого Палацу, Казенний, Розрядний, Посольський, Розбійний, колегії, губна та земська «ізба», приказчик, Юріїв день, «Лиха справа», «нехитре діяння», «крамола», «подим», Земський собор, Ближня канцелярія, Консілія міністрів, Ландрат, «потішні» полки, таємна канцелярія, таємна експедиція Сенату.

Лекція 11.1. Виникнення та розвиток буржуазної держави та права в Англії (середина XVII - XIX ст.ст.); (1 година)

План лекції:

1. Економічні, ідеологічні та політичні передумови Англійської буржуазної революції.

Розвиток капіталізму в Англії. Релігійна політика абсолютизму. Ідеологія пуританізму (реформа англіканської церкви, її очищення від католицизму).

2. Основні етапи Англійської революції та їх загальна характеристика:

- Конституційний етап (1640-1642 рр.);
- Період громадянських воєн (1642-1646 рр.; 1648-1649 рр.);
- Індивідуалістська республіка (1649-1653 рр.);
- Протекторат О. Кромвеля (1653-1658 рр.).

3. Реставрація Стюартів і утворення конституційної монархії:

- Відставка Річарда Кромвеля. Відновлення монархії. Бредська декларація (1660 р.). Проголошення королем Англії Карла II Стюарта. Формування двох основних партій: торі (прибічники короля) і вігі (буржуазія і нове дворянство). Прийняття парламентом «Habeas Corpus Act» (26 травня 1679 р.)

- «Славна революція» та її наслідки (1688-1689 рр.). Прихід до влади Вільгельма Оранського. Компроміс торі і вігів. Встановлення конституційної монархії.;

- «Білль про права» 1689 р. - Перший конституційний закон Англії. Юридичне закріплення встановлення конституційної монархії. Обмеження королівської влади на користь Парламенту.

- «Акт про престолонаслідування» 1701 р.

4. Еволюція англійського державного ладу у 18 ст.:

- Формування парламентської системи правління країною;

- Місце та роль Парламенту. Єдиний законодавчий орган. Дві палати (лордів, громад). Повноваження: прийняття законів, розгляд бюджету, встановлення військового контингенту;

- Місце та роль королівської влади. Обмеження королівської влади (право короля оголошувати війну, укладати мир, відхиляти закони тощо);

- Зростання ролі Кабінету Міністрів та прем'єр-міністра. Утворення Кабінету Міністрів – вищого виконавчого органу. Перший міністр короля – керівник Кабінету Міністрів. Формує склад уряду (від 7 до 20 чоловік). Без підтримки Парламенту Кабінет Міністрів йде у відставку.

5. Державний розвиток Англії в XIX - на початку XX ст.:

- Колоніальна політика Великобританії у XVII-XIX ст. Канада, Австралія, Нова Зеландія, Вест Індія, Західна і Південна Африка;

- Промислова революція та боротьба пролетаріату за свої права;

- Виборчі реформи 1832, 1867, 1884-1885 рр.;
- Політичні партії. Національно-ліберальна партія (1877 р.). Національний союз консервативних асоціацій (1883 р.), Лейбористська партія (1906 р.);
- Зростання ролі виконавчої влади. Білль про парламент 1911 р. Кінець XIX ст. Кабінет Міністрів – провідна ланка державної влади (право приймати закони – «делеговане законодавство»). Втрата Парламентом своїх позицій.

6. Право Англії XVII - поч. XX ст.:

- Еволюція англійського прецедентного права;
- Розвиток англійського законодавства у XVIII-XIX ст.;
- Особливості розвитку англійського цивільного права (свобода заповіту, реальна власність, особиста власність), Зміни в сімейному праві (громадянський шлюб (1836 р.), розлучення (1857 р.);
- ;Законодавство про компанії, монополії та обмежувальну торгівлю практику;
- Розвиток трудового і соціального законодавства;

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.309-312; 344-387; 408-411; 420-422; 467-511.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2004. - С. 161-179, 218-263;

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007. - С. 106-119;

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2008. - С. 282-305.

Додаткова література:

Барг М. А. Кромвель и его время. - М.: Мысль, 1990.

Барг М.А. Великая английская революция в портретах ее деятелей. - М., 1986.

Всеобщая история государства и права. Под ред. К.И.Батыра. - М.: Мысль, 2000. - С. 231-253.

История государства и права зарубежных стран. Под ред. О.А.Жидкова, Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2001. - Ч. 2. - С. 1-24; 536-577.

Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. Підручник. - Харків: Право, 2001. - С. 151-213; 324-334; 383-385; 390-403.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С.136-153.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Продовжити роботу над складанням словника основних понять та термінів з ІДПЗК. Розкрити зміст таких понять і термінів: *громадянське суспільство, демократична держава, лібералізм, поліцейська держава, правова держава, світова правова сім'я, соціальна держава, урбанізація.*

Завдання 2: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" (- К., 1998. - Т. 2. - С.3-48) такі документи: *Петиція про права (1628 р.); Велика ремонтрація (22 листопада 1641 р.); Знаряддя управління (13 грудня 1653 р.); Бредська декларація (4 квітня 1660 р.); Акт про краще забезпечення свободи підданих і про запобігання ув'язнення за морями (Habeas corpus act), 26 травня 1679 р.; Білль про права (13 лютого 1689 р.); Трирічний акт (22 грудня 1694 р.); Акт про парламентську реформу (1832 р.); Акт про парламентську реформу (1867 р.); Акт про народне представництво (1884 р.).*

Лекція 11.2. Виникнення та розвиток держави та права США (1 година)

План лекції:

1. Колонізація Америки: доба, учасники, наслідки.

Відкриття Америки Х. Колумбом (1492 р.). Англійські експедиції на чолі з Д.Каботом. Англійська колонізація Північної Америки (16 ст.). Перше англійське поселення – Вірджинія (1607 р.).

2. Політика Великобританії стосовно американських колоній у XVII-XVIII ст.

Три групи колоній: 1. Коронні; 2. Самоврядні. 3. Приватно-власницькі. До середини 17 ст. – політична автономія колоній. Губернатори. Представницькі органи (закони, податки тощо). Колонії – джерело сировини і ринок збуту. Гальмування розвитку промисловості колоній.

3. Революційна війна за незалежність та утворення США. Декларація незалежності 1776 р.

Революційна ситуація 1773-1774 рр. Перший Континентальний конгрес (5 вересня 1774 р.). Звернення до Георга III про надання ширших прав. Початок війни між Англією і колоніями (квітень 1775 р.). Другий Континентальний конгрес (травень 1775 р.). Створення армії (Дж.Вашингтон). «Декларація незалежності» Т.Джефферсон 4 липня 1776 р. Об'єднання колоній у Сполучені Штати Америки. Визнання Англією США у 1783 р.

4. Утворення конфедерації. Статті конфедерації 1781 р.

Перша Конституція США – Статті Конфедерації та вічного союзу (набула чинності в березні 1781 р.). Республіканська форма державного ладу. Однопалатний Конгрес. Між сесіями Конгресу – Комітет штатів (по одному представнику). Статті Конфедерації – «Мотузка з піску» - Дж.Вашингтон.

5. Утворення федерації. Конституція 1787 р.

Конституційний конвент (травень 1787 р.). Схвалення проекту Конституції (17 вересня 1787 р.). Автори Конституції – Б.Франклін, А.Гамільтон, Д.Медісон. Ратифікація Конституції 11 штатами (липень 1788 р.). Основні принципи Конституції: 1. Стабільність (27 поправок). 2. Республіканська форма правління. 3. Федералізм. 4. Розподіл влади на 3 гілки: законодавчу, виконавчу, судову. 5. Компромісність (баланс між центром і штатами, між гілками влади, між великими та малими штатами тощо).

6. Біль про права 1791 р.: його зміст та значення.

Обговорення Конституції в штатах. Відсутність норм правового статусу особи. 10 поправок до Конституції (Д.Медісон) – Біль про права 1791 р.

7. Держава США наприкінці XVIII - на початку ХХ ст.:

- державне будівництво і судова реформа; конституційний нагляд. Вищий законодавчий орган – Конгрес (Сенат та Палата представників). Голова Сенату – Віце-президент США. Президент – глава держави та виконавчої влади. Обирається на 4 роки. Судова система – 2 рівні: федеральний (Верховний суд, Апеляційні суди (11), Окружні суди (89); судові системи штатів (Верховний суд штату, суди першої інстанції та місцеві суди).

- збільшення числа штатів; умови їх інтеграції в США. Великий ордонанс 1791 р. (умови створення нових штатів). Вермонт (1791 р. – 14-й штат). До 1912 р. утворилося 36 нових штатів. Зміна рівноваги сил у Конгресі. Міссурійський компроміс 1819-1820 рр. (штати Міссурі та Мен). Поділ території США на Північ і Південь;

- громадянська війна 1861-1865 рр. та її вплив на конституційний розвиток США; "Реконструкція Півдня". А. Лінкольн – Президент США (1860 р.). Заява 13 південних штатів про вихід із федерації. Проголошення Конфедеративних Штатів Америки (КША) (лютий 1861 р.). Обрання Дж.Девіса Президентом КША. Громадянська війна. Закон «Про гомстеди» (1862 р.). Перемога армії Півночі (весна 1865 р.). Вбивство А.Лінкольна (14 квітня 1865 р.). Прийняття 14 поправок до Конституції США (зрівняння в правах білого та чорношкірого населення) – червень 1866 р. Перший закон про Реконструкцію Півдня (2 березня 1867 р.). Поділ Півдня на 5 військових округів на чолі з генералами. Позбавлення лідерів заколотників права голосу. Проголошення федерації нерозривним союзом без права виходу (сецесії) з неї (1868 р.). Закон про амністію (1872 р.) – без виборчих прав залишилось 300-500 осіб.

- перетворення США в світову державу наприкінці ХІХ - на початку ХХ ст. За 100 років США перетворилася в найрозвинутішу країну світу. 1860 р. – 3 місце за випуском промислової продукції. Початок ХХ ст. – США лідер капіталістичного світу.

8. Право Сполучених Штатів Америки:

- становлення правової системи США в колоніальний період;
- еволюція загального права після завоювання незалежності;
- історія законодавства в ХІХ - на поч. ХХ ст.;
- історія цивільного права і правове регулювання підприємництва у США;
- розвиток трудового законодавства в ХІХ - на поч. ХХ ст.;
- розвиток кримінального права і процесу.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.313-319; 330-335; 344-387; 411-412; 422-425.

История государства и права зарубежных стран. Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2001. - Ч. 2. - С. 25-47; 578-617.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 182-203; 222-242.

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2008. - С. 325-339.

Додаткова література:

Бельсон Е.М., Ливанцев К.Е. История государства и права США. - Л., 1982. - С. 27-30 и др.

Всеобщая история государства и права. Учебник. - М.: Былина, 2000. - С. 253-266; 354-388.

История США: в 4-х томах. - М. 1985.

Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. Підручник. - Харків: Право, 2001. - С. 214-223; 275-304.

Страхов М.М. Основні закономірності становлення буржуазної держави і права у провідних країнах Європи і Північної Америки. - К., 1991.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 154-167.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Продовжити роботу над складанням словника основних понять та термінів з ІДПЗК. Розкрити зміст таких понять і термінів: *дуалістична монархія, конфедерація, муніципалітети, "парламентський абсолютизм", революція,*

федералізм, бікамералізм, джентрі, імпічмент, конгрес, контрасигнатура, сенат, статхаудер.

Завдання 2: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" (- К., 1998. - Т. 2. - С.49-82) такі документи: "Декларація незалежності США", "Статті конфедерації", "Конституція США 1787 р.", "Біль про права 1789-1791 рр.", Поправки XI-XV до Конституції США та ін.

Лекція 12.1. Утворення та розвиток буржуазної держави та права у Франції в умовах Великої Французької буржуазної революції. (1 година)

План лекції:

1. Причини Французької буржуазної революції та її основні етапи.

1. Конфлікт між новими продуктивними силами та феодалськими виробничими відносинами. 2. Станова нерівність. 3. Загальна криза французького абсолютизму. 4. Ідеологія французького Просвітництва (Ф. Вольтер, Ш. Монтеск'є, Ж.-Ж. Руссо та ін.). Революційна ситуація 1788-1789 рр.

Основні етапи Великої Французької революції:

1) 14 липня 1789 р. – 10 серпня 1792 р. – перетворення Франції на конституційну монархію.

2) 10 серпня 1792 р. – 2 червня 1793 р. – утворення республіки.

3) 2 червня 1793 р. – 27 липня 1794 р. – диктатура якобінців.

2. Початок революції і «скасування феодалізму». Прийняття «Декларації прав людини і громадянина» (1789 р.), її історичне значення.

Взяття Бастилії (14 липня 1789 р.). Створення буржуазних муніципалітетів, національної гвардії. Аграрна революція. Декларація прав людини та громадянина (26 серпня 1789 р.). Принцип національного верховенства, непорушність природних прав людини, рівність людей, принцип поділу влади, відповідальність і підзвітність посадових осіб, принцип презумпції невинуватості, свобода слова, совісті та преси, рівномірний розподіл податків та ін.

3. Законотворча діяльність Установчих зборів. Конституція 1791 р. та її основні положення.

Установчі збори – декрети про відміну станів, про передачу державного майна в розпорядження нації (1789 р.), про церковну реформу, про запровадження цивільного шлюбу, про введення цензової виборчої системи й розподіл громадян на активних і пасивних та ін. Прийняття першої Конституції Франції (3 вересня 1791 р.). Права і свободи людини та громадянина. Поділ громадян на «активних» і «пасивних» під час виборів. Принцип розподілу влади: законодавча влада (національні збори), виконавча влада (король і міністр), суд – незалежний від законодавчої і виконавчої влади. Перша республіка у Франції (10 серпня 1792 р. – 2 червня 1793 р.)

4. Якобінська диктатура, державний лад та законодавчі акти. Конституційний акт 1793 р.

Арешт і страта Людовіка XVI (21 січня 1793 р.). Прихід до влади якобінців (2 червня 1793 р.). Прийняття нової декларації та нової Конституції (24 червня 1793 р.). Розширення демократичних свобод. Заходи щодо захисту республіканського ладу. Законодавчий корпус (верховний орган законодавчої влади). Виконавча рада (виконавча влада). Місцеві органи управління (комуни, дистрикти, департаменти). Формування диктатури якобінців (Національний конвент. Комітети громадського порятунку і громадської безпеки. Комісари на місцях. Революційний трибунал). Запровадження революційного терору. Повалення якобінської диктатури (27 липня 1794 р.)

5. Державний лад Франції від падіння Першої республіки до падіння Першої імперії (директорія, консульство, імперія).

а – термідоріанський переворот і Конституція 1795 р.

Термідоріанський переворот 9 термідора (27 липня 1794 р.). Прихід до влади великої буржуазії. Контрреволюційний терор. Ліквідація революційних органів влади. Паризьке народне повстання (квітень – травень 1795 р.). Прийняття нової Конституції (серпень 1795 р.), її антидемократичний зміст. 2-х палатний Законодавчий корпус, Рада п'ятисот та Рада старійшин. Директорія (5 осіб) – виконавча влада. «Політика гойдалки». «Змова рівних» (Г. Бабеф). Роялістський заколот у Парижі, його придушення Н. Бонапартом.

б – переворот генерала Бонапарта і Конституція 1799 р.

Переворот 18 брюмера (9 листопада) 1799 р. Усунення від влади Директорії, встановлення Консульства. Конституція 1799 р. Заснування Французького банку (1800 р.). Уряд (3 консули). Влада першого консула Н. Бонапарта (2 інші – дорадчі голоси). Законодавча влада (Державна рада, Трибунат, Законодавчий корпус, Сенат). Місцеве самоврядування (департаменти на чолі з префектами). Створення Міністерства поліції. Укладення конкордату з Папою Римським (католицизм – релігія більшості французів). Плебісцит 1802 р. (Наполеон пожиттєво перший консул)

в – правління Наполеона 1804-1814 рр.

Проголошення Н. Бонапарта імператором (1804 р.). Скасування республіканських органів влади. Створення консульської гвардії. Наполеонівські війни (1803-1815 рр.). Поразка у війні з Росією (1812 р.). Створення антифранцузької коаліції. Зречення Наполеона I від влади (11 квітня 1814 р.). Відправка Наполеона I на о. Ельба.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.320-328; 413-416; 425-427.

История государства и права зарубежных стран. Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2001. - Ч. 2. - С. 48-88.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 201-217 та ін.

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2007. - С.120-139.

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2008. - С. 306-324.

Додаткова література:

Батыр К.И. История государства и права Франции в период Французской революции 1789-1794 годов. - М., 1984. - С. 72-80.

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. - М.: Норма, 2002. - С. 453-518.

История Франции. - М., 1973. - Т. 2. - С. 5-180, 216-231, 255-312.

Норман Дэвис. История Европы. - М.: Транзиткнига, 2004. - 944 с.

Робеспьер М. Революционная законность и правосудие: статьи и речи. - М., 1959.

Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн: У двох томах / За ред. В.Д.Гончаренка. - К.: Ін ЮРЕ, 1998. - Т. 2. - С. 83-254.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 168-182.

Лекція 12.2. Держава і право Франції за часів Імперії Наполеона, реставрації Бурбонів та Третьої республіки. (1 година)

План лекції:

1. Реставрація Бурбонів. Хартія 1814 р.

Відновлення династії Бурбонів (Людовік XVIII). Хартія 1814 р. – проголошення Франції конституційною монархією. Король – глава держави та виконавчої влади (армія, міністри, підпис законів). Двопалатний Парламент (палата перів та палата депутатів) – законодавча влада. Високий майновий і віковий ценз. Невдоволення різних верств населення (роялісти, духовенство, селяни, колишні офіцери та урядовці). Відновлення влади Наполеона I (березень 1815 р.). 100 днів Наполеона I. Битва під Ватерлоо (18 червня 1815 р.). Друге падіння імперії (22 червня 1815 р.). Заслання Наполеона I на о. Св. Єлени.

2. Революція і Хартія 1830 р.

Смерть Людовіка XVIII ст. (1824 р.). Прихід до влади Карла X. 4 «ордонанси» Карла X (25 липня 1830 р.). «Три славетні дні» (27-29 липня 1830 р.) – перемога революції. Луї – Філіп Орлеанський. «Хартія 1830 р.» – відновлення демократичних свобод і традицій. Підвищення ролі Парламенту.

3. Друга республіка у Франції. Конституція 1848 р.

Революційна ситуація наприкінці 1847 р. Збройне повстання народу 22-23 лютого 1848 р. Перемога революції. Створення Тимчасового уряду. Проголошення Франції республікою. Прийняття Конституції Другої республіки (листопад 1848 р.). Національні збори – вищий законодавчий орган. Президент – глава виконавчої влади. Державна рада – розгляд законопроектів.

4. Друга імперія у Франції. Конституція 1852 р.

Державний переворот 2 грудня 1851 р. Встановлення режиму диктатури Луї – Наполеона Бонапарта. Проголошення Другої імперії у Франції (Наполеон III, 2 грудня 1851 р.). Відкрита військова диктатура. Прийняття нової Конституції (січень 1852 р.). Створення авторитарної системи влади. Необмежені повноваження імператора. Невдала війна з Прусією. Повалення імперії Наполеона III (4 вересня 1870 р.).

5. Паризька Комуна 1871 р. - перша пролетарська держава:

Революційна ситуація (лютий-березень 1871 р.). Повстання проти уряду А.Т'єра (18 березня 1871 р.). Створення Центрального комітету Національної гвардії. Втеча уряду А.Т'єра до Версалю. Вибори Паризької комуни (28 березня 1871 р.) – вищого законодавчого і виконавчого органу. Декларація «До французького народу» (19 квітня 1871 р.) – проголошення республіки, як єдиної форми правління, повної автономії комун на території Франції. Ліквідація старої армії, поліції, жандармерії. Створення Національної гвардії. Виконавча комісія – вищий орган влади у Парижі. Створення десяти галузевих комісій (функції колишніх міністерств). Введення виборності на посади. Робітничий контроль. Відокремлення церкви від держави. Створення народного суду. Падіння Паризької комуни (21 травня 1871 р.).

6. Третя республіка у Франції (1871-1900). Державно-політичний лад Франції напередодні Першої світової війни.

Прихід до влади Е. Мак-Магона. Конституція Третьої республіки (1875 р.) – три конституційних акти: «Про організацію Сенату» (24 лютого 1875 р.), «Про організацію державної влади» (25 лютого 1875 р.), «Про відносини державної влади» (26 лютого 1875 р.). Національні збори – вищий законодавчий орган (Палата депутатів – 600 осіб, на 4 роки; Сенат – 300 осіб, на 9 років). Сенат – постійно діючий орган, оновлення на 1/3 через 3 роки. Національні збори працювали сесійно,

одночасно дві палати приймали закони, але без затвердження Сенатом вони не набирали чинності. Президент – глава держави (обирався Національними зборами на 7 років). Повноваження: право законодавчої ініціативи, оголошення законів, контроль за їх виконанням, керівництво збройними силами, право розпуску Палати депутатів за згодою Сенату та ін. Передбачалося створення Ради Міністрів, але її статус не був визначений. Зберігалася Державна рада – консультативні функції. Конституційні закони 1875 р. діяли до 1945 р. (скасовані рішенням референдуму).

7. Франція у міжвоєнний період. Народний фронт.

Обмеження влади Президента. Зростання повноважень Ради Міністрів, її голови – право на видання так званих Декретів-законів (уточнювали і доповнювали закони). Надання надзвичайних повноважень. Урядові кризи. Політична структура III Республіки – багатопартійність (буржуазні, комуністичні, фашистські партії). Формування національного і лівого блоків. Невдала спроба фашистів захопити владу (6 лютого 1934 р.). Створення Народного фронту (НФ). Перемога НФ на парламентських виборах 1936 р. Соціаліст Л.Блюм – голова уряду. Демократичні заходи НФ. Відставка Л.Блюма у 1937 р. Прихід до влади уряду Е. Даладьє. Наступ на демократичні завоювання НФ. Участь уряду Франції у підписанні Мюнхенської угоди (вересень 1938 р.). Оголошення війни Німеччині (3 вересня 1939 р.). Ліквідація III республіки (листопад 1942 р.).

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.354-361.

История государства и права зарубежных стран. Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2001. - Ч. 2. - С. 89-123.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 264-288; 346-352.

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2007. - С.133-139, 196-197.

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2008. - С. 315-318.

Додаткова література:

Бажанов А.Т. Органи юстиції Парижської Коммуни. - Київ, 1971.

Государство и право Парижской Коммуны. - М., 1971.

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. - М.: Норма, 2002. - С. 479-495.

Маркс К. Громадянська війна у Франції // Маркс К. і Енгельс Ф. Твори. - Т. 17. - С. 309-359.

Норман Дэвис. История Европы. - М.: Транзиткнига, 2004. - 944 с.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 198-203.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Продовжити роботу над складанням словника основних понять та термінів з ІДПЗК. Розкрити зміст таких понять і термінів: *бонапартистська монархія, директоріальна республіка, домініон, змішана республіка, імперія, консульська республіка, конфедерація, "легітимна монархія", "Липнева монархія", міністеріальна монархія, міністеріальна республіка, Паризька Комуна, суперпрезидентська республіка, федерація, унітарна держава, контрасигнатура, октроювання, промультгація.*

Завдання 2: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" (- К., 1998. - Т. 2. - С.83-294;) такі документи: *Декларація прав людини і громадянина (26 серпня 1789 р.); Конституція 24 червня 1793 р.; Французький цивільний кодекс (1804 р.); Кримінальний кодекс Франції (1810 р.) та ін.*

Лекція 13.1. Виникнення і розвиток буржуазної Німеччини (1 година)

План лекції:

1. Розвиток Німеччини в першій половині ХІХ ст. Конституція 1848 р. та її значення.

Священна Римська імперія германської нації: 380 держав (1806 р. – припинила існування). Створення Рейнського союзу. Проведення буржуазних реформ. Вплив Наполеона І. Віденський конгрес (1815 р.). Акт про створення Німецького союзу (34 держави, 4 вільних міста). Бундесрат – вищий орган Союзу (посли держав-учасниць). Відсутність єдиного керівництва і єдності. Провідна роль Австрії. Митний союз (1834 р.) – 18 держав. Середина ХІХ ст. 2 об'єктивні можливості об'єднання Німеччини (революційна і реакційна). Поразка революція 1848 р. Можливість об'єднання Німеччини під владою Австрії чи Пруссії. Прийняття Конституції 1848 р. Проголошення демократичних прав і свобод, відсутність можливості їх реалізації.

2. Об'єднання Німеччини. Конституція Німецької імперії 1871 р.

Створення Північно-Німецького Союзу (18 держав). Прийняття Конституції Союзу (1867 р.). Провідне становище Пруссії. Президент Союзу прусський король Вільгельм І. Союзна рада (голова – союзний канцлер). Отто фон Бісмарк. Рейхстаг (297 депутатів) – прийняття законів і затвердження бюджету. Союзний прапор – чорно-біло-червоний стяг. Перемога у війні з Францією (вересень 1870 р.). Проголошення у Версалі створення Німецької імперії (18 січня 1871 р.) – 22 монархії, 11 великих герцогств, 7 князівств, 3 вільні міста. Конституція Німецької імперії 1871 р. Німецька імперія: за формою правління – конституційна монархія, за формою державного ладу – федерація. Глава імперії – імператор (кайзер) – король Пруссії. Союзна рада (Бундесрат) – законодавчі та адміністративні права (58 представників). Голова Бундесрату – імперський канцлер, його роль і повноваження. Рейхстаг (3,5 років). Імперська армія (служба 7 років) – підпорядкована імператору.

3. Право Німеччини.

Цивільне право: Німецьке цивільне уложення 1896 р. (право зобов'язань, речове право, сімейне право, спадкове право). Торговельне право: Торговельне уложення 1897 р. (про купецький стан, торговельні товариства, торговельні угоди, морську торгівлю). Кримінальне право: Кримінальне уложення 1871 р. (посилення репресій за політичні злочини. Особливо небезпечні злочини: зрада, повстання, заклики до непокори владі та законам, замах на імператора).

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.328-330.

История государства и права зарубежных стран. Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2001. - Ч. 2. - С. 124-151, 656-683.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 289-303.

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2007. - С.153-157.

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2008. - С. 356-366.

Додаткова література:

Всеобщая история государства и права. Учебник. - М.: Былина, 2000. - С. 315-326.

История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2001. - Ч. 2. - С. 124-151; 656-683.

Норман Дэвис. История Европы. - М.: Транзиткнига, 2004. - 944 с.

Хрестоматія з ІДПЗК: У двох томах / За ред. В.Д.Гончаренка. - К.: Ін ЮРЕ, 1998. - Т. 2. - С. 295-349.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 183-190;

Завдання для СРС:

Завдання 1: Продовжити роботу над складанням словника основних понять та термінів з ІДПЗК. Розкрити зміст таких понять і термінів: *Рейнський Союз; Віденський конгрес; Німецький Союз; Цивільне уложення 1896 р.*

Завдання 2: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" (- К., 1998. - Т. 2. - С.295-349;) такі документи: *Договір про Німецький союз (1815 р.); Імперська Конституція (28 березня 1849 р.); Конституція Німеччини (16 квітня 1871 р.); Німецьке торговельне уложення (10 травня 1897 р.); Цивільне уложення Германської імперії (1900 р.) та ін.*

Лекція 13.2 Держава і право буржуазної Японії (1 година)

План лекції:

1. Реставрація Мейдзі.

Сьогун і дайме (князі) – гальмо розвитку буржуазних відносин. Збройний виступ проти влади сьогуну 1867 р. Утворення нового уряду на чолі з імператором (3 січня 1868 р.). Реставрація Мейдзі (1867-1868 рр.)

2. Реформи 70-80-х рр.. XVIII ст. в Японії.

Реформи: адміністративна (1871 р.), аграрна (1872-1873 рр.), військова (1871 р.), фінансова (1869 р.), судова, правоохоронних органів, освіти.

3. Реформа державного ладу.

Широкі збори Японії (палата феодальної аристократії, палата самураїв і буржуазії). Указ імператора Муцухіто про парламентське правління (1881 р.). Створення Кабінету Міністрів (1885 р.). Таємна рада (1886 р.). Адміністративна реформа 1888 р. Підготовка Конституції (Іто).

4. Конституція Японії 1889 р.

Імператор – глава держави і законодавчої влади (разом з парламентом), військова влада, призначення посадовців, надання дворянства тощо. Двопалатний парламент (палати перів і депутатів). Таємна рада. Права і обов'язки громадян.

5. Основні риси права Японії другої половини XIX – початку XX-го ст.

Цивільний кодекс 1898 р., Торговельний кодекс 1899 р., Кримінальні кодекси 1880 та 1907 рр.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.328-330.

История государства и права зарубежных стран. Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2001. - Ч. 2. - С. 124-151, 656-683.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 289-303.

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2007. - С.153-157.

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.-Львів, 2003-2008. - С. 356-366.

Додаткова література:

История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2001. - Ч. 2. - С. 124-151; 656-683.

Хрестоматія з ІДПЗК: У двох томах / За ред. В.Д.Гончаренка. - К.: Ін ЮРЕ, 1998. - Т. 2. - С. 295-349.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 183-190;

Завдання для СРС:

Завдання 1: Продовжити роботу над складанням словника основних понять та термінів з ІДПЗК. Розкрити зміст таких понять і термінів: "вестернізація", "сьогун", "реставрація Мейдзі", "ера Мейдзі-ісін", "нові мілітаристи", система "сі-но-ко-сьо", танзимат, зюлюм, секуляризація.

Завдання 2: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК" (- К., 1998. - Т. 2. - С.350-359;) такі документи: Декрет про державний устрій (квітень 1868 р.); Конституція Японської імперії (11 лютого 1889 р.) та ін.

Лекція 14.1. Держава і право Російської імперії в ХІХ на початку ХХ ст. (1 година)

План лекції

1. Державний лад і право Російської імперії на початку ХІХ ст.

Центральні органи влади. Імператор. Державна Рада. Імперська канцелярія. Сенат. Урядовий Синод. Комітет міністрів. Місцеві органи. Губернатори та генерал-губернатори. Губернське правління (віце-губернатор, радник, прокурор). Казенна палата. Рекрутське присутствіє. Палата державних маєтностей. Повітове управління. Земський суд на чолі з капітаном-справником. Кодифікація права. Діяльність кодифікаційної комісії на чолі з М. Сперанським. «Полное собрание законов Российской империи» (1830р.) «Свод законов Российской империи» (1833 р.).

2. Буржуазні реформи 2-ї половини ХІХ ст.:

- Селянська реформа 1861 р.
- Земська реформа 1864 р.
- Міська реформа 1870 р.
- Судова реформа 1864 р.
- Реформа поліції та політичного розшуку.
- Військова реформа 1864-1874 рр.
- Фінансова реформа 1860 р.
- Контрреформи 1880-1890 рр.

3. Розвиток права Росії в 2-й половині ХІХ ст.

Основні риси права. «Уложення про покарання кримінальні та виправні» (1866, 1885 рр.); Фабрично-заводське законодавство. Кримінальне право. Цивільне право. Шлюбно-сімейне право.

4. Зміни в державному ладі і праві Російської імперії на початку ХХ ст.

Центральні органи влади. Імператор. Державна Рада. Імператорська канцелярія. Сенат. Рада Міністрів. Місцеві органи управління: генерал-губернатори та губернатори; земський справник та земський суд; волосний голова, волосний сход,

волосний староста, волосний суд. Розподіл суспільних сил на три табори : урядовий, буржуазно-ліберальний, революційно-демократичний. Становище дворянства, буржуазії, пролетаріату, селянства. Аграрна реформа П.Столипіна. Вибори до I Державної Думи (березень-квітень 1906 р.). Розпуск I Державної Думи (8 липня 1906 р.). Вибори до II Державної Думи. Розпуск II Державної Думи (3 червня 1907 р.). Положення про вибори до III Державної Думи від 3 червня 1907 р. (державний переворот в Російській імперії). III Державна Дума – коаліція поміщиків та великої буржуазії. Розвиток права. Постанови Ради Міністрів. «Мненія Державної Ради», «Тимчасові правила», як нові надзвичайні законодавчі акти. Робота Сенату та Юридичної наради по кодифікації російського законодавства. Цивільне право (посилення охорони дворянської та буржуазної власності – Царські Укази 1902 р. та 1905 р.) Адміністративне право (обмеження прав і свобод – Тимчасові правила про пресу від 24 листопада 1905 р., 18 березня і 26 квітня 1906 р.; Тимчасові правила про товариства і спілки від 4 березня 1906 р.; Правила про призов військ для сприяння властям від 17 лютого 1906 р. та інші). Кримінальне право (Надання чинності главам Кримінального уложення 1903 р. «Про державні злочини»; Встановлення кримінальної відповідальності за організацію та участь у страйках – указ від 2 грудня 1905 р.).

Література:

1. Історія держави і права зарубіжних країн. Методичні вказівки до самостійної роботи студентів спеціальності «Правознавство». / Уклад. А.М. Лисенко, П.П. Захарченко. – К.: Видавничо-друкарський комплекс університету «Україна», 2003. – 164 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела: Навч. посібник/ Упоряд. Д.І. Трофанчук. – К.: Юрінком-інтер, 2008. – 352 с.
3. Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007.;
4. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник/ Упоряд. Д.І. Трофанчук. – К.: Юрінком-інтер, 2006. – 400 с.
5. *История государства и права России*. Учебник. / Под ред. Ю.П. Титова. – М.: «Проспект», 1999. – 544 с.
6. *Исаев И.А.* История государства и права России. Учебник. – 2-е изд. Перераб. И доп. - М.: «Юристь», 2001. – 768 с.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Опрацювати за хрестоматією з ІДПЗК наступні документи: «Свод законов Российской империи по велениям Императора Николая Павловича составленный (1835 г.)»; «Манифест 19 февраля 1861 года о всемиростевейшем даровании крепостным людям прав состояния свободных сельских обывателей и об устройстве их быта»; «Общее положение о крестьянах, вышедших из крепостной зависимости (1861 г.)»; «Положення про викуп селянами їх садиб та польових угідь (19 лютого 1861 р.) (витяг)»; «Высочайше утверждённое положение о губерских и уездных земских учереждениях (1 января 1864 г.)»; «Высочайше утверждённое учереждение судебных установлений (20 ноября 1864 г.)»; «Учереждение Государственной думы (1905 г.)», «Об усовершенствовании государственного порядка. Высочайший манифест от 17 октября 1905 г.».

Завдання 2: Дослідити зміст таких понять: Комітет міністрів, Державна рада, Сенат, Власна Його Імператорської Величності Канцелярія», «Дворянські збори», капітан- справник, Земський суд, державні селяни, тимчасово-зобов'язані селяни,

земство, гласні, агентура, філери, Особлива нарада, Державна дума, «швидка юстиція».

Лекція 14.2. Формування і розвиток радянської держави і права в Росії. (1 година)

План лекції

1. Передумови та встановлення більшовистського режиму в Росії

Перемога лютневої буржуазно-демократичної революції в Росії. Зречення імператора Миколи II від влади (2 березня 1917 р.). Політика Тимчасового уряду. Зміни в системі вищих законодавчого і виконавчого органів влади. Проголошення Росії республікою (1 вересня 1917 р.). Політична криза в Росії (осінь 1917 р.). Більшовизація Рад. Створення військово-революційного комітету (ВРК). Звернення ВРК «До громадян Росії» 25 жовтня 1917 р. Ліквідація Тимчасового уряду.

2. Зміни в побудові та функціях більшовистських органах влади та управління.

II Всеросійський з'їзд Рад робітничих і солдатських депутатів. Створення Ради народних комісарів (РНК) – голова В.Ленін. Директи РНК «Про мир» та «Про землю». Створення робітничо-селянської міліції (28 жовтня 1917 р.). «Декларація прав народів Росії» (2 листопада 1917 р.). Створення Вищої ради народного господарства при РНК (2 грудня 1917 р.). Формування нової судової системи (єдина форма суду – народний суд). Всеросійська надзвичайна комісія (ВНК) – Ф.Дзержинський. Створення Червоної Армії. (січень 1918 р.). Перша Конституція РРФСР (10 липня 1918 р.). Федеративний принцип державного устрою Росії. Вищі органи влади: Всеросійський з'їзд робітничих, солдатських і селянських депутатів; Всеросійський Центральний Виконавчий Комітет (ВЦВК); Рада Народних Комісарів (РНК). На місцях – обласні, губернські, повітові та волосні з'їзди рад. Міські і сільські Ради, виконкоми Рад.

3. Становлення основ радянського права.

Процеси націоналізації в Росії. Декрети: «Про скасування спадкування» від 27 квітня 1918 р., «Про цивільний шлюб, про дітей і ведення книг актів громадянського стану», «Про розлучення» (грудень 1917 р.). «Кодекс законів про акти громадянського стану, шлюбне, сімейне і опікунське право» від 16 вересня 1918 р. Положення про соціалістичний землеустрій і про заходи переходу до соціалістичного землеробства (лютий 1919 р.). Постанова «Про 8-годинний робочий день, тривалість і розподіл робочого часу» (29 жовтня 1917 р.). Положення про страхування на випадок безробіття (грудень 1917 р.). Декрет «Про страхування на випадок хвороби» (грудень 1917 р.). Кодекс законів про працю РРФСР (грудень 1918 р.). Керівні начала з кримінального права РРФСР (12 грудня 1919 р.). Кримінальне право ґрунтувалося на принципі доцільності. Злочин – порушення суспільних відносин, які охороняються правом. Кримінальна відповідальність – з 14 років. Система покарань: застереження, громадський осуд, примусове вивчення курсу політграмоти, бойкот, виключення із колективу, відшкодування збитку, відсторонення від посади, конфіскація майна, позбавлення політичних прав, оголошення «ворогом народу», примусові роботи, позбавлення волі, оголошення поза законом, розстріл. Земельний кодекс (20 жовтня 1922 р.), Кодекс законів про працю (9 листопада 1922 р.), Кримінальний кодекс (1 липня 1922 р.), Кримінально-процесуальний кодекс (1922 р.).

Література:

1. Історія держави і права зарубіжних країн. Методичні вказівки до самостійної роботи студентів спеціальності «Правознавство». / Уклад. А.М. Лисенко, П.П.

- Захарченко. – К.: Видавничо-друкарський комплекс університету «Україна», 2003. – 164 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела: Навч. посібник/ Упоряд. Д.І.Трофанчук. – К.: Юрінком-інтер, 2008. – 352 с.
 3. Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007.;
 4. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник/ Упоряд. Д.І.Трофанчук. – К.: Юрінком-інтер, 2006. – 400 с.
 5. *История государства и права России*. Учебник. / Под ред. Ю.П.Титова. – М.: «Проспект», 1999. – 544 с.
 6. *Исаев И.А.* История государства и права России. Учебник. – 2-е изд. Перераб. И доп. - М.: «Юристъ», 2001. – 768 с.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Дослідити зміст таких понять: революція, диктатура пролетаріату, Тимчасовий Уряд, Ради, Рада Народних Комісарів (РНК), Всеросійський Центральний Виконавчий Комітет (ВЦВК), Декрет, Установчі збори, ВНК, «Червоний терор», Наркомат, Автономізація, Федерація, Конфедерація,.

Лекція 15.1. Розвиток держави і права Росії за часів СРСР (1922-1991 рр.) (1 година)

План лекції:

1. Утворення СРСР

Процес створення єдиної Радянської держави. Й. Сталін – «автономізація» радянських республік. Х. Раковський – рівноправність республік. В. Ленін – Російська і Закавказька федерації, Україна і Білорусія об'єднуються в рівноправний союз – СРСР. Три типи наркоматів: 1. Злиті – союзні (5); 2. Об'єднані – союзно-республіканські (5); 3. Автономні – республіканські (6) – (юстиції, внутрішніх справ, землеробства, освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення). Перший Всесоюзний З'їзд Рад – 30 грудня 1922 р. Декларація по утворення СРСР. Союзний договір. Обрання Центрального Виконавчого Комітету СРСР (4 голови) від Росії – М. Калінін. Ухвалення Конституції СРСР 31 січня 1924 р. Прийняття Конституції РРФСР 1925 р.. Вищі органи влади: Всеросійський З'їзд Рад, ВЦВК, Президія ВЦВК, Раднарком РРФСР. Місцеві органи: перехід на триступеневу систему управління.: округи, райони, сільради. Комнезами перетворені в добровільні громадські організації захисту інтересів сільської бідноти. Прийняття Положень про окружні і районні з'їзди Рад і виконавчі комітети, сільські ради, міські і селищні Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів.

2. Росія за часів «нового курсу» Й. В. Сталіна

Відмова від НЕПу, проголошення «нового курсу» Й. Сталіна (1927 р.). Формування тоталітарної системи влади. Зрощення державного апарату з партійним. Конституція СРСР 1936 р. Верховна Рада СРСР – вищий орган влади. Рада Союзу та Рада національностей. Президія ВР СРСР. Рада Народних Комісарів (РНК). Суд і прокуратура. Права, свободи і обов'язки громадян СРСР. Нова Конституція РРФСР 1937 р.

Розвиток права. Новий Кримінальний кодекс (22 листопада 1926 р.). Розвиток цивільного, сімейного, трудового, кримінального, кримінально-процесуального законодавства в умовах тоталітарного режиму. Створення «трійок» в обласних центрах РРФСР, їх склад і функції. Створення загальносоюзного НКВС (липень 1934

р.) і «Особливої наради». Зміни в організації роботи судових установ. Утворення Прокуратури СРСР (червень 1933 р.). Політичні репресії. Зміни до Кримінального законодавства СРСР від 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперацій і зміцнення суспільної (соціалістичної) власності» («Закон про 5 колосків»). Посилення відповідальності за недоброякісні вироби, спекуляцію, обман покупців. Постанова ЦВК СРСР від 8 червня 1934 року «Про зраду Батьківщині». Посилення відповідальності за особливо тяжкі державні злочини з 10 до 25 років. Постанова ЦВК СРСР «Про порядок ведення справ по підготовці або здійсненню терористичних актів» від 1 грудня 1934 р.

3. РРФСР за часів II Світової війни

Державний Комітет Оборони – 30 червня 1941 р. Уповноважені ДКО. Міські комітети оборони. Комітет з евакуації, продовольчих запасів, промислових товарів і підприємств промисловості. Реорганізація системи наркоматів, суду, органів прокуратури. Мобілізація до лав Червоної армії. Бюро обліку і розподілу робочої сили при виконкомах обласних і районних рад. Діяльність військових трибуналів та військових прокуратур.

4. Росія за часів Хрущовської «відлиги», «застою», та Перебудови

Створення Ради Міністрів (1946 р.) та міністерств замість наркоматів. Смерть Й.Сталіна 5 березня 1953 р. Колективне керівництво СРСР. Хрущовська «відлига» 1956-1964 рр. Прийняття нової Конституції СРСР 7 жовтня 1977 р. Ради народних депутатів. Нова Конституція РРФСР (квітень 1978 р.). Епоха «застою». Період «перебудови» (1985-1991 рр.). Реформування державного механізму РРФСР. Запровадження дворівневої системи представницьких органів влади. В центрі (З'їзд народних депутатів і Верховна Рада РРФСР). Закон «Про Президента РРФСР» від 24 квітня 1991 р. (обрання Б.Єльцина Президентом РРФСР). Запровадження посади генерального прокурора РРФСР. Створення Конституційного суду РРФСР.

Література:

1. Історія держави і права зарубіжних країн. Методичні вказівки до самостійної роботи студентів спеціальності «Правознавство». / Уклад. А.М. Лисенко, П.П. Захарченко. – К.: Видавничо-друкарський комплекс університету «Україна», 2003. – 164 с.
2. Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела: Навч. посібник/ Упоряд. Д.І. Трофанчук. – К.: Юрінком-інтер, 2008. – 352 с.
3. Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Посібник для підготовки до іспитів. - К., 2007.;
4. Трофанчук Г.І. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник/ Упоряд. Д.І. Трофанчук. – К.: Юрінком-інтер, 2006. – 400 с.
5. *История государства и права России. Учебник.* / Под ред. Ю.П. Титова. – М.: «Проспект», 1999. – 544 с.
6. *Исаев И.А. История государства и права России. Учебник.* – 2-е изд. Перераб. И доп. - М.: «Юристъ», 2001. – 768 с.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Опрацювати за хрестоматією з ІДПЗК наступні документи: Декларація про утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік (30 грудня 1922 р.); Договір про утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік (30 грудня 1922 р.)

Завдання 2: Наркомат, Автономізація, Федерація, Конфедерація, Авторитарний режим, Кодифікація, геноцид, державно-політичне управління (ДПУ), Наркомат

внутрішніх справ (НКВС), Тоталітаризм, «ворог народу», «двійки», «трійки», Особлива нарада, КДБ, культ особи, відлига, застій, перебудова.

Лекція 15.2. Історія держави і права Німеччини за часів Веймарської республіки та III Рейху. (1 година)

План лекції:

1. Перша світова війна та її наслідки для Німеччини.

Перша світова війна (1914-1918 рр.). Наслідки поразки Німеччини у I світовій війні. Укладення Версальського мирного договору 28 червня 1919 р. Втрата Німеччиною Ельзасу та Лотарингії, території у Східній Пруссії та виходу до Балтійського моря («польський коридор»). Обмеження німецького війська (100 тис. осіб), заборона мати підводний флот, військові повітряні сили, важку артилерію. Виплата репарацій за спричинені цивільні руйнування, виплату військових пенсій тощо.

2. Листопадова революція в Німеччині. Конституція 1919 р.

Революція (листопад 1918 р.). Зречення від престолу кайзера Вільгельма II. Революційний уряд – Рада народних уповноважених. Демократичні реформи. Прийняття Конституції Німеччини (11 серпня 1919 р.) 2 частини: «Устрій і завдання імперії», «Основні права та обов'язки німців». Веймарська республіка (1919-1933 рр.). Президентсько-парламентська республіка. Федерація 18 земель. Кожна має Конституцію, представницький орган – ландтаг і власний уряд. Вищий орган влади – двопалатний парламент. Верхня палата – Рейхсрат (імперська рада) – представники урядів земель. Нижня палата (Рейхстаг) – союзні збори (4 роки). Глава держави – рейхпрезидент (7 років). Глава уряду – рейхсканцлер. Тяжкі наслідки Версальського мирного договору (28 червня 1919 р.). Боротьба між політичними партіями.

3. Гітлерівська Німеччина: політичний режим і державний лад (1933-1945 рр.).

Націонал-соціалістична робітничка партія Німеччини (НСДАП). Адольф Гітлер. «25 пунктів» (1 квітня 1920 р.) – програма відродження Німеччини (створення нового «Німецького рейху»). 8 листопада 1923 р. – «півний путч». Боротьба нацистів за владу. Призначення А. Гітлера канцлером Німеччини (31 січня 1933 р.). Знищення демократичних прав і свобод. Створення монопартійної системи. Закони «Про повноваження уряду», «Про верховного главу Німецької імперії». Встановлення фашистської диктатури. Рада імперської безпеки (1939 р.). Перетворення Німеччини з федерації на унітарну державу. Ліквідація Рейхстагу (1934 р.). Повноваження імперських намісників на місцях. Поділ Німеччини на 32 партійні області на чолі з гауляйтерами. Міністерство громадської освіти та пропаганди. Формування каральних спецслужб та органів (СА, СС, СД, концтабори). Роль Г. Гімmlера в їх створенні. Головне управління імперської безпеки (1939 р. – Р. Гейдріх, Е. Кальтенбруннер). Загальна військова повинність (1935 р.)

Основна література:

Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. - М.: Былина, 1995. - С. 359-365.

Глиняный В.П. История государства и права зарубежных стран. - Харьков: Одиссей, 2000. - Ч. 1. - С. 722-756;

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: Учебник для вузов. - М.: Норма, 2000. - С.541-547.

История государства и права зарубежных стран: Учебно-методическое пособие / Отв. ред. Н.А.Крашенинникова. - М.: Норма, 2003. - С. 256-267.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Аттіка, 2001. - С. 321-326; 358-360; 365-370.

Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2003. - С. 367-403.

Додаткова література:

Дем"яненко Б.Л. Три моделі тоталітаризму: Порівняльний аналіз фашизму, більшовизму та націонал-соціалізму. - К., 2000.

Кершоу Я. Гитлер. - Ростов на Дону, 1997.

Крестовская Н.Н. История государства и права зарубежных стран. Практикум. - Харьков: Одиссей, 2002. - С. 513-539.

Прокопьев В. История германской государственности 19-20-х вв. - Калининград, 1985.

Решетников Ф. Правовые системы стран мира. Справочник. - М., 1993.

Розанов Г. Германия под властью фашизма (1933-1939). - М., 1961.

Савельев В.А. Германское гражданское уложение. - М., 1993.

Туренко В. Націонал-соціалістичний рух у Німеччині: становлення та соціальна база // Нова політика. - № 1. - С. 26-30.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 270-284.

Энциклопедия третьего рейха / Сост. Воропаев С. - М., 1996.

Завдання для СРС:

Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК такі історико-правові джерела: «Конституція Німецької імперії (Веймарська) 11 серпня 1919 р.»; «Указ про захист народу і держави (28 лютого 1933 р.)», «Закон проти утворення нових партій (14 липня 1933 р.) (витяги)», «Закон про забезпечення єдності партії і держави (1 грудня 1933 р.) зі змінами за Законом 8 липня 1934 р.) (витяги)», «Закон про Верховного Главу Німецької Імперії (1 серпня 1934) (витяги)», «Закон про ліквідацію Рейхсрату (14 лютого 1934 р.)».

Лекція 16.1. Історія держави і права новітньої Німеччини (1 година)

План лекції:

1. Державно-політичний розвиток роз'єднаних німецьких земель у післявоєнний період:

Потсдамська конференція (2 серпня 1945 р.). Демілітаризація, денацифікація, демократизація, декартелізація Німеччини. Поділ території на 4 окупаційні зони та Берліну на 4 сектори. Союзна контрольна рада. Утворення Бізонії (грудень 1946 р.). Утворення Тризонії (1948 р.). Загострення взаємовідносин колишніх союзників. Блокада Західного Берліну. Поділ Німеччини на дві держави ФРН та НДР.

2. Федеративна Республіка Німеччина. Основний закон Федеративної Республіки Німеччини (23 травня 1949 р.);

Розробка основних засад Конституції ФРН – «франкфуртські документи» (червень 1948 р.). Прийняття Основного Закону парламентською радою. Ратифікація Боннської Конституції ландтагами земель (23 травня 1949 р.). Побудова держави на принципах федералізму (10 Земель). Кожна Земля має свою конституцію, ландтаг, уряд, суд, автономію. Двопалатний парламент: бундестаг (федеральний з'їзд) та бундесрат (федеральна рада). Бундестаг – 496 депутатів, на 4 роки, вибори – за змішаною системою. Бундесрат – 69 осіб, представництво Земель у законодавстві і

управлінні федерацією. Право вето на питання щодо змін Конституції, кордони Земель та ін. Президент – глава держави (на 5 р.) – представницька функція, призначення суддів і посадовців. Федеральний Канцлер (глава уряду) – обирається Бундестагом за пропозицією Президента. Канцлер визначає основні напрямки політики і відповідає за них. Федеральний уряд має право законодавчої ініціативи і може прийняти закон без Бундестагу в умовах «законодавчої необхідності».

3. Німецька Демократична Республіка. Конституція НДР (1949 р.).

Народний конгрес у Берліні – 7 жовтня 1949 р. – створення Німецької Демократичної Республіки. Конституція НДР (1949 р.). Президент В.Пікк. Формування уряду НДР. Державна Рада. Народна Палата. Національний фронт. Рішення Соціалістичної Єдиної партії Німеччини (СЄПН) про будівництво соціалізму в НДР (1952 р.). Створення Національної народної армії (1956 р.). Зведення Берлінського муру (серпень 1961 р.). Прийняття нової Конституції НДР (1968 р.).

4. Возз'єднання ФРН та НДР 3 жовтня 1990 р., його наслідки, значення для німецької нації та Європи. Курс на європейську інтеграцію.

Усунення від влади в НДР комуністичного уряду (осінь 1989 р.). Договір про остаточне врегулювання питання щодо Німеччини (СРСР, США, Великобританія, Франція, ФРН та НДР) – 1 жовтня 1990 р. Входження 5 колишніх Земель НДР до складу ФРН. Зміни до Конституції ФРН 1949 р. Об'єднанні Німеччини – 3 жовтня 1990 р. («День німецької єдності»)

5. Право Німеччини з 1949 р. по т.ч. Загальна характеристика.

Конституція ФРН 1949 р. – правова, соціальна, федеративна держава. 1960-1961 рр. – Закони «Про будівництво» та «Про угоди на землю». Закон «Про рівноправність подружжя в шлюбних відносинах» (1957 р.). Остаточна лібералізація шлюбно-сімейного законодавства (1976 р.). Реформи Кримінального кодексу 1871 р. (1969-1975 рр.) та Цивільного кодексу 1896 р. (1950 р.). Новий Закон «Про статус іноземних громадян» (право проживання й отримання німецького громадянства) (1 січня 1991 р.). Закон «Про надання політичного притулку» (1 липня 1993 р.). Трудове законодавство (найкоротший робочий час, найтриваліші відпустки).

Основна література:

Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. - М.: Былина, 1995. - С. 359-365.

Глиняный В.П. История государства и права зарубежных стран. - Харьков: Одиссей, 2000. - Ч. 1. - С. 722-756;

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: Учебник для вузов. - М.: Норма, 2000. - С.541-547.

История государства и права зарубежных стран: Учебно-методическое пособие / Отв. ред. Н.А.Крашенинникова. - М.: Норма, 2003. - С. 256-267.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Аттіка, 2001. - С. 321-326; 358-360; 365-370.

Хома Н.М. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2003. - С. 367-403.

Додаткова література:

Крестовская Н.Н. История государства и права зарубежных стран. Практикум. - Харьков: Одиссей, 2002. - С. 513-539.

Прокопьев В. История германской государственности 19-20-х вв. - Калининград, 1985.

Решетников Ф. Правовые системы стран мира. Справочник. - М., 1993.

Савельев В.А. Германское гражданское уложение. - М., 1993.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 270-284.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК: Основний закон Федеративної Республіки Німеччини (23 травня 1949 р.)

Завдання 2: Опрацювати за "Хрестоматією по всеобщей истории государства и права. Под ред. К.И.Батыра и Е.В.Поликарповой. - М.: Юрист, 2000. - Т. 2."- С. 467-480 наступні джерела:

ФРН: Кримінальний кодекс від 15 травня 1871 р. в редакції від 2 січня 1975 р. (зі змінами на 7 липня 1986 р.);

Лекція 16.2. Історія держава і права новітньої Франції. (1 година)

План лекції:

1. Четверта республіка у Франції. Конституція 1946 р.

Створення Тимчасового уряду (Ш. де Голь). Референдуми щодо прийняття нової Конституції (жовтень 1945 р., жовтень 1946 р.). Прийняття Конституції Франції (13 жовтня 1946 р.). Парламент – 2 палати (Національні збори і Рада республіки). Національні збори – на 5 років, 627 депутатів, вибори за пропорційною, а з 1951 р. – за мажоритарною системою. Рада Республіки – 320 депутатів на 6 років. Ротація половини складу 1 раз на 3 роки. Національні збори – вищий законодавчий орган. Рада республіки – дорадчі функції. Президент – глава держави (обирається на 7 років). Призначає голову уряду, державних радників, головує в Раді міністрів, підписує і ратифікує міжнародні договори. Рада Міністрів (уряд) – виконавчий орган. Національні збори контролюють роботу уряду. Конституційна реформа 1954 р. Посилення прав Президента, уряду та Ради республіки. Загроза державного перевороту. Надзвичайні повноваження генерала Ш. де Голя (1 червня 1958 р.). Розпуск Національних зборів, створення комісії по підготовці нової Конституції.

2. П'ята республіка у Франції.

Конституція П'ятої республіки у Франції (5 жовтня 1958 р.) складається з 3-х актів: Конституції 1958 р., Декларації прав людини і громадянина (1789 р.) і Преамбули Конституції 1946 р. Змішана республіканська форма правління. За формою територіально-політичного ладу Франція є складною унітарною державою. Встановлення ієрархії органів влади: 1. Президент; 2. Уряд; 3. Парламент. Президентська влада – основа нового державного ладу. Президент обирається колегією виборників, а з 1962 р. – прямими загальними виборами (з 2000 р. – на 5 років). Президент має великі повноваження: гарант національної незалежності і територіальної цілісності держави, призначає Прем'єр-міністра, головує в Раді міністрів, очолює Збройні Сили, має право дострокового розпуску Національних зборів тощо. Уряд – визначає і здійснює «політику нації». Парламент – 2 палати (Національні збори – на 5 років і Сенат – на 9 років – поновлюється на третину кожні 3 роки). Відповідальність уряду перед парламентом. Конституційна рада – орган конституційного контролю (9 членів на 9 років, по 3 від Президента, Національних зборів, Сенату). Зміни до Конституції (10 переглядів). Скорочення повноважень Президента до 5 років (вересень 2000 р.).

3. Судова система та право Франції у другій половині XX - на поч. XXI ст.

Чотири гілки судової влади: 1) Громадські суди; 2) Суди загальної юрисдикції; 3) Спеціальні суди; 4) Адміністративні суди. Для суду над вищими посадовцями: 1) Суд правосуддя республіки – суд над міністрами. 2) Високий суд правосуддя – суд

над Президентом. Трибунал з конфліктів (голова – міністр юстиції). Право. Цивільне право – відмова від принципу безумовної обов'язковості сили договору через непередбачувані обставини; підпорядкування французькому законодавству монополій, керівні органи яких перебувають на території Франції та ін. Шлюбно-сімейне право – право жінки займатися професійною діяльністю. 2005 р. – жінка після народження 3-ї дитини одержує утримання від держави 750 євро. Кримінальне право. Перегляд Кримінального кодексу 1960 р. Новий Кримінальний кодекс 1994 р. – посилення відповідальності за особливо тяжкі злочини (тероризм, виробництво та поширення наркотиків, рекет, тощо). Заміна смертної кари довічним ув'язненням. Обмеження деяких покарань штрафами.

Основна література:

Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. - М.: Былина, 1995. - С. 347-359;

Глиняный В.П. История государства и права зарубежных стран. - Ч. 1. - Харьков: Одиссей, 2000. - С. 811-828.

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: Учебник для вузов. - М.: Норма, 2000. - С. 492-495;

История государства и права зарубежных стран. - Ч. 2: Учебник для вузов / Под ред. проф. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2001. - С. 283-300; 618-655.

Крестовская Н.Н. История государства и права зарубежных стран. Практикум. - Харьков: Одиссей, 2002. - С. 540-568.

Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник. - К.: Атіка, 2001. - 351-357; 397-403.

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К., 2003. - С. 404-422.

Хрестоматія з ІДПЗК: У двох томах / За ред. В.Д.Гончаренка. - К., 1998. - Т. 2. - С. 473-497.

Додаткова література:

Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях. - М., 1995.

Жидков О.А. История буржуазного права. - М., 1971.

История государства и права зарубежных стран. Учебно-методическое пособие. - М.: Норма, 2003. - С.248-255;

Крылова Н.Е. Основные черты нового УК Франции. - М., 1996.

Крылова Н.Е., Серебренникова А.В. Уголовное право зарубежных стран. - М., 1998.

Молчанов Н.Н. Генерал де Голль. - 3-е изд. - М.: Межд. отношения, 1988. - 479 с.

Новый уголовный кодекс Франции 1992 г. - М., 1993.

Политические системы, государство и право в буржуазных и развивающихся странах: тенденции и проблемы. - М., 1988.

Поттешер Ф. Знаменитые судебные процессы. - М., 1985.

Преступления и наказания в Англии, США, Франции, Японии. Общая часть. - М., 1991.

Ратмани Г.М. Франция: судьба двух республик. - М., 1980.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 285-290.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК". - К., 1998. - Т. 2. - С. 475-497 такі історико-правові джерела: *Франція: Конституція Французької Республіки 1946 р.*; *Конституція Французької Республіки від 04.10.1958 р.*

Завдання 2: Опрацювати за "Хрестоматією по всеобщей истории государства и права. Под ред. К.И.Батыра и Е.В.Поликарповой. - М.: Юрист, 2000. - Т. 2." - С. 481-500 наступні джерела: *Франція: Кримінальний кодекс 1994 р.*; *Кримінально-процесуальний кодекс 1958 р.*

Лекція 17.1. Історія держави і права новітньої Великобританії (1 година)

План лекції:

1.Великобританія після Першої світової війни: основні тенденції розвитку. Політичні партії. Виборчі реформи 1918, 1928, 1948 та 1969 рр.

Великобританія – конституційна монархія. Монарх – глава держави. Влада передається в спадок старшому синові, якщо його немає – старшій дочці. Конституційна угода: монарх «царствує, але не управляє». Таємна рада – 300 осіб – дорадчий орган монарха (приймає рішення у формі прокламацій і наказів). Британський парламент: корона, палата лордів, палата громад. 1999 р. – скасування інституту спадкового перства. Титул дарує монарх. Кодекс поведінки членів Палати лордів 2001 р. – виконувати свої обов'язки безоплатно. Палата громад 635 депутатів на 5 років. Фракція, що має більшість депутатів, формує уряд. Офіційний статус опозиції у Палаті громад (основа – партія, що посіла 2 місце на виборах). Опозиція створює «тіньовий кабінет». «Батоги» - наглядачі за партійною дисципліною в Палаті громад. Спікер. Комітети (7-8). Реформи виборчого права. 1918 р. – загальне виборче право для чоловіків і часткове виборче право для жінок. 1928 р. – рівні виборчі права чоловіків і жінок. 1948 р. – скасування подвійного вотуму. 1969 р. – зниження вікового цензу до 18 років. Лейбористи і консерватори.

2.Зміни в державному устрої:

Уряд (Кабінет) – 20-22 міністри – центральна ланка політичної системи. «Внутрішній кабінет» - неформальне об'єднання 3-5 міністрів, які мають найбільшу довіру Прем'єр-міністра. Офіційний уряд формує Прем'єр міністр з депутатів правлячої партії (близько 100 осіб) складається з 4-х груп: 1) Міністри, що займають провідні позиції в Кабінеті; 2) Міністри без портфелів, члени уряду, що обіймають традиційні посади (лорд-голова Ради, лорд-охоронець печатки та ін.); 3) Державні міністри – заступники найвпливовіших міністрів; 4) Молодші міністри (забезпечують зв'язок міністрів з Парламентом). Кабінет – вища виконавча влада (визначення політичного курсу держави, контроль за виконанням актів Парламенту, координація діяльності органів виконавчої влади). Прем'єр-міністр – лідер партії переможця парламентських виборів у Палату громад. Повноваження Прем'єр міністра: керівництво урядом, стосунки між урядом і монархом, посада Першого канцлера Казначейства тощо. Правління У.Черчіля, М. Тетчер, Дж. Мейджора, Т. Блера, Д. Камерона, Т. Мей.

3.Право Англії ХХ - поч. ХХІ ст.

Конституційні акти Великобританії:

- Акт про Парламент (1911 р.),
- Закон про зміни «Акта про Парламент 1911 р» (16 грудня 1949 р.)
- Акт про місцеве управління (1972 р.)
- Акт про громадянство (1981 р.)
- Акт про народне представництво (1983 р.)

- Акт про об'єднання з Шотландією (1704 р.)
- Акт про Палату громад (управління справами) (20 липня 1978 р.)

Сімейне право: Закони «Про власність одружених жінок», «Про деліктну відповідальність подружжя у відносинах між собою» - майно належить порівну. Підстави для розлучення – зрада, жорстоке поведіння, невиліковна душевна хвороба. Заява про розлучення можлива не раніше 3-х років після одруження. Соціальний захист населення (трудова законодавство, медичне обслуговування). Кримінальний процес. Адвокати: соліситор – веде справу до суду, барристер – захищає інтереси клієнта в суді.

Основна література:

Всеобщая история государства и права. Учебник. - М.: Былина, 2000. - С. 403-412; 468-495.

История государства и права зарубежных стран. - Ч. 2. - М.: Норма, 2001. - С. 266-282; 536-577.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 347-350; 389-396.

Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. Підручник. - Харків: Право, 2001. - С. 324-334; 383-385 та ін.

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К., 2003. - С. 423-438.

Хрестоматія з ІДПЗК: У двох томах / За ред. В.Д.Гончаренка. - К., 1998. - Т. 2. - С. 384-402.

Додаткова література:

Бромхед П. Эволюция Британской конституции. - М., 1978.

Гарнер Д. Великобритания: центральное и местное управление. - М., 1984.

Левин Д. Государственный строй Великобритании. - М., 1957.

Норман Дэвис. История Европы. - М.: Транзиткнига, 2004. - 944 с.

Шаповал В. Британская конституция. - Киев, 1991.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 291-299.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Оправцювати за "Хрестоматією з ІДПЗК. - К., 1998. - Т. 2 - С. 384-403 такі історико-правові джерела: *Великобританія: Акт про парламент (1911 р.); Акти про народне представництво 1918, 1928, 1948, 1969 та 1983 рр.; Акт "Про поліцію" (1919 р.); Закон "Про надзвичайні повноваження" (1920, 1939, 1940 рр.); Акт "Про підтримання публічного порядку" (1936 р.) та ін.*

Завдання 2: Опрацювати за "Хрестоматією по всеобщей истории государства и права". Под ред. К.И.Батыра и Е.В.Поликарповой. - М.: Юрист, 2000. - Т. 2. - С. 501-504 наступні джерела: *Англія: Закон про суди 1971 р.; Закон про повноваження кримінальних судів 1973 р.*

Лекція 17.2. Історія держави і права новітнього періоду США. (1 година)

План лекції:

1. Основні тенденції державно-правового розвитку США у першій третині ХХ-го ст.

Президентство В. Вільсона, У. Гардінга, К. Куліджа та Г. Гувера. Державне регулювання розвитку економіки та суспільних відносин. Економічна криза 1929-

1933 («Велика депресія»). «Голодні походи», демонстрації безробітних та розорених фермерів.

2. "Новий курс" президента США Ф.Рузвельта.

Перемога Ф.Рузвельта на президентських виборах 1932 р. Надання Ф. Рузвельту надзвичайних повноважень. «Новий курс» Ф. Рузвельта: 1) Відбудова банківсько-фінансової системи. 2) Відбудова промисловості. 3) Аграрна політика. 4) Боротьба з безробіттям. За перших 11 днів президентства Ф.Рузвельта прийнято більше законів, ніж за 70 попередніх років. Декрет про примусове закриття всіх банків (5 березня 1933 р.). Заборона на вивіз золота, срібла, паперових грошей з країни. Закон про підтримку державою потужних банків, ліквідацію слабких (9 березня 1933 р.). Відміна вільного обігу золотої валюти. Відміна «сухого закону»(22 березня 1933 р.). Оздоровлення соціальної сфери: 1) Створення Цивільного корпусу консервації природних ресурсів. 2) Введення регулярних федеральних дотацій штатам на соціальну сферу. 3) Нова програма широкомасштабних суспільних робіт. Закон про створення федеральної служби зайнятості (16 червня 1933 р.).

3. Структура органів влади США.

Конгрес – вищий законодавчий орган. Складається з 2 палат (Сенат, Палата представників). Сенат – по 2 представники від кожного штату. Палата представників – кількість депутатів пропорційна кількості населення штату. Загальну кількість членів Палати представників встановлює Конгрес. Потім ця кількість розподіляється між штатами пропорційно до кількості населення. Конгрес збирається на звичайну сесію 3 січня кожного року. Президент може скликати спеціальну сесію, якщо є необхідність. Сесії Конгресу проходять у Капітолії у Вашингтоні, округ Колумбія. Головою Сенату є Віце-президент США (його голос не враховується при голосуванні, окрім випадку рівного розподілення голосів при голосуванні). Палата представників обирає спікера. Комітети Конгресу (у Палаті представників – не більше 15-16, у Сенаті – не більше 70).

Президент США – очолює виконавчу владу. Обирається на 4 роки у вівторок між 2 і 8 листопада. Обраним вважається той кандидат, який набере абсолютну більшість голосів виборників. Традиція – Президент не може обіймати свою посаду більше ніж 2 строки підряд (виняток – Ф. Рузвельт – 4 рази поспіль). Право вето на будь-який законопроект протягом 10 днів (якщо законопроект не підписаний і не повернутий до Конгресу – автоматично стає законом). «Кишенькове вето» - має характер абсолютного вето і не може бути подолане Конгресом. Виконавчу владу Президент здійснює через підлеглі йому структури: Раду національної безпеки, Адміністративно—юджетне управління, Управління науково-технічної політики тощо.

Уряд США – Кабінет (очолюється Президентом) – складається з 12 секретарів-міністрів і призначається за «порадою і згодою Сенату». Державний секретар США. Пентагон.

4. Судова система США

Федеральні суди (Верховний суд США, апеляційні суди, районні (окружні) суди та суди Штатів (Вищі суди, проміжні апеляційні суди, суди першої інстанції, нижчі суди (мирові, поліцейські, муніципальні).

Верховний суд – найвища судова інстанція США (єдиний суд передбачений Конституцією, решта судів створена Конгресом). Судді призначаються Президентом (9 осіб) на довічний термін. Функції: судовий нагляд і перевірка конституційності

законодавчих актів, тлумачення Конституції тощо. 11 апеляційних судів (від 3 до 15 суддів) – переглядають рішення окружних судів і постанови арбітражних агенцій.

Окружні суди (91 суд) – від 1 до 87 суддів. Розглядають справи, пов'язані з порушенням федеральних законів. Спеціальні («легіслативні») суди: Претензійний суд, Митний суд, Апеляційний суд з митних і патентних питань тощо.

5. Основні риси розвитку правової системи США.

51 система права (федеральна і 50 правових систем штатів). На відміну від країн англосаксонського права, в США більше значення надається Конституції, проводяться кодифікаційні роботи, з 1926 р. складається федеральний Звід законів. Цивільне право. Прецедентне право. Уніфікація та кодифікація, створення «єдиних кодексів», як рекомендації для штатів. Приватні кодифікації. В деяких штатах діють власні цивільні кодекси. Розширення прав фізичних та юридичних осіб. Розвиток антитрестівського законодавства. Право власності (в суспільних інтересах обмежується і контролюється державою). Зобов'язальне право. Нові види договорів (лізингу, передання ноу-хау тощо), бартерні угоди, відступ від класичних принципів договору: свободи, рівності сторін, юридичної непорушності тощо.

Шлюбно-сімейні відносини. Законодавство штатів. Перевага чоловіка щодо вибору місця проживання, розпорядження майном тощо. Розширення прав заміжньої жінки (1963 р.).

Трудове законодавство – нові закони: Про рівність оплати праці чоловіків і жінок (1963 р.), Про дискримінацію в трудових стосунках за віком (1967 р.), Про права інвалідів (1990 р.) та ін.

Кримінальне право (федеральне та законодавство штатів). Кримінальний кодекс США (1909 р.) додано до Зводу законів США (1949 р.). До сфери федерального кримінального законодавства віднесено: підробка грошових знаків, піратство, зрада. Решта злочинів у компетенції штатів. Уніфікація кримінального законодавства штатів (середина ХХ ст.) – кримінальні кодекси з'явилися більш ніж у 40 штатах.

Основна література:

Глиняний В.П. История государства и права зарубежных стран. - Харьков: Одиссей, 2000. - Ч. 1. - С. 782-790.

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. - М.: Норма, 2002. - С. 593-631.

Жидков О.А. Верховный суд США: право и политика. - М., 1985.

История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2001. - С. 205-265; 578-617.

Історія Сполучених Штатів Америки. Нарис. - К., 1998.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Аттіка, 2001. - С. 339-346; 378-388.

Хома Н.М. Історія держави та права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К., 2003. - С. 439-454.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 249-269.

Додаткова література:

Бельсон Я., Ливанцев К. История государства и права США. - Л., 1982.

Боботов С., Жигачев И. Введение в правовую систему США. - М., 1997.

Мишин А., Языков Е. Конституция США: история и современность. - М., 1988.

Підкова І., Джеджора О. Світова історія ХІХ-ХХ ст. Словник. - Львів, 2000.

Решетников Ф.М. Правовые системы стран мира. - М., 1993.

Сафонов В.Н. Социальное законодательство в США: историко-правовые аспекты // Государство и право. - 1999. - № 1.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК". - К., 1998. - Т. 2. - С. 360-383 такі історико-правові джерела:

США: Закон Норріса-Лагардія "Про обмеження права суддів втручатися у трудові конфлікти" (1932 р.); Закон Вагнера (1935 р.); Закон Тафта-Хартлі (1947 р.); Поправки до Конституції США №№ 16-28; Закон Маккарена від 23.09.1950 р. ;

Завдання 2: Опрацювати за "Хрестоматією по всеобщей истории государства и права". Под ред. К.И.Батыра и Е.В.Поликарповой. - М.: Юрист, 2000. - Т. 2. - С. 460-466 наступні джерела: Кримінальний кодекс штату Нью-Йорк (запровадж. 1.09.1967 р.); Кримінальний кодекс від 15 травня 1871 р. в редакції від 2 січня 1975 р. (зі змінами на 7 липня 1986 р.).

Лекція 18.1. Історія держави і права новітньої Росії (1 година)

План лекції:

1. Прийняття 12 червня 1990 р. "Декларації про державний суверенітет РСФСР" та його наслідки. Біловезька угода про розпуск СРСР.

Проголошення незалежності РРФСР (20 червня 1990 р.). Спроба державного перевороту в СРСР (ДКНП) (серпень 1991 р.). Біловезька угода про розпуск СРСР (8 грудня 1990 р.). Створення Співдружності незалежних держав (СНД).

2. Конституційні реформи в Російській Федерації 1992-1993 рр.

Внесення змін до Конституції РРФСР (21 квітня 1992 р.). Зміна назви держави – Російська Федерация- Росія. Криза влади в жовтрі 1993 р. Всеросійський референдум (12 грудня 1993 р.) щодо нової Конституції РФ. Росія є демократичною, федеративною, правовою державою з республіканською формою правління (ст. 1 Конституції РФ). РФ складається з 21 республіки, 6 країв, 40 областей, 2 міст федерального значення (Москва, Санкт-Петербург). В травні 2000 р. створено 7 федеральних округів (представники Президента).

3. Державний устрій РФ на поч. ХХІ-го ст.

Президент Російської Федерації – глава держави (на 4 роки), Верховний головнокомандувач Збройних Сил РФ та гарант Конституції РФ. Він призначає вибори, розпускає Державну Думу, призначає Голову Уряду РФ, його заступників, федеральних міністрів, формує Раду безпеки, Раду оборони тощо. Президенти РФ: Б.Єльцин, Д.Медведєв, В.Путін.

Представницьким і законодавчим органом (парламентом) Росії є Федеральні збори (складається з 2 палат: Рада Федерації та Державна Дума). Рада Федерації формується з представників суб'єктів Федерації від їх законодавчого та виконавчого органів. Повноваження Ради Федерації (утворює комітети, комісії, проводить парламентські слухання, затверджує укази Президента про запровадження воєнного (надзвичайного) стану, про використання збройних сил РФ за межами країни тощо. Державна Дума обирається за змішеною виборчою системою (на 4 роки) – 450 депутатів. Утворює комітети і комісії, проводить слухання, приймає федеральні закони, висловлює довіру Уряду РФ, призначає і звільняє голову Центрального Банку та Голову Рахункової палати.

Уряд РФ – виконавча влада (глава уряду і федеральні міністри).

РФ на чолі з В. Путіним веде агресивну політику щодо колишніх республік СРСР. Військовий конфлікт РФ з Грузією (2008 р.), анексія Кримського півострова. Розв'язання «гібридної війни» на Сході України. Підтримка квазі-державних утворень «ДНР» та «ЛНР».

4. Розвиток права РФ з 1993 р. по т.ч.

Формування сучасної правової системи. Створення бази приватного регулювання нових відносин власності внаслідок змін суспільного, економічного, і політичного ладу в РФ. Поява нового законодавства (антимонопольного та ін.), новий підхід до регулювання податкових, банківських та інших відносин. Проведення новітньої кодифікації російського законодавства (Цивільний кодекс РФ (1 січня 2001 р.), Бюджетний кодекс РФ (1 січня 2001 р.), Федеральні конституційні закони «Про Уряд Російської Федерації», «Про Конституційний Суд Російської Федерації», «Про судову систему Російської Федерації» та ін.

Основна література:

Гелей С.Д., С.М.Рутар. Політико-правові системи світу. Навчальний посібник. - К.: Знання, 2006. - С. 403-425.

Исаев И.А. История государства и права России: Учебник. 3-е изд. переработаное и дополненное. - М., 2004. - С. 738-764.

Орленко В.І., Орленко В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2007. - С.240-243.

Додаткова література:

Орлов А.С., Георгиев В.А., Георгиева Н.Г., Сивохина Т.А. История России с древн. времен до наших дней. Учебник. - М.: Проспект, 2000. - С. 452-477.

Пивовар С., Слюсаренко А., Стельмах С. Всесвітня історія. Новітній період. 1945-1997. - К., 1998.

Завдання для СРС:

Завдання 1: Опрацювати Конституцію РФ та коментарі до неї. - Див.: *Бархатова Е.Ю.* Комментарий к Конституции Российской Федерации. - М.: Проспект, 2004. - 111 с.

Лекція 18.2. Історія держави і права новітнього Китаю. (1 година)

План лекції:

1. Революція 1911 р. Проголошення республіки. Тимчасова Конституція Китайської Республіки.

Створення буржуазно-революційної партії «Об'єднаний Союз» (Сунь Ятсен) – 1905 р. Революційна ситуація 1911 р. Повалення влади Цінів. Сунь Ятсен – тимчасовий Президент Китайської Республіки (грудень 1911 р.). Відречення Пу І від престолу. Скасування монархії. Заснування Національної партії (Гоміндану) – квітень 1912 р. Поразка революції. Встановлення диктатури Юань Шикая.

2. Громадянська і національно-визвольна війна в Китаї після Першої світової війни.

Смерть Сунь Ятсена (1925 р.). Політика Гоміндану на чолі з Чан Кайші. Переслідування КПК. Поразка «другої Китайської Революції». Мао Цзедун. Створення загонів Червоної Армії. Напад Японії на Китай (9 вересня 1931 р.). Створення Маньчжурії (імператор Пу І). Великий похід Червоної Армії з Південного в Північний Китай (1934-1936 рр.). Створення антияпонського фронту.

3. Утворення та розвиток Китайської Народної Республіки. Перша Конституція КНР.

Капітуляція Японії (2 вересня 1945 р.). Боротьба між КПК і Гомінданом. Наступ Народно-Визвольної армії (літо 1947 р.). Поразка Гоміндану (січень 1949 р.). Створення КНР (1 жовтня 1949 р.). Мао Цзедун – голова Центральної народної урядової ради КНР. Прийняття Конституції КНР (вересень 1954 р.). Всекитайські збори Народних представників (голова – Мао Цзедун) – вищий орган влади. Державна Рада – виконавчий орган (Прем'єр – Чжоу Еньлай).

4. Деформації державного устрою КНР в період «великого стрибка» та «культурної революції» (1958-1976 рр.).

Кампанія «лібералізації» (вересень 1956 р.). «Стокольорів». Свобода критики, вільна творчість тощо. 1957 р. – політика «перевиховання» вільнодумців (5 млн. в'язнів). «Великий стрибок» (травень 1958 р.). Провал реформ в промисловості та сільському господарстві. Агресивний курс КНР на міжнародній арені. Лю Шаоци. Засудження політики «великого стрибку». «Культурна революція» (1958-1976 рр.). Загони хунвейбінів та цзаофанів. Боротьба з противниками ідей Мао Цзедуна. Директива Мао Цзедуна «Вогонь по штабах». (Лю Шаоци, Ден Сяо Пін, Пен Чжень та ін.). Квітень 1969 р. – Мао Цзедун – повне верховенство в КПК. Культ особи Мао Цзедуна. Квітень 1976 р. – «Банда чотирьох» (дружина Мао Цзедуна – Цзян Цін). Противник «четвірки» - Хуа Гофен – Прем'єр Державної ради. Смерть Мао Цзедуна – 9 вересня 1976 р.

5. Китайська держава в період будівництва регульованої ринкової економіки. Конституції КНР 1978 і 1982 рр.

Боротьба за владу між Цзян Цін та Хуа Гофеном. Прихід до влади Хуа Гофена. План «чотирьох модернізацій» (Ден Сяопін) – лютий 1978 р. Дозвіл приватного підприємництва. Передача землі у приватне користування. Сімейний підряд в сільському господарстві. Іноземні інвестиції в промисловість (США, Японія). Нові економічні зони. Криза 1989 р. (виступ студентів в Пекіні). Приєднання до КНР Гонконгу (липень 1997 р.) та Макао (1999 р.)

6. Система державних органів КНР

Всекитайські збори Народних представників (ВЗНП) та Місцеві збори Народних представників (ЗНП) – представницькі органи державної влади. Постійні комітети ВЗНП та ЗНП – в період між сесіями зборів. Постійний комітет ВЗНП – найвищий колегіальний орган державної влади. Уряд (Державна Рада), міністерства, державні комітети та державні відомства, місцеві народні уряди різних ступенів, департаменти, відділи, канцелярії та комісії.

Центральна військова рада (ЦВР). Голова ЦВР обирається ВЗНП, одночасно є головою Військової ради ЦК КПК.

7. Право Китайської Народної Республіки.

Конституція КНР 1978 р. Обмеження повноважень Всекитайських Зборів Народних Представників, ліквідація прокуратури, призначення суддів місцевих судів місцевою владою. Підготовка до рішучих змін.

Конституція 1982 р. – влада в КНР – демократична диктатура народу, багатоукладність економіки країни. Розширено права та обов'язки громадян. Вперше введено статті про громадянство КНР та встановлено рівність громадян перед законом.

Зміни в структурі державних органів:

- Відновлено інститут Голови КНР.

- Надання постійному комітету Всекитайських Зборів Народних Представників законодавчого права.

- Засновано Центральну військову Раду КНР.
- Відновлено волосну ланку управління.
- Обмежено строк перебування деяких посадових осіб на своїх постах.

Соціалістична система права (соціалістичні постулати, насиченість нормативних актів нормами принципами, нормами-побажаннями, різноманітними сентенціями. Немає чіткого розмежування між правовим актом і політичною директивою. Закони часто містять положення на правового змісту.

Основна література:

Бостан Л.М., Бостан С.К. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2004. - С.600-613; 639-645.

Всеобщая история государства и права. Учебник. - М.: Былина, 2000. - С. 460-467.

Гелей С.Д., Рутар С.М. Політико-правові системи світу. - К.: Знання, 2006. - С. 265-281.

Графский В.Г. Всеобщая история государства и права. Учебник для вузов. - М.: Норма, 2002. - С. 632-650.

История государства и права зарубежных стран. - Ч. 2. - М.: Норма, 2001. - С. 453-477; 684-703.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 410-414.

Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. Підручник. - Харків: Право, 2001. - С.378-382.

Хрестоматія з ІДПЗК: В двох томах. - К., 1998. - Т. 2. -С. 498-520.

Додаткова література:

Юрьев М.Ф. История стран Азии и Северной Африки после Второй мировой войны (1945-1990). - М., 1994.

Завдання для СРС:

Завдання1: Опрацювати за "Хрестоматією з ІДПЗК". - К., 1998. - Т. 2. - С. 499-520 такі історико-правові джерела:

Китай: Тимчасова Конституція Китайської Республіки (11 березня 1912 р.); Конституція Китайської Народної Республіки (20 вересня 1954 р.).

2.1.2. СЕМІНАРСЬКІ ЗАНЯТТЯ:

Семінар 1. Держава та право Стародавнього Єгипту

П л а н :

1. Спільні риси держав Стародавнього Сходу.
2. Джерела та історіографія ІДП Стародавнього Єгипту.
3. Хронологія та періодизація.
4. Утворення Давньоєгипетської держави.
5. Суспільний устрій.
6. Державний лад.
7. Основні риси права Стародавнього Єгипту.

Теми ів:

1. Адміністративний апарат, охорона порядку та суд в Єгипті Рамзесів.
2. Система управління державою в Стародавньому Єгипті ?
3. Роль релігії в розвитку держави та права Стародавнього Єгипту ?

Основні поняття та терміни до теми:

Азіатський спосіб виробництва, Амон-Ра, бак, Близький Схід, "Будинок життя", "Будинок сеті", везір (джаті), військова демократія, Гіеракополь, гіксоси, Давній (Стародавній) Схід, джаджати, жреці, "злодій у законі", іригація, кенбети, Мемфіс, мерет, "начальник дому зброї", "начальник робіт", "начальник шістьох великих домів", неджес, немху, ном, номарх, "Син Ра", "слухняні заклику", "супутники царя", "той, що завідує тим, що продукує земля та приносить Ніл", тоталітарна держава, фараон

Основні дати:

30 - 28 ст. до н.е. - виникнення Верхнього та Нижнього Єгипту й об'єднання їх у єдину державу;

Бл. 3000 р. - створена найдавніша пам'ятка світової правової культури - Закони Менеса;

28 - 23 ст. до н.е. - Давнє царство в Єгипті. Розпад Єгипетської держави;

Кінець 3 тис. -

17 ст. до н.е. - період (доба) Середнього царства в Єгипті. Посилення централізації державної влади;

Поч. 17 ст. до н.е. - Релігійна реформа Ехнатона;

16 - 12 ст. до н.е. - Нове царство в Єгипті;

8 ст. до н.е. - Законодавство Сазихіса (впорядкування боргових відносин);
- Кодекс Бокхориса (відміна кабального рабства);

7 - 6 ст. до н.е. - Пізнє царство в Стародавньому Єгипті

Література:

Васильев Л.С. История религий Востока. - М.: Высшая школа, 1988;

Древние цивилизации / Под ред. Г.М.Бонгард-Левина. - М.: Мисль, 1989;

Краткая всемирная история / под ред. А.З.Манфреда. - М.: Наука, 1967;

Монтэ П. Египет Рамзесов. Повседневная жизнь египтян во времена великих фараонов. - М.: Наука, 1989. - 376 с.

Страхов М.М. Всесвітня історія держави і права. Держава і права Стародавнього світу. - Вип. 1. - Харків, 1994.

Тищик Б.Й. Історія держави і права стародавнього світу. - Львів, 1999. - Т. 1.

Контрольні питання:

1. Які періоди історичного розвитку пройшов Стародавній Єгипет ?

2. Як відбувався процес об'єднання областей і оформлення Давньоєгипетської рабовласницької держави ?

3. Як змінювалися органи влади і управління в Єгипті в різні періоди історичного розвитку ?

4. Які обов'язки покладалися на візиря ?

5. Чому жінка в Стародавньому Єгипті знаходилася в кращому становищі ніж жінка в Ассирії чи Китаї ?

6. Які основні риси зобов'язального, шлюбно-сімейного, спадкового та кримінального права Стародавнього Єгипту ?

Семинар 2. Історія держави і права Стародавнього Вавілону.

П л а н :

1. Періодизація стародавньої цивілізації Дворіччя.
2. Найдавніші міста-держави стародавніх шумерів та аккадців.
3. Становлення могутньої Старовавілонської держави за царя Хаммурапі:
 - а/ реформи царя Хаммурапі;
 - б/ "Законник" Хаммурапі.
4. Правове становище населення за законами Хаммурапі:
 - а/ право власності;
 - б/ зобов'язальне право;
 - в/ сімейне право;
 - г/ спадкове право;
 - д/ карне право.

Теми ів:

1. Суд і судовий процес у Стародавньому Вавілоні.
2. Цивільне право за законами Хаммурапі.

Основні поняття та терміни до теми:

Авілум ("людина", "син людини"), Адад, аккадці, баірум, вакіль-амуррі, вакіль-тамкари, вардум, "Вавілонська Теодиція", вілла, енсі, "ільк", "жриця кохання", кассити, латифундія, лугали (лугалі), Мардук, мушкенуми, "невинний страдник", Ніша, Нібала, ордалії, принцип таліона, рабіанум, "рабський знак", редум, сикль срібла - 1/60 міни (8,4 г.), міна срібла, тамкар, Шамаш, шумери ("чорноголові").

Основні дати:

- 6000 - 4000 рр. до н.е. - убайдський період історії Месопотамії;
- 4300 - 3000 рр. до н.е. - урукський період цивілізації Межиріччя;
- 3000 - 2350 рр. до н.е. - ранньошумерський період Месопотамії;
- 2350 - 2150 рр. до н.е. - аккадський період цивілізації Дворіччя;
- 2150 - 2000 рр. до н.е. - неошумерський період Месопотамії;
- 2000 - 1595 рр. до н.е. - Старовавілонське царство;
- 1757 рр. до н.е. - Укладання законів царя Хаммурапі;
- 7 - 6 ст. до н.е. - Нововавілонське царство;
- 539 р. до н.е. - підкорення Вавілонії перським царем Кіром;
- 331 р. до н.е. - завоювання Месопотамії Олександром Македонським;
- 115 р. до н.е. - поневолення Вавілонії римським імператором Траяном.

Література:

Авдиев В.И. История Древнего Востока. - М.: Высшая школа, 1971.

Беляевский В.А. Вавилон легендарный, Вавилон исторический. - М., 1971. - 316 с.

Древние цивилизации / под ред. Г.М. Бонгард-Левина. - М.: Мысль, 1989.

Закони царя Хаммурапі / Див.: Хрестоматія з ІДПЗК: У 2-х томах. За ред. В.Д.Гончаренка. - К., 1998. - Т. 1. - С. 9-37.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Аттіка, 2001. - С. 15-23.

Страхов М.М. Всесвітня історія держави і права. Вип. 1. Держава і право Стародавнього світу. - Харків, 1994.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994.

Контрольні питання:

1. Чому перші в історії людства держави виникли у південно-західній частині Азії та у північно-східній Африці ?
2. Хто такі шумери та які їх заслуги перед людством ?
3. Хто такі авілуми та мушкенуми ? Яке їх правове становище ?
4. В чому полягали особливості суспільного і державного ладу Вавілому доби правління Хаммурапі ?
5. Які реформи провів Хаммурапі та чим вони були зумовлені ?
6. Яка система управління існувала у Стародавньому Вавілоні ?
7. В чому суть релігійної реформи Хаммурапі ?

Семинар 3. Держава і право Стародавньої Індії

П л а н :

1. Історичні умови виникнення класового суспільства й держави в Стародавній Індії за доби харапської та ведичної цивілізацій.
2. Суспільний лад Стародавньої Індії та його особливості.
3. Державний лад Стародавньої Індії магадхсько-маурійської доби.
4. Основні риси права Стародавньої Індії (за "Законами Ману" і "Артхашастрою"):
 - право власності;
 - зобов'язальне право;
 - шлюбно-сімейні відносини;
 - кримінальне право.

Теми ів:

1. Закони Ману - правова пам'ятка Стародавньої Індії.
2. Суд і судовий процес в Стародавній Індії.
3. "Артхашастра" - політико-правова пам'ятка Стародавньої Індії.

Основні поняття та терміни до теми:

Арії, артхашастра ("наука політики"), Ашока, балі, Брахма, брахмани, "божий суд", вайшії, варни, веди, гани, гуру, даса ("ворог"), "двічі народжені", дравиди, дхарми, дхармашастри, епітімія, Закони Ману, імперія Мауріїв, каста, Каутильє, кулі, кшатрії, "Махабхарата", ньяя, обряд "саті", "один раз народжені", охармадьякша, панчаят, панішад, парії, парішад, пурохіта, раджа, "Ригведа", сабха, сангхи, сатхі, сенапаті, чакра, чандали, шудри

Основні дати:

XXIII-ХУІІІ ст. до н.е. - індський (інакше - харапський чи доведійський) період в історії Стародавньої Індії, на який припадає існування в долині р. Інд найдавнішої дравидської цивілізації;

XIII-УІІІ ст. до н.е. - ведійський період, упродовж якого на території Ст. Індії розселяються індоіранські (арійські) племена та зароджується висока цивілізація в басейні р. Ганг;

УІ-ІІІ ст. до н.е. - буддійський (інакше Магадхо-Маурійський період, протягом якого в країні виникає та поширюється буддизм, спостерігається певне економічне піднесення та постають великі держави;

Кінець 4 ст. до н.е. - 180 р. до н.е. - функціонування централізованої держави Мауріїв;

321-305 рр. до н.е. - правління засновника династії Мауріїв Чандрагупти;

272-231 рр. до н.е. - правління Ашоки, внука Чандрагупти, остаточне утвердження в країні буддизму.

ІУ ст. до н.е. - створення брахманом Каутильє політико-економічного та юридичного трактату "Артхашастра" ("Наука про політику");

ІІ ст. до н.е. - У ст. н.е. - класичний період давньоіндійської історії, впродовж якого індійське суспільство сягає найвищого соціально-економічного піднесення, оформлюється варново-кастовий лад;

1 ст. до н.е. - 2 ст. н.е. - укладання "Законів Ману".

ІУ ст. - утворення держави Пултів з феодальним укладом

Література:

Артхашастра / Див.: Хрестоматія з ІДПЗК: У 2-х томах. - К., 1998. - Т. 1. - С. 54-61.

Закони Ману / Хрестоматія з ІДПЗК. - К., 1998. - Т. 1. - С. 48-54.

Бонгард-Левин Г.М., Ильин Г.Ф. Индия в древности. - М., 1985.

Вигасин А.А., Самозванцев А.М. "Артхашастра": проблемы социальной структуры и права. - М.: Наука, 1984. - 255 с.

Жидков О.А. История государства и права Древнего Востока. - М., 1963.

Калинина Э.А. Истоки индийского права // Правоведение, 1979. - № 1. - С.76-81.

Касты в Индии. Сб. статей. -М., 1963.

Крашенинникова Н.А. Источники древнеиндийского права и их развитие в Средневековой Индии // Правоведение, 1980. - № 1. - С. 76-81.

Страхов М.М. Всесвітня історія держави і права. Вип. 1. Держава і право стародавнього світу. - Харків, 1994.

Тицик Б.Й. Історія держави та права старод. світу. - Львів, 1999. - Т. 1.

Контрольні питання:

1. Що таке "варна" і що таке "каста" ?
2. Які особливості виникнення та розвитку класового суспільства та держави у Стародавній Індії ?
3. Яке закріплення дістав становий лад в Індії за "Законами Ману" ?
4. Хто такі "двічі народжені" ?
5. Які органи влади і управління існували в Стародавній Індії ?
6. Які обов'язки (згідно "Законів Ману", "Артхашастри") покладалися на раджу та державні колегіальні органи ?
7. Які державно-правові особливості мала Стародавня Індія по відношенню до інших країн Стародавнього Сходу ?

Семінар 4. Держава і право Стародавнього Китаю

П л а н :

1. Джерела й історіографія історії держави і права Стародавнього Китаю;
2. Держава Шань-Інь: суспільний лад та державний устрій;
3. Держава Чжоу;
4. Держава Цінь;
5. Держава Хань;
6. Загальні риси права Стародавнього Китаю.

Теми ів:

1. Реформи Шан Яна та їх історичне значення.
2. Органи влади та управління в Стародавньому Китаї в різні періоди історичного розвитку (порівняльна характеристика).
3. Кримінальне право та система покарань в Стародавньому Китаї.
4. Судочинство в Стародавньому Китаї.
5. Армія та поліція в державній структурі Стародавнього Китаю.

Основні поняття та терміни до теми:

Ван, лі, "ліцзі" (записи ритуалів), патронімія, сін, "система колодязьних полів", фа, цзай, шаньфу, чжухоу, ді, хуанді, сяньлао, тінвей, Шан Ян

Основні дати:

- 18 - 12 ст. до н.е. - період правління династії Шан (Інь);
- 12 ст. до н.е. - 221 р. до н.е. - період правління династії Чжоу;
- 221 р. до н.е. - 207 р. до н.е. - період правління династії Цінь;
- 206 р. до н.е. - 220 р. н.е. - період правління династії Хань;
- 12 - 8 ст. до н.е. - створені так звані "Бамбукові аннали";
- 10 ст. до н.е. - розробка чжоуським Му-ваном "Уложення про покарання" (містила 3 000 статей);
- 5-4 ст. до н.е. - укладена "Книга законів царства Вей", автором якої був Лі Фуй;
- 390 - 338 рр. до н.е. - роки життя відомого давньокитайського легіста та реформатора, радника царя Сяо, Шан Яна (Гун Сунь Яна);
- 361 - 338 рр. до н.е. - правління князя Сяо в князівстві Цінь;
- 258 - 210 р. до н.е. - роки життя імператора-реформатора Цінь Ші-Хуанді;
- 209 р. до н.е. - селянське повстання; реформи Лю Бана (Гао-цзу);
- 2-1 ст. до н.е. - написана фундаментальна історична праця Сима Цяня "Історичні записки";
- 9 - 23 рр. н.е. - правління Ван Мана
- 18 - 27 рр. н.е. - повстання "Червонобрових";
- 184 р. - повстання "Жовтих пов'язок";
- 220 р. - розпад Ханської імперії на три царства.

Література:

- Авдиев В.И. История Древнего Востока. - М., 1970. - 606 с.
История Древнего Востока / Под ред. В.И.Куцина. - М.: Высшая школа, 1988. - 416 с.
История государства и права зарубежных стран. Учебник для вузов. В двух частях. - Ч. 1. - М.: Норма, 2002. - С. 66-76; 115-128.
Тицик Б. Історія держави і права Стародавнього Сходу. - Львів, 1996.
Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994. - С. 22-39.

Контрольні питання:

1. Які періоди історичного розвитку Стародавнього Китаю Ви знаєте ? Назвіть їх,
2. Назвіть органи влади і управління, які діяли в Стародавньому Китаї ?
3. Які особливості землекористування були в Стародавньому Китаї ? Що являла собою система "колодязного землеволодіння" ("колодязних полів")?
4. Які земельні реформи були проведені в Стародавньому Китаї, що вони передбачали ?
5. Перерахуйте основні соціальні групи Стародавнього Китаю ?
6. Які реформи були проведені Шан Яном, чим вони були зумовлені, в чому їх суть ?
7. Роль релігії в розвитку права Стародавнього Китаю ?
8. Коли легізм в його крайній формі стає офіційною ідеологією імперії Цін ?
9. В чому полягає відмінність конфуціанської правової ідеології від легізму ?
10. Поясніть суть конфуціанської формули: "там, де не вистачає "лі", слід застосовувати "фа".
11. Хто був автором "Книги законів царства Вей" ?

Семінар 5: Державний лад і право Афін та Спарти

П л а н :

1. Суспільний лад гомерівської Греції.
2. Грецький поліс. Виникнення держави в Афінах.
3. Реформи Тезея. Закони Драконта.
4. Реформи Солона, Пісістрата, Клісфена.
5. Суспільний та державний лад Афін.
6. Виникнення та розвиток Спартанської держави. Періодизація історії Спарти.
7. Реформи Лікурга та їх вплив на розвиток Стародавньої Спарти.
8. Особливості суспільного ладу Спарти.
9. Державний устрій і право Спарти

Теми ів:

1. Основні риси афінського права.
2. Судова система Давньої Греції.

Основні поняття та терміни до теми:

Автократор, ареопаг, архонт, атимія, базилевс, буле, булевти, геліасти, геліея, геомори, гопліти, демі, деміурги, демос, "дисноме" (беззаконня), "діке", докімасія, "евномія" (благозаконня), евпатріди, епонім, Закони Драконта, Клісфен, "Критські закони" ("Закони Міноса і Радоманта"), літургії, метеки, навкрарії, "номос" (закон), остракізм, переіки, Пісістрат, полімарх, поліс, принцип "ісономії" (рівнозаконня, рівноправ"я), прітани, псефізми, сикофант, синойкізм, сисахфія, Солон, Тесей, токоти, трітії, фети, фесмофети, філи, братрія

Апелла, архагети, герусія (рада старійшин), гипомейони, ефори, ілоти, клер, Лікург, переіки, ретра, Пелопонеський союз, сисситії, спартіати.

Основні дати:

Афіни:

- III - II тис. до н.е. - крито-мікенська доба в історії Стародавньої Греції;
- 12 - 9 ст. до н.е. - архаїчна (гомерівська) доба в історії Стародавньої Греції;
- 9-8 ст. до н.е. - об'єднання іонійських племен в Аттиці;
- виникнення Афінської держави;

- реформи Тезея;

7 ст. до н.е. (бл. 621 р. до н.е.) - запис звичаєвого права в Афінійській державі - законів архонта Драконта, що вирізнялися жорстокістю;

7 ст. до н.е.- утворення в Афінах Ради архонтів і Аеропага; поділ країни на навкрарії;

594 р. до н.е.- реформи архонта Солона;

560 - 510 рр. до н.е. - тиранія Пісістрата та пісістратидів;

509 р. до н.е.- реформи Клісфена;

5 ст. до н.е.- створення постійної найманої армії;

462 р. до н.е.- реформи Ефіальта (в Афінах ареопаг позбавлений верховних політичних прав);

443 - 429 рр. до н.е. - реформи стратега Перікла в Афінах: відміна цензової реформи Солона; запровадження винагород за зразкове виконання державних посад;

411 р. до н.е- олігархічний переворот в Афінах;

404 р. до н.е.- новий олігархічний переворот, встановлення тиранії "тридцяти";

403 р. до н.е.- відновлення демократичного ладу в Афінах;

336 р. до н.е- входження Афін разом з усією Грецією до складу імперії Олександра Македонського;

2 ст. до н.е.- перетворення Афін в провінцію Римської імперії

Спарта:

9 ст. до н.е.- утворення Спартанської держави з п'яти давньогрецьких поселень;

8 ст. до н.е- утворення в Спарті колегії п'яти ефорів;

8-7 ст. до н.е. - ретра (догівір) легендарного Лікурга, яка закріпила соціальний та політичний устрій в Стародавній Спарті;

6 ст. до н.е.- завершення процесу становлення "лікургового ладу" в Спарті у формі олігархічної республіки;

431-404 рр. до н.е.- Пелопоннеська війна, в якій Спарта та її союзники здобули перемогу. На всій території Стародавньої Греції встановлюється спартанська гегемонія;

146 р. до н.е- Спарта втрачає самостійність і стає однією з грецьких провінцій Римської імперії.

Література:

Громаков Б.С. История рабовладельческого государства и права (Афины и Рим). - М., 1986.

История государства и права зарубежных стран / Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2002. - Часть 1. - С. 129-152, 193-197.

Катрич В.М. Історія рабовласницької держави та права Стародавньої Греції. - К., 1969.

Кочекьян С.А. Государство и право Древней Греции. - М.: Юрид. лит., 1963.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 37 - 50.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994. - С. 95-117.

Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього Світу: У 2-х томах. - Львів, 1999. - Т. 1.

Контрольні питання:

1. У чому полягає відмінність античних держав від стародавньосхідних ?
2. Як періодизується історія давньогрецької цивілізації ?

3. У чому полягає соціальна спрямованість реформ Солона, Пісістрата, Клісфена ?
4. Які функції виконували Народні збори на різних етапах розвитку старогрецької державності ?
5. У чому проявилася демократичність устрою Афінської державності ?
6. На які основні періоди поділяється історія Стародавньої Спарти ?
7. Назвіть основні риси права Спарти.
8. Вкажіть основні причини занепаду Спартанської держави.

Семінар 6. Утворення і розвиток Стародавнього Риму

П л а н :

1. Періодизація римської держави і права.
2. Джерела та історіографія історії держави і права Ст. Риму.
3. Становлення міста-держави Рим. Реформи легендарного Ромула.
4. Історія установ (інституцій) царського Риму.
5. Реформи Сервія Туллія та їх значення.
6. Боротьба плебеїв з патриціями за рівність в політичних і економічних правах (VI-III ст. до н.е.).

Теми ів:

1. Джерела та історіографія держави і права Стародавнього Риму.
2. Діонісій про реформи Сервія Туллія.

Основні поняття та терміни до теми:

Авгури, Веста (богиня домашнього вогню), вершники, весталки, домінат, дуумвірат, етруски, інавгурація, квірити, квіритське право, клієнтела, клієнт, коміція (народні збори), куріон, курія, куріатні коміції, калатні збори, Лаціум, латини, патриції, патрон, перегріни, плебеї, понтифіки, принципат, пролетарії, рекс, Ромул і Рем, сабіни, "священний договір" між патриціями і плебеями, сенат, Сервій Туллій, синойкізм, триби, трибутні коміції, тріумвірат, феціали, фламینی, царський період римської держави, центурії, центуріатні коміції, civitas (міська община), populus romanus (римський народ), pater familias (домовласник), Юпітер, Марс, Квірін (головні римські боги)

Основні дати:

753 - 509 рр. до н.е. - царський період історії Стародавнього Риму;
 753 р. до н.е. (21 квітня) - заснування Риму; реформи Ромула;
 6 ст. до н.е. - реформи Сервія Туллія;
 509 р. до н.е. - ліквідація царської влади в Римі і встановлення республіканського ладу.

Література:

История древнего мира / Под ред. Ю.С.Крушкол. - Часть вторая. - М.: Просвещение, 1971. - С. 208-233.

История Древнего Рима / Под ред. А.Г.Бокщанина и В.И.Кузищина. - М.: Высшая школа, 1971. - С. 9-23, 37-52.

История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2002. - Часть 1. - С. 160-165.

Галанза П.Н. Государство и право Древнего Рима. - М., 1963.

Катрич В.М. Держава і право Стародавнього Риму. - К., 1974.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2001. - С. 55-57.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994.

Контрольні питання:

1. На які періоди поділяється історія Стародавнього Риму ?
2. Які реформи, за переказами, здійснив Ромул ?
3. На які дві основні групи поділялося населення Риму згідно із статусом громадянства ?
4. Хто такі патриції, плебеї, клієнти ?
5. Яка різниця між куріатними і центуріатними коміціями ?
6. Які реформи провів Сервій Туллій та їх історичне значення ?

Підтема 2: Держава і право Стародавнього Риму доби республіки (509 - 27 рр. до н.е.)

П л а н :

1. Суспільний лад Римської республіки.
2. Державний лад Римської республіки.
3. Криза та падіння Республіки: причини і наслідки.
4. Закони XII Таблиць та їх характеристика:
 - право власності;
 - зобов'язальне право;
 - сімейне право;
 - спадкове право;
 - кримінальне право;
5. Суд і процес у Стародавньому Римі доби республіки.

Теми ів:

1. Армія Римської республіки.
2. Реформи братів Гракхів та їх значення.
3. Причини кризи та падіння Римської республіки і переходу до монархії (II-I ст. до н.е.).
4. Диктатура Сулли та її наслідки.

Основні поняття та терміни до теми:

Агнати, вербальний договір, віндикаційний позов, Гракхи брати, диктатор, едикти магістратів, едили, завдаток, "Закони XII Таблиць", застава, інтердикти, квазі-делікт, квестори, когнати, "колегія 26 мужів", комісія децемвірів, конкубінат, консули, легіон, легісакційний процес, магістратури (державні посади), манципація, негаторний позов, нексум, пекулій, поклажа, популяри, плебейські трибуни, "право народів", претори (помічники консулів), преторське право, префект, префект преторія, проскрипції, сенатус-консульты, сервітут, сецессія, Спартак, Сулла Луцій Корнелій (138-78 рр. до н.е.), трибуни плебейські, тріумвірат, узуфрукт, формулярний процес, цензори, Цезар Гай Юлій (102-44 рр. до н.е.), Ціцерон Марк Туллій (106-43 рр. до н.е.)

Основні дати:

- 509 - 27 рр. до н.е. - період Республіки в Стародавньому Римі;
- 494 р. до н.е- перша сецессія в Стародавньому Римі;
- 486 р. до н.е- прийнятий аграрний закон Спурія Кассія;
- 449 р. до н.е- друга сецессія;

445 р. до н.е.- прийнятий закон народного трибуна Капулея, за яким дозволявся шлюб між патриціями і плебеями;

444 р. до н.е.- запровадження в Стародавньому Римі магістратури воєнних трибунів з консульською владою. Допуск плебеїв в Сенат;

443 р. до н.е.- запровадження посади цензора;

405 р. до н.е.- військова реформа Фурія Марка Камілла;

IY ст. до н.е.- запровадження посади претора;

357 р. до н.е.- закон, за яким плебеї отримали доступ обіймати посаду претора;

351 р. до н.е.- закон, за яким плебеї отримали доступ до посад цензорів;

326 р. до н.е.- прийнятий Закон Петелія про заборону боргового рабства;

III ст. до н.е.- в Стародавньому Римі прийнято Закон Торія, що санкціонував перехід землі в приватну власність її володарів;

242 р. до н.е.- запроваджена посада претора з питань перегрівів;

134-124 рр. до н.е. - реформи братів Гракхів;

107 р. до н.е.- військова реформа Гая Марія, створення професійної армії;

83-79 рр. до н.е.- військова диктатура Сулли;

60 р. до н.е.- формування першого тріумвірату (Цезар, Помпей, Красс);

45 р. до н.е.- присвоєння титулу імператора Цезарю;

44 р. до н.е.- запровадження диктатури Цезаря;

43 р. до н.е.- утворення другого тріумвірату (Антоній, Лепід, Октавіан);

27 р. до н.е.- встановлення принципату (з приходом до влади Октавіана Августа).

Література:

Бартошек М. Римское право: понятия, термины, определения. - М., 1989.

История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2002. - Часть 1. - С. 165-180; 215-242.

Катрич В.М. Держава і право Стародавнього Риму. - К., 1974.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2001. - С. 58-68.

Підопригора О.А. Римське приватне право. - К., 2001. - 440 с.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994.

Контрольні питання:

1. Розкрийте компетенцію Сенату.
2. До якого часу відноситься поява Законів XII Таблиць ?
3. Чим різняться квіритське та преторське право ?
4. Дайте характеристику еволюції цивільного та кримінального процесу від давньоримського до посткласичного періодів.
5. Визначте основні причини падіння республіканської форми правління в Римі.
6. В чому суть військових реформ Гая Гракха та Гая Марія ?
7. Хто входив до складу першого тріумвірату ? другого ?

Семінар 7. Держава і право Стародавнього Риму доби імперії

(27 р. до н.е. - 476 р. н.е.).

П л а н :

1. Суспільний лад.
2. Державний лад доби принципату.
3. Державний лад доби доміанату.
4. Римське право доби імперії.

Теми ів:

1. Класичне римське право (доба пізньої республіки і принципату).
2. Реформи імператорів Діоклетіана і Костянтина.
3. Історична роль римського права (використання правової спадщини Риму в країнах феодалної та буржуазної Європи).

Основні поняття та терміни до теми:

"Апостол права", Гай (юрист II ст.), декрети, дигести, Діоклетіан Гай Аврелій (243-315), Діоклетіана реформи, домінат, едикти, екстраординарний процес, емфітевзіс, "золота п'ятірка" римських юристів, інституції, колонат, комендації, консенсуальний договір, консисторіум, Константин I-й Великий, Константина реформи, легати, літеральний договір, мандати, Модестін Гереній (юрист, др. пол. II ст. - перша пол III-го ст.), Павло Юлій (юрист, кін. 2 ст. - бл. 235), Папініан Емілій (юрист, біля 146-212), принципат, принцепс сенату, реальний договір, рескрипти, Ульпіан Доміцій (юрист, біля 170-228), приватне право, "цар юристів"

Основні дати:

- 27 р. до н.е. - 2 ст. н.е. - доба принципату, піднесення могутності імперії;
- 19 р. н.е.- виданий закон, за яким вільновідпущеники отримували права громадян;
- Середина II ст. н.е. - створені "Інституції" Гая;
- 212 р. - едиктом імператора Каракалли право громадянства надано усім вільним жителям Імперії;
- 284 - 305 рр.- реформи імператора Діоклетіана; утвердження домініату;
- Кінець III - IV ст. - період домініату;
- 306-316 рр.- правління дуумвірату Ліциній-Константин I-й;
- 313 р.- Міланський едикт Ліцинія про віротерпимість;
- 316-337 рр. - одноосібне правління римського імператора Константина I-го Великого
- 316-337 рр.- реформи Константина I-го Великого (управління, військова, грошова, податкова та ін.);
- 326 р.- перенесення столиці Римської імперії до давньогрецького поліса Візантія;
- 330 р.- перейменування Візантія у Константинополь;
- 332 р.- виданий закон "про біглих колонів";
- 337 р.- хрещення римського імператора Константина. Християнство стає офіційною релігією Римської імперії;
- 395 р.- поділ імперії на Західну і Східну;
- 476 р.- падіння Західної Римської імперії

Література:

История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2002. - С. 177-192, 224-242.

Підопригора О.А. Римське приватне право. - К., 2001.

Тищик Б.Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу: У 2-х томах. - Львів, 1999. - Т. 2.

Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994.

Контрольні питання:

1. На які періоди ділиться доба імперії ?
2. Які реформи провів Діоклетіан ? Константин ?
3. Назвіть основні причини падіння Західної Римської імперії.
4. Які форми римського приватного права Ви знаєте ?

Семінар 8. Історія держави та права франків

П л а н :

1. Виникнення та характерні риси феодальної держави і права.
2. Основні тенденції розвитку Держави франків у VI-IX ст.:
 - монархія Меровінгів: суспільний та державний устрій;
 - монархія Каролінгів, реформи Карла Мартела;
 - державний лад за Каролінгів.
3. "Салічна правда" - визначна пам'ятка звичаєвого права франків: загальна характеристика;
4. Право салічних франків:
 - право власності;
 - зобов'язальне право;
 - сімейне право;
 - регулювання майнових відносин і спадкове право;
 - система злочинів і покарань;
 - судоустрій і процес

Теми ів:

1. Право власності, володіння, користування та розпорядження за Салічною правдою.

2. Правове становище жінки за Салічною правдою.

Основні поняття та терміни до теми:

Алод, архікапеллан, бенефіцій, бенефіціарій, "березневі поля", вергельд, "Град Божий", династія Каролінгів, династія Меровінгів, домен, імунітет, капітулярії, Карл Великий (742-814), Карла Великого реформи, Карл Мартелл (715-741), коммendaція, літи, майордом (палатний мер), маршал, міністеріали, паги (округи), "правителя посланці", прекарій, пфальцграф, рахінбурги, "Салічна правда", тунгін, Хлодвіг (466-511).

Основні дати:

481-511 рр. - правління короля франків Хлодвіга, який завоював римську провінцію Галлію; утвердження династії Меровінгів;

496 р.- прийняття франками християнства за католицьким зразком;

Кінець V - початок VI ст. - укладання судебника "Салічна правда";

534 р.- завоювання франками Бургундського королівства;

542 р.- захоплення франками останніх володінь вестготів в Галлії;

561-584 рр.- едикт франкського короля Хільперіка про наділення жінок правами успадкування землі;

715-741 рр. - реформи Карла Мартелла;

751 р.- утвердження нової королівської династії Каролінгів. Піпін Короткий приймає від папи римського королівський титул;

768-814 рр.- реформи та військові походи франкського короля Карла Великого. Створення в Європі могутньої держави;

800 р., 25 грудня - коронація папою Львом III франкського короля Карла Великого "імператором римлян";

802 р.- Карл Великий наказав укласти "Законники" ("Правди") усіх регіонів, які входили до складу його імперії;

843 р.- підписання Верденського договору, яким юридично закріплювався поділ франкської держави між внуками Карла Великого на королівства: Західно-франкське

(закріплене за Карлом Лисим), Східно-франкське (за Людрвіком Німецьким), Серединне (за Лотарем) - майбутні Франція, Німеччина і частина Франції.

Література:

Ливанцев К.Е. История государства и права средних веков. - СПб.: Питер, 2003. - С.10-24;

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Аттика, 2001. - С. 77-83;

Семенов В.Ф. История средних веков. - М.: Просвещение, 1975. - с. 34-57.

Федоров К.Г. История держави і права зарубіжних країн. - К., 1994;

Контрольні питання:

1. З якої території салічні франки здійснили переселення в Галлію ?
2. Яка різниця між алодом, бенефіцієм і феодалом ?
3. Які суспільні стани існували у франків ?
4. Що таке "березневі" і "травневі поля" ? Яка між ними різниця ?
5. Які форми феодальної залежності існували у франків ?
6. В чому суть реформ Карла Мартелла ? Карла Великого ?
7. Назвіть основні риси права салічних франків.
8. Хто з франкських королів намагався реалізувати на практиці ідею християнської держави - "Граду Божого" ?

Семінар 9. Арабський Халіфат: релігія, держава, право

П л а н :

1. Виникнення ісламу. Об'єднання арабів та утворення Халіфату.
2. Правове становище суспільних станів.
3. Органи державної влади та управління Арабського Халіфату.
4. Мусульманське право та його особливості.

Теми ів:

1. Традиційні мусульманські правові системи.
2. Судочинство за шариатом в Арабському Халіфаті.

Основні поняття та терміни до теми:

Адат, ахії, башибузуки, вакф, гулями, джизья, диван, візир, емір, іджма, імам, ікта, кадї, Коран, мульк, реконкіста, Сунна, сунніти, тімар, умма, ушр, фетва, харадж, шариат, шейх, шийти.

Основні дати:

Біля 570 - 632 р. - роки життя пророка Мухаммеда;

Середина VI - середина VII ст. - виникнення ісламу. Об'єднання Аравії. Утворення мусульманської держави;

644-656 рр.- укладання остаточної редакції Корану та канонізація його змісту в період правління халіфа Омара;

661-750 рр.- дамаський період (або період правління династії Омейядів) в історії Арабського Халіфату;

750-1258 рр.- багдадський період (або період правління династії Аббасидів) в історії Халіфату;

VII-VIII ст.- мусульманські завоювання Близького та Середнього Сходу, Північної Африки.

IX ст.- остаточне редагування хадисів (переказів) шести ортодоксальних збірок Сунни.

Література:

Беляев Е.А. Арабы, ислам и Арабский Халифат в раннее средневековье. - М.:Наука, 1966.

Васильев Л.С. История религий Востока. - М.: Высшая школа, 1988.

Всеобщая история государства и права. Учебник. Под ред. К.И.Батыра. - М.: Былина, 2000. - С. 216-228.

История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2002. - Ч. 1. - С. 498-504, 551-568.

Мусульманское право: структура и основные институты. - М., 1984;

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 112-119.

Контрольні питання:

1. Яке значення мало вчення пр. Мухаммеда для арабських племен ?
2. На які основні періоди розпадається історія Арабського Халіфату ? Охарактеризуйте їх.
3. Які специфічні особливості суспільного устрою Арабського Халіфату Ви можете відзначити ?
4. Назвіть основні джерела мусульманського права.

Семінар 10. Виникнення та розвиток буржуазної держави і права в Англії

П л а н :

1. Економічні, ідеологічні та політичні передумови Англійської буржуазної революції.
2. Основні етапи Англійської революції та їх загальна характеристика:
 - конституційний етап;
 - період громадянських воєн;
 - індепендентська республіка;
 - протекторат Кромвеля.
3. Реставрація Стюартів і утворення конституційної монархії:
 - "Славна революція" та її наслідки;
 - "Білль про права" 1689 р. - перший конституційний закон Англії;
 - "Акт про облаштування" 1701 р.
4. Еволюція англійського державного ладу у 18 ст.(діяльність короля, парламенту, кабінету міністрів).
5. Державний розвиток Англії в ХІХ - на початку ХХ ст.:
 - виборчі реформи 1832, 1867, 1884-1885 рр.;
 - політичні партії;
 - зростання ролі виконавчої влади. Білль про парламент 1911 р.
6. Право Англії ХУП - поч. ХХ ст.:
 - Англійська революція ХУП ст. і право;
 - еволюція англійського прецедентного права;
 - розвиток англійського законодавства у ХУІІІ-ХХ ст.;
 - особливості розвитку англійського цивільного права;
 - зміни в сімейному праві;
 - законодавство про компанії, монополії та обмежувальну торгівлю практику;
 - розвиток трудового і соціального законодавства;

Теми ів:

1. Британська колоніальна імперія.
2. Конституційні акти англійського парламенту.
3. Робітниче законодавство буржуазної Великобританії.
4. Розвиток англійського кримінального права і процесу у ХУІІІ-ХХ ст.

Основні поняття та терміни до теми:

Англіканська церква, борстальський режим, віги, відповідальний уряд, "гільотина", "гнилі містечка", гомруль, джентрі, діггери (копачі), довгий парламент, закриття дебатів по відділах, "Зоряна палата", індепенденти, інститут "хабеас корпус", консерватори, коронер, Кромвель Олівер (1599-1658), левеллери (зрівнювачі), ліберали, Лільберн Джон (1614-1657), палата лордів, пресвітеріани, принцип "відповідальності уряду", принцип контрасигнатури, пуритани, сквайри, "Славна революція", спікер, статут, торі, чартизм, хартія, "habeas corpus".

Основні дати:

- ХУІІ-ХІХ ст. - Новий час;
- 20-ті роки ХУІІ ст. - політична криза в Англії;
- 1628 р. - "Петиція про право";
- 1629-1640 рр. - безпарламентське правління Карла І;
- 1640-1653 рр. - "Довгий парламент";
- 1640-1689 рр. - буржуазна революція;
- 3 листопада 1640 - 22 серпня 1642 року - конституційний етап Англійської буржуазної революції;
- 15 лютого 1641 р. - Акт про запобігання незручностей, що виникають в наслідок довготривалих проміжків між скликаннями парламенту (Трирічний акт);
- 10 травня 1641 р. - "Білль про права";
- 5 червня 1641 р. - ліквідація органів англійського абсолютизму "Зоряної палати" і "Високої комісії", а також обмежені повноваження Таємної ради короля;
- 1 грудня 1641 р. - "Велика ремонтрація"; вводиться порядок призначення чиновників з відома парламенту; заборонено переслідування інакомислячих; говорилось про необхідність упорядкування роботи судів та ін.;
- 2 червня 1642 р. - спеціальна декларація;
- 1642-1646 рр. - перша громадянська війна;
- 1648-1649 рр. - друга громадянська війна;
- 1646-1649 рр. - закріплення демократичних перетворень революції;
- 4 січня 1649 р. - постанова Палати Общин про проголошення себе верховною владою англійської держави;
- 17 березня 1649 р. - акт про відміну королівського звання;
- 19 березня 1649 р. - акт про ліквідацію палати лордів;
- 19 травня 1649 р. - акт про проголошення Англії вільною державою;
- 1649-1653 рр. - індепендентська республіка;
- 13 грудня 1653 р. - конституційне закріплення протекторату Кромвеля: "Знаряддя управління" (форма управління державами Англія, Шотландія, та Ірландія);
- 1660 р. - реставрація Стюартів;
- 1679 р. - "Habeas Corpus Amendment Act" (Акт про краще забезпечення свободи підданого та про запобігання (попередження) ув'язнення за морями);

- 1689 р. - "Білль про права"; остаточне встановлення в Англії конституційної монархії;
- 1701 р. - "Акт про престолонаслідування";
- 1799 р. - закон проти робітничих коаліцій;
- 1801 р. - унія між Великобританією та Ірландією;
- 1825 р. - закон про робітничі коаліції;
- 1832 р. - виборча реформа в Англії; Акт про народне представництво;
- 1867 р. - друга виборча реформа; остаточне закріплення перемоги буржуазно-демократичних перетворень в Англії; Акт про народне представництво;
- 1871 р. - Акт про тред-юніони;
- 1884-1885 рр. - третя виборча реформа;
- 1884 р. - Акт про народне представництво;
- 1885 р. - Акт про перерозподіл місць;
- 1906 р. - створення лейбористської партії Великобританії;
- 1911 р. - Акт про парламент для визначення стосунків між палатою лордів і палатою обшин і для обмеження терміну повноважень парламенту;
- 1913 р. - Акт про тред-юніони.

Література:

Барг М.А. Кромвель и его время. - М.: Мысль, 1990.

Барг М.А. Великая английская революция в портретах ее деятелей. - М., 1986.

Всеобщая история государства и права. Под ред. К.И.Батыра. - М.: Мысль, 2000. - С. 231-253.

История государства и права зарубежных стран. Под ред. О.А.Жидкова, Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2001. - Ч. 2. - С. 1-24; 536-577.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 163-181; 243-268.

Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. Підручник. - Харків: Право, 2001. - С. 151-213; 324-334; 383-385; 390-403.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С.136-153.

Контрольні питання:

1. Хто такі джентрі, левеллери, дігери, індепенденти ?
2. Хто був лідером джентрі ?
3. Чому республіка, проголошена 15 тавня 1649 року в Англії дістала назву "Індепендентська" ?
4. У чийх руках перебувала законодавча влада під час протекторату Кромвеля ?
5. "Знаряддя управління" - що це за документ ?
6. Що означає "Habeas corpus act" та що ним передбачалось ?
7. Які події дістали назву "Славна революція" ?
8. Які зміни відбулися у вищих органах влади Англії після буржуазної революції ?
9. Як законодавчі акти були прийняті "Довгим парламентом" і чому він так називався ?
10. В чому полягають основні положення "Білля про права" 1689 р. ?
11. Поясніть значення терміну "тред-юніони"; що закріплювалось Актом "Про тред-юніони" 1871 р. ?
12. Які реформи ХІХ ст. відіграли вирішальну роль в демократизації англійської виборчої системи ?

13. В чому полягає суть парламентської реформи 1911 р. ?

Семинар 11. Виникнення та розвиток держави і права США

П л а н :

1. Політика Великобританії стосовно американських колоній у XVII-XVIII ст. та її наслідки.
2. Революційна війна за незалежність та утворення США. Декларація незалежності 1776 р.
3. Утворення конфедерації. Статті конфедерації 1781 р.
4. Утворення федерації. Конституція 1787 р.
5. Білль про права 1791 р.: його зміст та значення.
6. Держава США наприкінці ХУІІІ - на початку ХХ ст.:
 - державне будівництво і судова реформа; конституційний нагляд;
 - збільшення числа штатів; умови їх інтеграції в США;
 - громадянська війна 1861-1864 рр. та її вплив на конституційний розвиток США; "Реконструкція Півдня";
 - перетворення США в світову державу наприкінці ХІХ - початку ХХ ст.
7. Право Сполучених Штатів Америки:
 - становлення правової системи США в колоніальний період;
 - еволюція загального права після завоювання незалежності;
 - історія законодавства в ХІХ-ХХ ст.;
 - історія цивільного права і правове регулювання підприємництва у США;
 - розвиток трудового законодавства в ХІХ-ХХ ст.;
 - розвиток кримінального права і процесу.

Теми ів:

1. Політичний портрет Дж. Вашингтона.
2. Державні органи влади, управління, суду та поліції США.
3. Політичні партії та їх вплив на державний механізм США.
4. Поправки до Конституції США та їх загальна характеристика.

Основні поняття та терміни до теми:

Аболіціоністи, білль, "Білль про права" 1789-1791 р., Вашингтон, Джордж (1732-1799), вето, віце-президент, генеральний атторней, гербовий збір, гомстед-акт, громадянська війна (1861-1865), демократи, департамент, Джефферсон Томас (1743-1826), "дипломатичні агенти", енком"єнда, "збори дипломатів", імпічмент, конвент, конгрес, Ку-клус-клан, лоббі, лобісти, обструкція, палата представників, партія фрисойлерів, президент, принцип "нуліфікації", пуритани, "реконструкція Півдня", республіканці, роялізм, сегрегація, сенат, "сини свободи", система "стримання та противаг", "система здобичі", скваттерство, флібустьєри, "чайний закон".

Основні дати:

1607 р. - заснування англійськими переселенцями форта Джеймстаун;
ХУІІ-ХУІІІ ст. - формування 13 англійських колоній на атлантичному узбережжі Північної Америки;
5 вересня 1774 р. - відкриття у Філадельфії Першого Континентального конгресу, який прийняв рішення бойкотувати ввезення англійських товарів і припинити експорт із колоній до метрополії;
Квітень 1775 р. - битва під Лексінгтоном, якою розпочато національно-визвольну війну;

10 травня 1775 р. - Другий Континентальний конгрес у Філадельфії;
 4 липня 1776 р. - затвердження Третім Континентальним конгресом Декларації незалежності;
 1 березня 1781 р. - прийняті Статті конфедерації;
 3 вересня 1783 р. - підписання Версальського мирного трактату, відповідно до якого Англія юридично визнавала незалежність американських колоній;
 17 вересня 1787 р. - прийнята Конституція Сполучених Штатів Америки;
 1791 р. - прийнятий Білль про права (перші 10 поправок до Конституції США);
 Перша половина XIX ст. - утворення політичних партій у США;
 1861-1865 рр. - громадянська війна в США;
 1862 р. - прийняття Акту про гомстеди;
 1 січня 1863 р.- проголошена прокламація А.Лінкольна про звільнення негрів-рабів;
 1865-1870 рр.- прийняті XIII-XV поправки до Конституції, які відміняли рабство негрів і урівнювали їх в громадянських і виборчих правах з білими;
 1865-1866 рр.- в південних штатах прийняті "чорні кодекси";
 1866 р. - виникла расистська організація ку-клус-клан;
 1870 р. - заснований Департамент юстиції;
 2 червня 1890 р.- прийнятий антитрестівський закон Шермана.

Література:

Бельсон Е.М., Ливанцев К.Е. История государства и права США. - Л., 1982. - С. 27-30 и др.
 Всеобщая история государства и права. Учебник. - М.: Былина, 2000. - С. 253-266; 354-388.
 История государства и права зарубежных стран. Под ред. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2001. - Ч. 2. - С. 25-47; 578-617.
 История США: в 4-х томах. - М. 1985.
Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 182-203; 222- 242.
Страхов М.М. Історія держави і права зарубіжних країн. Підручник. - Харків: Право, 2001. - С. 214-223; 275-304.
Страхов М.М. Основні закономірності становлення буржуазної держави і права у провідних країнах Європи і Північної Америки. - К., 1991.
Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 154-167.

Контрольні питання:

1. Кому належали в середині ХУІІ ст. колонії на східному узбережжі Північної Америки ?
2. Який порядок управління існував в англійських колоніях ?
3. Які причини збройної боротьби мешканців колоній за незалежність?
4. Коли з'явилась і що відображала "Декларація незалежності" 1776 р.?
5. За яких обставин була утворена конфедерація штатів ? федерація штатів?
6. Що передбачає принцип розподілу влади?
7. Які права громадян записані в "Біллі про права" 1791 р.?
8. Які основні поправки до Конституції США були прийняті в наступні роки ?
9. Хто такі лобісти, де вони діяли?
10. Конгрес США, що це за орган?
11. Назвіть органи влади і управління штату? Скільки нині штатів у США?

Семінар 12. Утворення і розвиток буржуазної держави і права Франції XVIII- на поч. XIX ст.

П л а н :

1. Причини Французької буржуазної революції та її основні етапи.
2. Початок революції і "скасування феодалізму". Прийняття "Декларації прав людини і громадянина" (1789 р.), її історичне значення.
3. Законотворча діяльність Установчих зборів. Конституція 1791 р. та її основні положення.
4. Якобінська диктатура, державний лад та законодавчі акти. Конституційний акт 1793 р.
5. Державний лад Франції від Першої республіки до Першої імперії (доба директорії та консульства):
 - термідоріанський переворот і Конституція 1795 р.;
 - переворот генерала Бонапарта і Конституція 1799 р.;
6. Правління Наполеона 1804-1814 рр.

Теми ів:

1. Політичний портрет Наполеона Бонапарта.
2. Цивільний кодекс 1804 р. та Кримінальний кодекс 1810 р. - класичні кодекси буржуазного права. Загальна характеристика.

Основні поняття та терміни до теми:

Бастилія, болото, бонапартизм, директорія, жирондисти, Комітет громадського порятунку, конституційна монархія, конституціоналісти, легітимісти, монтаньєри, Наполеон I Бонапарт, Національний конвент, Революційний трибунал, Робесп"єр, термідоріанці, фейяни, якобінці.

Основні дати:

1770-1780 рр. - економіко-політична криза у Франції;

Серпень 1787 р. - скликання монархом зібрання нотаблів для затвердження розмірів податків, які стягуватимуться з привілейованих станів; виникнення опозиції серед дворян і духовенства;

Серпень 1788 р. - Верховна рада корони приймає постанову про скликання 1 травня 1789 р. Генеральних штатів (орган станового представництва, останній раз скликався у 1614 р.) за куріатною системою: курія дворянства, духовенства і "третього стану";

2 травня 1789 р. - початок роботи Генеральних штатів;

5 травня 1789 р. - конфлікт всередині депутатського корпусу: між депутатами "третього стану" і "кораною" щодо затвердження нових податків (20 видів), повноважень і організації роботи;

17 червня 1789 р. - проголошено Національні збори;

9 липня 1789 р. - перейменування Національних зборів в Установчі збори, створення конституційної комісії;

14 липня 1789 р -

1 серпня 1792 р.- I-й етап буржуазної революції, встановлення конституційної монархії, домінування конституціоналістів;

13-14 липня 1789 р.- паризьке повстання, розгром Бастилії, організація муніципального самоуправління - Паризької комуни, створення Національної гвардії;

26 серпня 1789 р. - проголошення "Декларації прав людини й громадянина" (17 статей);

3-18 вересня 1791 р.- прийняття Установчими зборами Конституції та затвердження її королем. Проголошення конституційної монархії у Франції;
 1791 р. - прийняття Кримінального кодексу і закону Ле-Шапальє;
 10 серпня 1792 р. -
 2 липня 1793 р. - П-й етап буржуазної революції, встановлення буржуазної республіки, перехід влади до жирондистів. Жирондистська республіка;
 2 червня 1793 р. -
 27 липня 1794 р. - III-й етап буржуазної революції, встановлення якобінської диктатури, домінування мантаньярів (лівого крила якобінців).
 24 червня 1793 р. - конвентом затверджена Конституція першого року республіки;
 27 липня (9 термідора) 1794 р. - 9 листопада 1799 р. - термідоріанський переворот, ліквідація якобінської диктатури; встановлення режиму "Директорії".
 22 серпня 1795 р. - затверджена Конституція третього року республіки; в її основу було покладено принцип розподілу властей;
 18 брюмера (9 листопада) 1799 р. - переворот генерала Бонапарта.
 13 грудня 1799 р. - прийняття Конституції восьмого року республіки;
 9 (18 брюмера) листопада 1799 р. - 1804 р. - період "Консульства";
 1799 - 1814 рр. - правління Наполеона Бонапарта;
 1804-1814 рр.- період I-ї імперії у Франції;
 1804 р. - прийнятий Цивільний кодекс ("Кодекс Наполеона");
 1806 р. - прийнятий Цивільно-процесуальний кодекс;
 1807 р. - прийнятий Торговий кодекс;
 1808 р. - прийнятий Кримінально-процесуальний кодекс;
 1810 р. - прийнятий Кримінальний кодекс.

Література:

Батыр К.И. История государства и права Франции в период Французской революции 1789-1794 годов. - М., 1984. - С. 72-80.

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. - М.: Норма, 2002. - С. 453-518.

История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2001. - Ч. 2. - С. 48-88.

История Франции. - М., 1973. - Т. 2. - С. 5-180, 216-231, 255-312.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 204-221.

Робеспьер М. Революционная законность и правосудие: статьи и речи. - М., 1959.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 168-182.

Контрольні питання:

1. Назвіть основні причини революційної ситуації у Франції кінця ХУШ ст.
2. Які стани були представлені серед депутатів Генеральних Штатів ?
3. Кому належала керівна роль серед депутатів третього стану ?
4. Які демократ. і гуманіст. принципи були сформульовані в Декларації 1789 р.

?

5. Чому Декларація 1789 р. вважається документом класу буржуазії ?
6. Яку форму правління закріпила Конституція 1791 року ?
7. Скільки республік та імперій було проголошено у Франції ?
8. Назвіть основні причини падіння якобинської диктатури.
9. Хто такий Наполеон Бонапарт ? Що таке бонапартизм ?
10. Назвіть основні кодифікації Наполеона; вкажіть за яких обставин вони були прийняті.

Семінар 13. Суспільно-політичний розвиток Франції у 1814-1940 рр.

П л а н :

1. Реставрація Бурбонів. Хартія 1814 р.
2. Революція і Хартія 1830 р.
3. Друга республіка у Франції. Конституція 1848 р.
4. Друга імперія у Франції. Конституція 1852 р.
5. Паризька Комуна 1871 р. - перша пролетарська держава:
 - Вереснева революція 1870 р. і відновлення республіки;
 - організація і цілі Паризької Комуни;
 - органи влади і управління;
 - соціальне законодавство;
6. Третя республіка у Франції (1871-1940). Державно-політичний лад Франції напередодні Першої світової війни та в міжвоєнний період.

Теми ів:

1. Французька колоніальна імперія (до поч. ХХ ст.).

Основні поняття та терміни до теми:

Буланжизм, Виконавча комісія, Гора, департамент, Жиронда, комуна, Комітет громадського порятунку, конкордат, контрасигнатура, опортуністи, орлеаністи, партія "скажених", I-й Інтернаціонал, посибілісти, префект, Рада Комуни, санкюлоти, септенант, супрефект, фейяни

Основні дати:

1814-1824 рр.- реставрація Бурбонів, запрошення на престол Людовіка ХУІІІ; Хартія 1814 р.;

1824-1830 рр.- період правління Карла X, легітимна монархія;

Липень 1830 р.- "Липнева монархія". Паризьке повстання, усунення від влади Карла X.

1830-1848 рр.- період правління Луї Філіппа Орлеанського;

14 серпня 1830 р. - опублікована оновлена Хартія;

1848-1851 рр.- період II-ї Республіки у Франції;

4 листопада 1848 р.- затвердження Конституції II Республіки;

1851-1870 рр.- доба II-ї Імперії у Франції;

14 січня 1852 р.- прийнята Конституція II-ї Імперії;

18 березня - 28 травня 1871 р. - Паризька комуна;

19 квітня 1871 р. - прийнята Декларація "До французького народу";

1871-1940 рр.- період III-ї Республіки у Франції;

1910 р. - прийнято Трудовий кодекс.

Література:

Бажанов А.Т. Органи юстиции Парижской Коммуны. - Киев, 1971.

Государство и право Парижской Коммуны. - М., 1971.

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. - М., 2002. - С. 479-495.

История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2001. - Ч. 2. - С. 89-123.

Ленін В.І. Пам"яті Комуни // ПЗТ. - Т. 20. - С.205-209.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 269-293.

Маркс К. Громадянська війна у Франції // Маркс К. і Енгельс Ф. Твори. - Т. 17. - С. 309-359.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 198-203.

Контрольні питання:

1. Значення революції і Хартії 1830 р.
2. Які принципи було покладено в основу Конституції 1848 р. ?
3. Чи була Паризька комуна державою диктатури пролетаріату ?
4. Які цілі переслідувала Паризька комуна ?
5. Чому Паризька комуна зазнала невдачі ?

Семінар 14. Виникнення і розвиток буржуазної держави і права в Німеччині

П л а н :

1. Німеччина в період з 1800 по 1871 рік. Конституція 1849 р. та її значення.
2. Пруська конституція 1850 р.
3. Об'єднання Німеччини. Конституція Німецької імперії 1871 р.
4. Державно-політичний розвиток Німеччини в кінці ХІХ - на початку ХХ ст.
5. Право Німеччини:
 - Цивільне право: Німецький цивільний кодекс 1896 р. Загальна характеристика, система і зміст БГБ;
 - торговельне право: Торговельне уложення 1861 р. та Торговий кодекс 1897 р.;
 - кримінальне право: Кримінальне уложення 1871 р.;
 - трудове і соціальне законодавство.

Теми ів:

1. Держава і право Австрії (Австро-Угорщини) у 1814-1914 рр.
2. Цивільне та цивільно-процесуальне право буржуазної Німеччини.

Основні поняття та терміни до теми:

БГБ (скорочення від німецького Bürgerliches Gesetzbuch) - Цивільний кодекс, бундесрат, Верховний (імператорський) суд, "Весна народів", Віденьський конгрес (вересень 1814 - червень 1815 рр.), грюндерство, "залізний канцлер", кайзер, канцлер (рейхканцлер), Німецький союз, ландтаг, Митний союз, окружні суди, обласні суди, палата панів, палата представників, пандектне (рециповане) римське право, Північно-Німецький союз, "Рейнський союз", рейхстаг, Священний союз.

Основні дати:

- 1806 р. - ліквідація "Священної римської імперії німецької нації; утворення "Рейнського союзу" (під протекторатом Франції);
- 1814-1815 рр.- Віденьський конгрес;
- 1815 р. - утворення "Німецького союзу" під егідою Прусії;
- 1848 р. - буржуазна революція у Німеччині;
- 1850 р. - Конституція Прусії;
- 1857 р. - Торговий кодекс Прусії;

- 1861 р. - загальнонімецьке Торгове уложення;
- 1866 р. - формування "Північно-Німецького союзу" німецьких держав;
- 1871 р. - утворення Німецької імперії; прийняття Конституції Німеччини;
- 1871 р. - Кримінальне уложення Німецької імперії;
- 1871 р. - Закон про матеріальну відповідальність;
- 1883 р. - Закон про медичне страхування робітників;
- 1884 р. - Закон про страхування від нещасних випадків;
- 1889 р. - Закон про страхування на випадок інвалідності і старості (пенсійне страхування);
- 1897 р. - німецький Торговельний кодекс;
- 1896 р. - німецький Цивільний кодекс;

Література:

Всеобщая история государства и права. Учебник. - М.: Былина, 2000. - С. 315-326.

История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2001. - Ч. 2. - С. 124-151; 656-683.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 294-313.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 183-190;

Контрольні питання:

1. Які причини занепаду "Священної римської імперії німецької нації" ?
2. Яке значення Конституції Німеччини 1849 р. ?
3. Коли Німеччина стала конституційною монархією за формою правління ?
4. Що являли собою законодавча та виконавча влади в Німеччині після 1871 р.
5. Що Вам відомо про цивільне, кримінальне, торгове, трудове та соціальне право буржуазної Німеччини ?

Семінар 15. Держава і право Німеччини новітньої доби

П л а н :

1. Листопадова революція в Німеччині. Конституція 1919 р.
2. Гітлерівська Німеччина: політичний режим і державний лад (1933-1945 рр.).
3. Державно-політичний розвиток роз'єднаних німецьких земель у післявоєнний період:
 - Федеративної Республіки Німеччини; Основний закон Федеративної Республіки Німеччини (23 травня 1949 р.);
 - Німецької Демократичної Республіки. Конституція НДР (30 травня 1949 р.).
4. Возз'єднання ФРН та НДР 3 жовтня 1990 р., його наслідки та значення для Європи. Курс на європейську інтеграцію.
5. Право Німеччини 1949-2009 років. Загальна характеристика.

Теми ів:

1. Веймарська республіка та її крах.
2. Нацистська диктатура в Німеччині.
3. Німецьке цивільне уложення та його наступні зміни.

Основні поняття та терміни до теми:

Абвер, аншлюс, бундесрат, бундестаг, бургомістр, вермахт, гауляйтер, гестапо, Гітлер Адольф (1889-1945), денацифікація, імперський верховний суд, націонал-

соціалістична німецька робітничка партія (НСНРП), охоронні загони (СС), право європейське, рейхсвер, рейхсканцлер, рейхсрат, рейхстаг, служба безпеки (СД), фашизм, фюрер, штурмові загони (СА).

Основні дати:

3-4 листопада 1918 р.- початок Листопадової революції (повстання військових моряків і робітників в м. Кілі).

9 листопада 1918 р.- переможне повстання пролетаріату і солдат в м. Берліні. Падіння Німецької імперії;

31 червня 1919 р. - Установчі збори. Прийняття Веймарської Конституції;

1925 р. - створюються охоронні загони НСНРП;

28 березня 1931 р. - надзвичайним законом тимчасово відміняються усі "основні права" німецьких громадян";

30 січня 1933 р.- призначення президентом Гіндбургом А.Гітлера рейхсканцлером Німеччини. Надання уряду надзвичайних повноважень;

4 лютого 1933 р.- прийняття надзвичайного Декрету "На захист німецького народу", яким надано поліції право заборони будь-яких зібрань і демонстрацій;

28 лютого 1933 р. - видання надзвичайного Декрету "Про захист народу і держави", яким відмінялося ряд основних свобод німецького народу;

21 березня 1933 р. - запровадження в кожному судовому окрузі надзвичайних судів;

24 березня 1933 р. - надання прав імперському уряду Німеччини видавати закони без санкції Рейхстага;

7 квітня 1933 р. - вигнання комуністів з державного апарату Німеччини;

26 квітня 1933 р. - розпочата діяльність державної таємної поліції (гестапо);

30 червня 1934 р. - "Ніч довгих ножів";

14 липня 1933 р. - видання закону про заборону діяльності усіх політичних партій окрім гітлерівської;

30 січня 1934 р. - ліквідація ландтагів;

14 лютого 1934 р. - ліквідація Рейхсрату;

1 серпня 1934 р. - ліквідація поста президента республіки;

24 квітня 1935 р. - створення "народного суду";

Жовтень-листопад 1936 р. - формування блоку агресивних держав (вісі Берлін-Рим-Токіо);

29-30 вересня 1938 р. - Мюнхенська угода між Великобританією, Францією, Італією та Німеччиною;

23 серпня 1939 р. - підписання угоди про ненапад між Німеччиною та Радянським Союзом і таємних протоколів про поділ Польщі та розподіл сфер впливу в Європі;

1 вересня 1939 р. - 2 вересня

1945 р. - Друга світова війна;

17 липня - 2 серпня 1945 р. - Потсдамська конференція. Встановлення тимчасового окупаційного режиму в Німеччині;

7 жовтня 1949 р. - Проголошення створення Німецької Демократичної Республіки;

1949 р. - об'єднання західних окупаційних зон у Федеративну Республіку Німеччину;

8 травня 1949 р. - прийняття Боннської конституції;

50-60-і рр. XX ст. - "велика реформа" кримінального права;

1957 р. - Закон про рівноправ"я чоловіка і жінки (дружини) в сімейних відносинах;
1960 р. - Закон про будівництво;
1961 р. - Закон про операції з землею;
1967 р. - Закон про сприяння стабільності і зростанню економіки ;
1 січня 1975 р.- введення в дію нового Кримінального кодексу ФРН;
31 серпня 1990 р.- підписання договору про об"єднання Німеччини;
17 січня 1992 р.- встановлення дипломатичних відносин з Україною.

Література:

Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. - М.: Былина, 1995. - С. 359-365.

Глиняный В.П. История государства и права зарубежных стран. - Харьков: Одиссей, 2000. - Ч. 1. - С. 722-756;

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: Учебник для вузов. - М.: Норма, 2000. - С.541-547.

История государства и права зарубежных стран: Учебно-методическое пособие / Отв. ред. Н.А.Крашенинникова. - М.: Норма, 2003. - С. 256-267.

Крестовская Н.Н. История государства и права зарубежных стран. Практикум. - Харьков: Одиссей, 2002. - С. 513-539.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Аттіка, 2001. - С. 321-326; 358-360; 365-370.

Прокопьев В. История германской государств.-сти 19-20-х вв. - Калининград, 1985.

Решетников Ф. Правовые системы стран мира. Справочник. - М., 1993.

Розанов Г. Германия под властью фашизма (1933-1939). - М., 1961.

Савельев В.А. Германское гражданское уложение. - М., 1993.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 270-284.

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте передумови і характер Листопадової (1918 р.) революції в Німеччині.

2. Який порядок формування і повноваження органів державної влади Німеччини за Веймарською конституцією ?

3. Які причини приходу націонал-соціалістів до влади в Німеччині ?

4. Що являв собою державний лад гітлерівської Німеччини ?

5. Чому післявоєнна ФРН обирає курс на європейську інтеграцію ?

6. Яку роль відіграє нинішня Німеччина у Європейському Співтоваристві ? Раді Європи ?

7. Що Вам відомо про широкомасштабну реформу соціального законодавства в ФРН, проведена у 70-80-х роках ХХ-го ст. ?

Семінар 16. Держава і право Франції новітнього періоду

П л а н :

1. Четверта республіка і Конституція 1946 р.

2. П"ята республіка.

3. Право та суд Франції у другій половині ХХ - на поч. ХХІ ст.

Теми ів:

1. Генерал Шарль де Голь (політичний портрет).
2. Конституція Французької Республіки від 4 жовтня 1958 р. Загальна характеристика.
3. Кримінальний кодекс Франції 1810 р. і принципів зміни його структури, принципів та інститутів в КК Франції 1992 р.

Основні поняття та терміни до теми:

Де Голль Шарль (1890-1970 рр.), демократичний і соціалістичний союз опору, "коммунітарне право", конвергенції теорія, Ліга Націй, Міттеран Франсуа (1981-1995), мажоритарна виборча система, Народний фронт, організація секретної армії, партія радикалів і радикал-соціалістів, репарація, "рік Африки", французька комуністична партія, французька соціалістична партія.

Основні дати:

1919 р. - заміна мажоритарної системи виборів системою пропорційного представництва;

1927 р. - відновлення мажоритарної системи;

1936 р. - опублікована програма Народного фронту;

1940-1944 рр.- падіння Третьої республіки і встановлення режиму Віші;

10 липня 1940 р. - скасування рішенням національних зборів Конституційних законів Третьої республіки. Передача всієї державної влади маршалу Петену, в тому числі повноважень щодо розробки нової Конституції Франції;

Червень 1940 р.- започаткування Ш. де Голлем руху "Вільна Франція" (з 1942 р. - "Франція, що бореться");

1942 р. - ліквідація німецько-фашистськими військами "держави Віші";

1943 р. - створення Французького комітету національного визволення;

1944-1946 рр.- правління тимчасового уряду на чолі з де Голлем;

1946 р. - прийняття Конституції Четвертої республіки. Зміна в структурі колоніальної імперії Франції. Проголошення Французького Союзу;

1947 р. - виникнення голлістської партії Об'єднання французького народу (РПФ);

Початок 50-х років ХХ ст.- конституційні реформи;

1956 р. - прийнято Кодекс соціального страхування;

1 червня 1958 р.- прихід до влади Ш. де Голля;

1958 р. - падіння Четвертої республіки і її заміна П'ятою республікою. Прийняття Конституції П'ятої республіки; затверджений новий Кримінально-процесуальний кодекс;

1962 р. - конституційні реформи, які змінили порядок виборів президента;

1960-1980-і роки - подальше посилення президентської влади, її персоналізація; централізація судово-поліцейського апарату;

28 квітня 1969 р. - відставка Ш. де Голля;

1971 р. - новий Цивільно-процесуальний кодекс;

1973 р. - Трудовий кодекс;

1978 р. - Цивільний кодекс;

1981 р. - з кримінальних покарань вилучена смертна кара;

1981-1995 рр.- президенство Ф.Міттерана;

1992 р. - прийняття нового Кримінального кодексу Франції (вступив в дію з 1994 р.); Конституція Франції доповнюється розділом "Європейський союз"; визнання верховенства "коммунітарного (загальноєвропейського) права" над національним правом;

24 січня 1992 р.- встановлення дипломатичних відносин з Україною;

Травень 1995 р.- обрання президентом Франції Ж. Ширака;

Література:

Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях. - М., 1995.

Всеобщая история государства и права / Под ред. К.И.Батыра. - М.: Былина, 1995. - С. 347-359;

Глиняный В.П. История государства и права зарубежных стран. - Ч. 1. - Харьков: Одиссей, 2000. - С. 811-828.

Графский В.Г. Всеобщая история права и государства: Учебник для вузов. - М.: Норма, 2000. - С. 492-495;

Жидков О.А. История буржуазного права. - М., 1971.

История государства и права зарубежных стран. - Ч. 2: Учебник для вузов / Под ред. проф. О.А.Жидкова и Н.А.Крашенинниковой. - М.: Норма, 2001. - С. 283-300; 618-655.

История государства и права зарубежных стран. Учебно-методическое пособие. - М.: Норма, 2003. - С.248-255;

Крестовская Н.Н. История государства и права зарубежных стран. Практикум. - Харьков: Одиссей, 2002. - С. 540-568.

Крылова Н.Е. Основные черты нового УК Франции. - М., 1996.

Крылова Н.Е., Серебренникова А.В. Уголовное право зарубежных стран. - М., 1998.

Макарчук В.С. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посібник. - К.: Атіка, 2001. - 351-357; 397-403.

Молчанов Н.Н. Генерал де Голль. - 3-е изд. - М.: Межд. отношения, 1988. - 479 с.

Новый уголовный кодекс Франции 1992 г. - М., 1993.

Политические системы, государство и право в буржуазных и развивающихся странах: тенденции и проблемы. - М., 1988.

Поттешер Ф. Знаменитые судебные процессы. - М., 1985.

Преступления и наказания в Англии, США, Франции, Японии. Общая часть. - М., 1991.

Ратмани Г.М. Франция: судьба двух республик. - М., 1980.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 285-290.

Контрольні питання:

1. Які основні тенденції розвитку держави і права Франції після Першої світової війни ?

2. В чому полягають особливості виборчих законів 1919 і 1927 рр. ?

3. Що Вам відомо про "державу Віші" ?

4. Чому після звільнення Франції від нацистів французи вирішили відмовитися від Конституційних законів Третьої республіки ?

5. Чи можна, виходячи з тексту преамбули і розділу УШ Конституції 1946 р., стверджувати факт деколонізації Франції ?

6. Який різновид республіканської форми правління встановлювала Конституція 1946 р. ?

7. Які риси конституційного ладу Франції сприяли краху Четвертої республіки ?

8. Чи закріплений Конституцією 1958 р. принцип розподілу властей ?

9. Який різновид республіканської форми правління установлювала Конституція 1958 р. ?

10. Що таке регламентарна влада ?

11. Кого з президентів Франції другої половини ХХ - поч. ХХІ ст Ви можете виокремити як визначних політичних діячів Франції ?

Семинар 17. Держава і право США новітнього періоду

П л а н :

1. Основні тенденції державно-правового розвитку США у першій третині ХХ-го ст.

2. "Новий курс" президента США Ф.Рузвельта.

3. ХУІ-ХХІ поправки до Конституції США та їх значення для країни.

4. Посилення влади президента та роль Конгресу США у другій половині ХХ - на початку ХХІ-го ст.

5. Поправки ХХІІ-ХХУІ до Конституції США: загальна характеристика. Реформи виборчого права.

6. Розвиток конституційного принципу "розподілу властей" і механізму "стримування і противаг".

Теми ів:

1. Особливості американської двопартійної ситеми.

2. Законодавство США 60-70-х рр. ХХ-го ст. в рамках державної програми побудови "Великого суспільства".

3. Діяльність правоохоронних органів США у другій половині ХХ - на початку ХХІ-го ст.

4. Теракти в США 11 вересня 2001 р. та боротьба країни з загрозами міжнародного тероризму на сучасному етапі.

Основні поняття та терміни до теми:

Акціонерне товариство з обмеженою відповідальністю, атторней, "велика депресія", дискримінація, загальне право окремого штату, імпічмент, командитне товариство, констебль, корпорація, країна-кредитор, лобізм, "новий курс", отторнейська служба, "план Маршалла", Рузвельт Франклін (1882-1945 рр.), сегрегація, трести, Федеральне бюро розслідування (ФБР), фірма, Центральне розвідувальне управління (ЦРУ).

Основні дати:

1913 р. - створення Федеральної резервної системи;

1914 р. - Закон Клейтона, який уточнював формулювання Закона Шермана;

1917 р. - Закон "Про контроль над виробництвом, сировиною і топливом";

1920 р. - Закон "Про національну оборону";

1932 р. - Закон Норріса Ла Гардія;

4 березня 1933 р. - вступ Ф.Д.Рузвельта на посаду президента США. Початок "нового курсу";

1933 р. - Основні закони "нового курсу": Закон про банківську діяльність; Закон про відбудову промисловості; Закон про регулювання сільського господарства;

5 липня, 1935 р. - Закон Вагнера про трудові відносини;

1935 р. - бюро розслідувань Департаменту юстиції реорганізовано в ФБР;

1940 р. - Закон Сміта, який визначив порядок реєстрації іноземців;

1940 р. - запроваджена загальна воїнська повинність;

12 березня 1947 р. - проголошення США "доктрини Трумена";

5 червня 1947 р. - проголошення США "плану Маршалла";

1947 р. - Закон Тафта-Хартлі "Про регулювання трудових відносин" і Закон "Про національну безпеку";
 1950 р. - Закон Маккарена-Вуда "Про внутрішню безпеку";
 1959 р. - Закон Лендрама-Гриффіна, який посилив контроль держави за внутрішньою діяльністю профспілок;
 22 листопада 1963 р. - вбивство американського президента Дж. Кеннеді;
 1964 р.- Закон про громадянські права;
 1965 р. - Закон про виборчі права;
 9 серпня 1974 р. - "Уотергейтська справа", відставка Р.Ніксона з поста Президента США;
 Листопад 1980 р. - обрання президентом США Р.Рейгана;
 Листопад 1992 р. - обрання президентом США Б.Клінтона;
 Листопад 2000 р. - обрання президентом США Дж. Буша Молодшого.
 Листопад 2008 р. - обрання президентом США Барака Обами.

Література:

Бельсон Я., Ливанцев К. История государства и права США. - Л., 1982.
Боботов С., Жигачев И. Введение в правовую систему США. - М., 1997.
Глиняный В.П. История государства и права зарубежных стран. - Харьков: Одиссей, 2000. - Ч. 1. - С. 782-790.
Графский В.Г. Всеобщая история права и государства. - М., 2002. - С. 593-631.
Жидков О.А. Верховный суд США: право и политика. - М., 1985.
 История государства и права зарубежных стран. - М., 2001. - С. 205-265; 578-617.
 Історія Сполучених Штатів Америки. Нарис. - К., 1998.
Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Аттіка, 2001. - С. 339-346; 378-388.
Мишин А., Языков Е. Конституция США: история и современность. - М., 1988.
Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 249-269.

Контрольні питання:

1. Які причини економічного піднесення США на поч. ХХ-го ст. і як останнє впливало на розвиток американської державності ?
2. В чому суть програми будівництва "великого суспільства" Л. Джонсона ?
3. Якими поправками поповнилась Конституція США у післявоєнний період ?
4. Чи можна "новий курс" Ф.Рузвельта застосувати (запозичити) для розбудови незалежної України ?

Семінар 18. Держава і право Англії новітньої доби

П л а н :

1. Великобританія після Першої світової війни: основні тенденції розвитку. Політичні партії. Виборчі реформи 1918, 1928, 1948 та 1969 рр.
2. Зміни в державному устрої:
 - централізація державної влади; місцеве управління;
 - делеговане законодавство, його суть; акти і закони парламенту про надзвичайні повноваження уряду 1920 р., 1939 р., 1940 р. та ін.;
 - реформа парламенту 1949 р.
3. Армія. Поліція. Суд.
4. Еволюція державного регулювання економіки Великобританії у другій половині ХХ - на початку ХХІ ст.

5. Право Англії ХХ - поч. ХХІ ст.

Теми ів:

1. Криза та розпад Британської колоніальної системи у ХХ ст.
2. Політичний портрет М.Тетчер.
3. Політика лейбористів (Т.Блера та Г.Брауна) на сучасному етапі.
4. Структура і діяльність вищих органів влади сучасної Англії.
5. Еволюція партійної системи Великобританії у ХІХ-ХХІ ст.

Основні поняття та терміни до теми:

Акціонерне право, Британська колоніальна імперія, британські фашисти; вільне ринкове господарство, деліктне право, домініони, Єлизавета ІІ (править з 1952 р., 42-й монарх Великобританії), "загальне право", "залізна леді", консервативна партія, консолідовані статути, корона, корпоративний капітал, лейбористська партія, ліберальна партія, лізгольдери, лорд-канцлер, "майстерня світу", "народний (робітничий) капіталізм", "подвійний вотум", "право справедливості", прецедентне право, "Співдружність націй", статутне право, "тетчеризм", фрігольдери, Черчіль Уінстон (1874-1965), шериф.

Основні дати:

- 1911 р. - Акт про парламент;
- 1914 р. - Закон про автономію Ірландії;
- 1917 р. - прийнято "Статут автономних держав Британської імперії";
- 1918 р. - Акт про народне представництво;
- 1918, 1929, 1948, 1969 рр. - виборчі реформи;
- 1919 р. - Акт про поліцію;
- 1920 р. - Закон про надзвичайні повноваження;
- 1921 р. - англо-ірландський договір. Створення "Ірландської вільної держави";
- 1925 р. - Закон про власність;
- 1927 р. - Закон про трудові конфлікти і професійні спілки;
- 1928 р. - Акт про народне представництво;
- 1931 р. - Вестмінстерський статут;
- 1939 р. - Акт про надзвичайні повноваження;
- 22 травня 1940 р. - Закон про надзвичайні повноваження;
- 15 серпня 1947 р. - визнання права Індії на незалежність;
- 1948 р. - Акт про народне представництво;
 - Англійський акт про компанії;
- 1949 р. - видання нової редакції Вестмінстерського статуту, за яким монарх - символ вільної асоціації незалежних держав;
- 1950-1960-і роки - визнання незалежності африканських держав;
- 1967 р. - Закон про реформу лізгольдів;
 - Закон про житло сім'ї;
- 1969 р. - Акт про народне представництво;
 - Закон про реформу порядку розриву шлюбу;
- 1970 р. - Закон про рівну зарплату чоловіків і жінок;
- 1971 р. - Закон про суди;
- 1973 р. - Закон про чесну торгівлю;
- 1976 р. - Закон про перепродаж товарів;
- 1979 р. - консолідований Закон про шлюбно-сімейні справи;
- 1980 р. - Закон про конкуренцію;
 - Закон про охорону здоров'я;

1981 р. - Закон про Верховний суд;
1985 р. - Закон про компанії;
- Закон про соціальне забезпечення;
1990 р. - Закон про суди і правове обслуговування (ввів невідому англ. судовому праву категорію правозаступників - адвокатів);
1993 р. - Акт про місцеве самоуправління;
1994 р. - Закон про поліцію і докази з кримінальних справ;
1999 р. - скликання представницьких законодавчих органів (парламентів) Шотландії та Уельсу;

Література:

Всеобщая история государства и права. Учебник. - М.: Былина, 2000. - С. 403-412; 468-495.

История государства и права зарубежных стран. - Ч. 2. - М.: Норма, 2001. - С. 266-282; 536-577.

Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 347-350; 389-396.

Шаповал В. Британская конституция. - Киев, 1991.

Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 291-299.

Контрольні питання:

1. Чим пояснюється необхідність централізації державної влади у Великобританії і посилення контролю центральної влади над місцевим управлінням ?
2. Які повноваж. парламенту та кабінету міністрів у Великобританії ?
3. Скільки партій в Англії і яку роль відіграють вони у політичному житті держави ?
4. Перерахуйте судові органи Великобританії.
5. Що Вам відомо про армію, поліцію, суд Великобританії другої половини ХХ - початку ХХІ ст. ?
6. Британська співдружність націй, що це таке ?
7. Які основні причини розпаду Британської колоніальної імперії після Другої світової війни ?

3.САМОСТІЙНА РОБОТА

Тема 1. Держава і право феодальної Франції

П л а н :

1. Французьке королівство за доби феодальної роздробленості. Реформи Людовіка IX і початок об'єднання країни.
2. Період станово-представницької монархії: основні риси суспільного та державного устрою (XIV-XV ст.).
3. Органи державної влади та управління Франції доби абсолютної монархії XVI-XVIII ст.
4. Право Франції X-XV ст:
 - джерела права;
 - право власності;
 - сімейне право;
 - спадкове право;
 - кримінальне право;
 - судоустрій і судочинство
5. Право Франції XVI-XVIII ст.:
 - джерела права;
 - цивільне право;
 - кримінальне право;
 - судоустрій і судочинство.

Теми ів:

1. Римсько-католицька церква і її значення в управлінні державою у Франції.
2. Приватні кодифікації права у Франції XIII-XV ст. та їх загальна характеристика.

Основні поняття та терміни до теми:

Бальї, баналітети, васал, васалітет, вілани, генеральні штати, глоссатори, інвеститура, інквізиційний процес, інтендант, камерарій, камергер, канцлер, конетабль, кутюми, легісти, Людовік IX (1214-1270), Людовік XIV (1638-1715), мер, міністеріали, нотабль, оммаж, прево, сезіна, сенешал, сеньйор, сеньйорії, серви, сінекура, талья, феоде, феодали, цензіва.

Основні дати:

9 ст. - 1789 р.	- феодальна держава у Франції;
IX-XIII ст.	- доба феодальної роздробленості;
XI-XII ст.	- оформлення правового статусу міщан у Франції;
XII ст.	- королі домагаються визнання васальної залежності і клятви вірності від усіх феодалів в країні. Припиняється дроблення феодальних володінь, помістя остаточно набувають родового характеру;
1226-1270 рр.	- правління та реформи Людовіка IX Святого.
Біля 80-х рр. XIII ст.	- укладання "Кутюмів Бовезі";
1260 р.	- створення на основі королівської курії спеціального судового органу - "Паризького парламенту", який збирався на сесії чотири рази на рік;
1302 р.	- королем Філіппом IV Красивим скликані перші Генеральні штати, що ознаменувало початок становлення станово-представницької монархії;
XIV-XV ст.	- станово-представницька монархія;

1357 р. - прийнятий "Великий мартовський ордонанс", який став спробою обмеження королівської влади з боку третього стану;
1389 р. - Бальо Жак де Аблейг уклав "Великий збірник звичаїв" Франції;
1445 р. - Карл УІ організує королівську армію з централізованим керівництвом і чіткою системою;
1461-1483 рр. - Людовик XI завершив об'єднання Франції;
1467 р. - паризький парламент перетворюється у вищий суд феодалної знаті і став важливою апеляційною інстанцією з усіх судових справ;
Початок ХУІ ст. - Франція стала єдиною державою з формою правління абсолютна монархія;
ХУІ ст. - склалась французька школа римського права, яка отримала назву "школи гуманістів";
1560 р. - Орлеанським і в 1566 р. Мулінським ордонансами встановлювалась підсудність королівському суду більшості кримінальних і цивільних справ;
1572 р., 24 серпня - знищення гугенотів католиками (Варфоломійська ніч);
1577 р. - у Франції прийнятий едикт короля про визнання католицизму державною релігією;
1598 р. - прийнятий Нантський едикт Генріха ІУ, згідно якого гугенотам надавались релігійні і політичні права;
1614 р. - Генеральними Штатами французька монархія оголошена божественною, а влада короля - священною;
1624-1642 рр. - правління першого міністра короля Людовика ХІІІ кардинала Рішельє, під керівництвом якого була різко посилена централізація управління. Знищена політична незалежність гугенотів.
Друга пол. 17 - поч. 18 ст. - розквіт французького абсолютизму за часів Людовіка ХІУ.

Література:

Галанза П.Н. Феод. государство и право Франции. - М., 1963. - 64 с.
История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2002. - Ч. 1. - С. 281-314; 396-418.
Ливанцев К.Е. История государства и права Средних веков. - СПб.: Питер, 2003. - С.25-56.
Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К., 2001. - С. 93-97; 115-118; 129-133.
Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994. - С. 230-247.
Шевченко О.О. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 78-88.

Контрольні питання:

1. На які періоди поділяється історія середньовічної держави у Франції ?
2. Назвіть основні джерела права середньовічної Франції.
3. Що таке кутюми ?
4. Як називалися вільні і залежні селяни у Франції ? Які податки вони сплачували ?
5. У чому полягала різниця між статусом серва та вілана ?
6. Хто такі королівські легісти і яку функцію вони виконували в управлінні державою ?
7. Паризький парламент, який це орган ?

8. Генеральні штати, що це за орган ?
9. Великий березневий ордонанс 1357 р., що це за документ ?
10. Коли та які реформи провів Людовік IX, їх історичне значення ?
11. Оформлення яких трьох основних станів відбулося протягом XIV-XV ст. у Франції ?

Тема 2. Держава і право феодальної Німеччини.

П л а н :

1. Ранньофеодальна держава (X-XII ст.). "Священна Римська імперія німецької нації".
2. Німеччина в період феодальної роздробленості (XIII-XIX ст.). "Золота булла" 1356 р.
3. Абсолютизм в Німеччині:
 - пруський абсолютизм;
 - австрійський освічений абсолютизм.
4. Право X-XV ст.:
 - джерела;
 - Саксонське і Швабське зеркала - приватні кодифікації XIII ст.;
 - цивільне право. Речове право;
 - сімейне право;
 - спадкове право;
 - кримінальне право;
 - судоустрій і судочинство.
5. Право XVI-XVIII ст.:
 - цивільне право. Джерела;
 - кримінальне право;
 - судоустрій і судочинство.

Теми ів:

1. Становлення міського самоуправління в країнах Західної Європи. Магдебургське право.
2. Загальнонімецьке кримінально-судове уложення 1532 р. ("Кароліна").

Основні поняття та терміни до теми:

Абат, булла, бюргер, "варварські правди", вергельд, вількір, Ганза, герцог, граф, гофти, глосатори, гофтаг, єзуїти, земські радники (ландрати), земські стани, з"їзд курфюрстів, "Золота булла" Карла IV (1356 р.), імперські стани, імперський суд, інвеститура, індульгенція, інквізиція, кальвінізм, "Кароліна", колегія магістрів, колонат, конунг, курфюрст, конкордат, ландтаг, легісти, лен, літи, магдебурзьке право, маркграфи, нобілітації право, "однощитові рицарі", пфальцграфи, рейхстаг, симонія, синекура, суди фемів, целибат, цехи, чиншовики, шеффени, щит

Основні дати:

- Поч. IX ст. - запровадження вищої ради (гофтагу) при королі;
- X-XII ст. - становлення ранньофеодальної Німецької держави. Оформлення феодальних станів;
- 919-936 рр. - правління Генріха I, проведення військової реформи;
- 936-973 рр. - правління Оттона I, домінування світської влади над духовною;

- 1122 р. - підписаний Вормський конкордат; духовну інвеституру здійснює римський папа, світську інвеституру - імператор;
- 1220 р. - видання "Закону на користь духовних князів";
- 1232 р. - видання "Закону на користь сеньйорів", а також едикту "Про міські комуни";
- XIII-XIV ст. - становлення магдебургського права. Отримання більшістю німецьких міст політичних вольностей;
- 1356 р. - видання "Золотої булли";
- 1438 р. - закріплення імпер-го престолу за Габсбургами;
- 1495 р. - проголошення Вормським рейхстагом "вічного земського миру", запровадження Імперського верховного суду;
- 1532 р. - видання "Кароліни";
- XVІ ст. - становлення в німецьких князівствах абсолютизму;
- 1603 р. - створення в Пруссії Таємної ради;
- 1701 р. - остаточне оформлення Пруської держави;
- 1764 р. - відміна тортур в Пруссії;
- 1768 р. - видання в Австрії кримінального уложення "Терезіана";
- Друга пол. XVІІІ ст.- реформи Марії-Терезії та Йосипа ІІ в Австрії;
- 1784 р. - видання пруського "Земського уложення";
- 1806 р. - відміна принципу виборності німецьких імператорів.

Література:

- Галанза П.Н. Феод.-е государство и право Германии. - М., 1963. - 45 с.
- История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2002. - Ч. 1. - С. 315-332, 419-441;
- "Каролина". Уголовно-судебное уложение Карла-У. - Алма-Ата, 1967. - 152 с.
- Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 104-109, 123-125, 139-145.
- Прокопьев В.П. История германской государственности X-XVІІІ вв. Учебное пособие для студентов. - Калининград, 1984. - 87 с.
- "Саксонское зеркало": памятник, комментарий, исследование / Под ред. В.М.Корецкого. - М.: Наука, 1985. - 271 с.
- Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - К., 1994.
- Шевченко О.О. Історія держави і права заруб. країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 99-111.

Контрольні питання:

1. Які держави утворилися після розпаду імперії Карла Великого ?
2. Як називалися представницькі органи в Німеччині ?
3. Яку роль відігравала церква і папа римський в управлінні Німецькою державою ?
4. Що таке Кароліна ?
5. У чому полягає доктрина "двох мечів" ?
6. Які ознаки носив абсолютизм в Німеччині ? Яка різниця в системі управління Пруссії та Австрії ?
7. Назвіть основні джерела права феодалної Німеччини.
8. Хто входив до складу "суду фемів" і як вони судили ? Чим різнився "суд шеффенів" ?

Тема 3. Держава і права феодальної Англії

П л а н :

1. Донормандський період. Формування єдиної держави Англія.
2. Ранньофеодальна монархія. Реформи Генріха I та Генріха II.
3. Велика Хартія Вольностей 1215 р. і станово-представницька монархія.
4. Абсолютна монархія і її особливості.
5. Право 1066-1484 рр.:
 - джерела;
 - право власності;
 - сімейне і спадкове право;
 - кримінальне право;
 - судоустрій і судочинство.
6. Право 1485-1640 рр.:
 - джерела права;
 - право власності;
 - кримінальне право;
 - судоустрій і процес.

Теми ів:

1. Формування основних інститутів і принципів англійського права у XIII-XVII ст.
2. Державна реформа за Кларендонським указом (1166 р.) та Нортгемптонським указом (1176 р.).
3. Суд і судочинство в Англії доби абсолютизму.

Основні поняття та терміни до теми:

Асиз, барон, бейліф, Велика хартія вольностей, висока зрада, Вільгельм Завойовник (1027-1087), Генріх II (1133-1189 рр.), Генріх III (1216-1272 рр.), герцог, граф, делікт, денло ("область датського права"), джентрі, загальне право, Зоряна палата, елдермени, "епоха вікінгів", імпічмент, Карл I (1600-1649 рр.), коммонер, констеблі, копігольдери, королівська курія, коттери, "криваве законодавство проти експропрійованих", керл, лорд, лорд-лейтенант, манор, маноріальні суди, маркіз, мала зрада, мирові судді, палата шахової дошки, палата перів, палата общин, презумпція, прецедент (судовий і адміністративний), сокмени, статутне право, суд канцлера ("суд справедливості"), "суд рівних", тан, ф"еф, фелонія, фолькланд, фрігольдери, шериф

Основні дати:

- Середина 5-го - 6 ст. - завоювання Британії англосаксами;
- 7 ст. - утворення семи англосаксонських королівств;
- 829 р. - об'єднання Екбертом англосаксонських королівств у державу Англія;
- 1017 р. - завоювання Англії датчанами. Видання законів Кнута.
- 1066 р. - завоювання Англії нормандцями;
- 1085 р. - король Вільгельм I Завойовник проголосив себе верховним власником всієї землі;
- 1086 р. - в Англії укладена "Книга страшного суду" (перший земельний перепис населення, землі, знарядь праці, кількості тварин тощо); оформлення кріпосного становища англійського села;

1100 р. - в Англії видана хартія Генріха I, за якою встановлювався штраф за порушення васальної вірності королю;

Перша третина XII ст. - перші баронські виступи проти королівської влади. Видання Генріхом I першої Хартії вольностей;

1154-1189 рр. - реформи Генріха II. Посилення центральної влади;

1164 р. - в Англії видана Кларендонська асиза Генріха II, згідно якої запроваджено інститут роз'їздних суддів і встановлено розшу злочинців через присяжних;

1176 р. - Англія поділена на шість округів. Нартгемптонською асизою зараховані до ворогів короля усі, хто відмовився йому присягати;

1181 р. - проведена військова реформа. Асизою Генріха II "Про озброєння" введена сплата "щитових грошей";

1215 р. - прийнято Велику хартію вольностей. Обмеження свавілля королівської влади;

Друга половина XIII - кінець XV ст. - доба станово-представницької монархії в Англії;

1258 р. - в Англії пройшли засідання так званого "Скаженого парламенту". Видані Оксфордські провізії та встановлений режим баронської олігархії;

1259 р. - в Англії складені "Вестмінстерські провізії", в яких висувалися вимоги рицарів, спрямовані на захист їх інтересів від свавілля з боку короля і великих феодалів;

1279 р. - в Англії прийнято статут "Про мертву руку", згідно якого феодалам заборонялося відчужувати землю на користь духовенства;

1290 р. - в Англії третім Вестмінстерським статутом феодалам дозволялось вільно розпоряджатися феодами і передавати всі феодалні повинності їх здобувачам;

1295 р. - в Англії Едуардом I скликаний "Зразковий парламент";

1297 р. - в Англії Едуардом I підтверджена в парламенті Велика хартія вольностей. Виданий статут про "заборону податку". Встановлено право парламенту вотивати податки;

1349 р. - в Англії прийнятий королівський ордонанс "Про робітників і слуг" - перший акт робітничого законодавства;

1350-1351 рр. - в Англії прийнятий "Статут про робітників";

Середина XIV ст. - початок поділу англійського парламенту на верхню і нижню палати;

1390 р. - в Англії прийнято статут про призначення в кожне графство восьми мирових суддів;

14-15 ст. - оформлення законодавчої ініціативи парламенту;

Кінець XIV-XV ст. - в Англії кріпосні селяни - вілани - перетворюються в особисто вільних копіголдерів з поземельною і судовою залежністю від лорда-манора;

1413 р. - прийнятий перший нормативний акт, присвячений виборчому праву в Англії;

Середина 15 ст. - встановлення абсолютної монархії в Англії;

1485-1603 рр. - правління династії Тюдорів;

1495 р. - прийнятий перший акт по боротьбі з бродяжництвом, який поклав початок "Кривавому законодавству";

- 1534 р. - англійським парламентом прийнято Акт про супрематі: король проголошується главою церкви (замість папи);
- 1536-1545 рр. - в Англії парламентськими актами закриті усі монастирі і часовні, а їх майно перейшло у власність короля;
- 1571 р. - англійським парламентом прийнята кінцева редакція так званих "39 статей", за якими церква в Англії отримувала назву англіканської і перетворювалась в частину державного механізму;
- 1600 р. - створення англійської Ост-Індської компанії. Початок широкої колонізаторської політики Англії;
- 1628 р. - в Англії видана петиція про право;
- 1629-1640 рр. - правління англійського короля Карла I без парламенту.
- 1642 р. - в Англії прийнято статут про монополії, яким регламентувалась діяльність компаній;

Література:

- История государства и права зарубежных стран. - М.: Норма, 2002. - Ч. 1. - С.333-360; 442-472.
- Макарчук В.С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2001. - С. 84-86; 98-103; 119-122; 134-138.
- Нерсесянц В. История права Англии и России. - М., 1994.
- Страхов Н.Н. Государство и право феодальной Англии. Конспект лекций. - Харьков, 1964. - 55 с.
- Федоров К.Г. История держави і права зарубіжних країн. - К., 1994.
- Шевченко О.О. История держави і права зарубіжних країн. - К.: Вентурі, 2000. - С. 89-98.
- Штоклер В.В. История Англии в средние века. - Л., 1973.

Контрольні питання:

1. Чим відзначалося правління короля Альфреда Великого ?
2. Які реформи провели Генріх I та Генріх II-й ?
3. Що Вам відомо про "Книгу страшного суду" ?
4. Що закріплювала Велика хартія вольностей ?
5. Як змінилося правове становище різних соціальних груп населення Англії після прийняття "Великої хартії вольностей" ?
6. В чому полягає суть військової реформи Генріха II ?
7. Яке значення Оксфордських і Вестмінстерських провізій ?
8. Коли засідав "Зразковий парламент" ?
9. В чому полягають особливості правління Тюдорів ? Стюардів ?
10. Які судові органи існували у феодальній Англії ? Чому суд канцлера називався судом справедливості ?
11. Які функції виконували мирові судді ? Шерифи ?
12. Що таке судовий прецедент ?
13. Назвіть основні джерела права феодальної Англії.
14. Що означає термін "секуляризація" ?

4. КОНТРОЛЬНІ РОБОТИ

Модульний контроль № 1:

1. Термінологічний диктант:

Варіант 1:

1. Що таке "історія"? Дати пояснення етимології терміну.
2. Дати визначення терміну "держава".
3. Що таке "іригаційна система" ?
4. Хто така "Кліо" ?
5. Хто запровадив термін "Стародавній Схід" ?
6. Хто такі "авілуми" ?
7. Як називали у Ст. Вавілоні рабів ?
8. Пояснити призначення "кудурру".
9. Що таке ордалії, які різновиди їх знаєте ?
10. Коли правив цар Хаммурапі ?
11. Хто вважається засновником науки "єгиптології" ?
12. Хто такі кшатрії ?
13. Хто такий Сима Цянь ?
14. Що вивчає сфрагістика ?

Варіант 2:

1. Що вивчає ІДПЗК ?
2. Дати визначення терміну "право".
3. Що таке "деспотична система" ?
4. Хто така Ніша ?
5. Хто запровадив термін "Месопотамія" ?
6. Хто такі "мушкенуми" ?
7. Як називали у Вавілоні "грошовитих людей" ?
8. Хто такий "нубанда" ?
9. Пояснити, що таке земля "ілку" ?
10. Поясніть принцип "таліону", що використовувався в судочинстві давньосхідних народів.
11. Коли, орієнтовно, мала місце Троянська війна ?
12. Кого називали в давні часи "двічі народжені" ?
13. Хто такий Шан Ян ?
14. Хто такі "вайшіі" ?

2. З а д а ч і :

(1-й варіант)

Задача № 1. Редум Арад-Шамаш потрапив у полон. Повернувшись з неволі додому, він дізнався, що його дружина пішла з дому, забравши з собою двох дітей до іншого чоловіка і народила від нього третю дитину. Виноградник, який одержав Арад-Шамаш за службу, обробляє інший редум на попередніх умовах несення військової служби. Чи може Арад-Шамаш, за "Законами Хаммурапі", претендувати на майно, дружину, дітей ?

Задача № 2. Ріму позичив у Сін-Магіра 10 ка ячменю. Термін сплати боргу давно минув, але Ріму зерна не повернув. Стомившись нагадувати про борг, Сін-Магір самовільно взяв з амбара Ріму необхідну кількість зерна як компенсацію боргу. Чи правомірні дії Сін-Магіра згідно з Кодексом Хаммурапі ?

Задача № 3. Яка кара, за "Законами Хаммурапі", чекала на дружину авілума, якщо вона дозволила убити свого чоловіка заради іншого чоловіка ?

2. З а д а ч і :

(2-й варіант)

Задача № 1. У Сені-Іштара було троє синів: двоє від першого шлюбу і один - від другого шлюбу. Перша дружина Сені принесла в його дім багате придане, а друга - була рабинею без приданого. Обидві вони померли раніше чоловіка. Після смерті батька старші сини вирішили позбавити молодшого спадщини. У свою чергу молодший заявив, що для них достатньо приданого їхньої матері, а спадщина батька повинна перейти до нього. Чи правомірні вимоги синів ?

Задача № 2. Мар-амуррім найняв упряжку волів для оранки поля. Під час польових робіт на волів напав лев і одного з них роздер. Господар упряжки вимагає у Мара-амурріма компенсації вартості вола. Чи правомірні його вимоги за "Законами Хаммурапі" ?

Задача № 3. Ілум-Бані стверджує, що у нього украли вівцю: ранком їх було 10, а вечором - 9. Опитування сусідів виявило, що напередодні Ілум-Бані, перебуваючи у нетверезому стані, продав оду вівцю на базарі. Чи є неправдиві (брехливі) звинувачення односельчан у крадіжці правопорушенням за "Законами Хаммурапі" ?

3. Тестові завдання:

- Історія держави і права зарубіжних країн вивчає:
 - суспільство в цілому;
 - право в цілому;
 - процеси становлення, розвитку та причини загибелі держав і різних систем права;
 - динаміку виникнення держав у світі.
- До найдавніших держав світу відносяться:
 - Україна;
 - Індія;
 - Китай;
 - Шумер;
 - Мексика;
 - Греція
- Кому із перелічених богів поклонялися єгиптяни ?
 - Адоніс;
 - Шамаш;
 - Мардук;
 - Амон
- Які з перелічених писемних джерел інформують нас про Старод. Індію ?
 - літопис "Палермський камінь";
 - Старий Завіт;
 - поема "Рамаяна";
 - Кумранські рукописи (рукописи Мертвого моря);
 - "Авеста";
 - повідомлення китайських паломників
- Які з перелічених суспільних верств є складовими суспільного ладу Стародавнього Китаю ?
 - брахмани;
 - авілуми;
 - шужень;
 - мушкенуми;
 - дафу;
 - кишатрії
- Історія держави і права зарубіжних країн - наука:
 - історична;
 - юридична;
 - суспільна
- Земля у державах Стародавнього Сходу первісно знаходилася в руках:
 - общини;
 - храмів;
 - правителів;
 - приватних осіб;
 - жесців;
 - рабовласників

8. Які законники виступають джерелами права Стародавнього Єгипту ?
 А) Закони Хаммурані; Б) Закони Ману;
 В) Кодифікація Бокхора; Г) Книга законів царства Вей
9. Визначте правильні періоди в історії розвитку Стародавньої Індії:
 А) Середнє Царство; Б) Аккадське царство;
 В) доба дзьомон; Г) Харалпський період;
 Д) Ведійський період; Е) Шан-Інь
10. У якому з старокитайських царств Шан Ян провів свої реформи:
 А) Чжао; Б) Хань; В) Ці;
 Г) Янь; Д) Вей; Е) Цін
11. Держава виникає:
 А) внаслідок поділу суспільства на класи;
 Б) з появою ремесла;
 В) внаслідок завоювання одного народу іншим;
 Г) з появою товарно-грошових відносин
12. Перші держави світу мали такі спільні риси:
 А) зберігалась сусідська община;
 Б) була відсутня приватна власність на землю;
 В) наявність колективного рабоволодіння;
 Г) деспотична форма правління;
 Д) наявність системи трьох управлінських відомств (військового, фінансового, громадських робіт)
13. Які із наведених назв правильно позначають історичні періоди розвитку Стародавнього Єгипту ?
 А) Епоха архаїки; Б) Ранньодинастична епоха;
 В) Східна Хань; Г) Нове царство;
 Д) Пізнє царство; Е) Імперія Маур"ів
14. Племенами-завойовниками Стародавньої Індії були:
 А) хетти; Б) арії; В) лівійці;
 Г) кушити; Д) перси; Е) кассити
15. За якого кит. імператора було розпочато спорудження Великої Китайської стіни ?
 А) Ху Хай; Б) У Ді; В) Ван Ман;
 Г) Лю Бан; Д) Цін Шіхуан; Е) Гуан У-ді
16. Історія держави і права зарубіжних країн тісно взаємодіє з:
 А) політологією;
 Б) соціологією;
 В) теорією держави і права;
 Г) конституційним правом;
 Д) історією вчень про державу і право;
 Е) історією держави і права України
17. Найдавнішими мешканцями Месопотамії були:
 А) хетти; Б) урарти; В) аккадці;
 Г) шумери; Д) фінікійці; Е) євреї
18. Хто є засновником науки єгиптології ?
 А) Ф. Грозний; Б) К.Біттель; В) Г.Лейярд;
 Г) Ж.Ф.Шампольон; Д) Е.С.Морзе; Е) Ю.Г.Андерсон
19. Із якої частини тіла Пуруші були утворені шудри:
 А) із бедер; Б) зі ступнів;

6. З представників яких трьох племен (філ) сформувалася Римська міська община ?
7. Що таке "агора" ?
8. Хто такі "патриції" ?
9. Що таке "магістратура" ?
10. Назвіть права диктатора.
11. Що таке "домінат" ?
12. Хто такі квірити ?
13. Що таке "сенатус-консульти" ?
14. Назвати чотири частини кодифікації Юстиніана, які увійшли до "Зводу римського цивільного права" (XII ст.).

2. Тестові завдання.

(1-й варіант)

1. Як називалися перші форми державності у Стародавній Греції ?

<i>А) номи;</i>	<i>Б) міста-поліси;</i>
<i>В) родоплемінні союзи;</i>	<i>Г) князівства</i>
2. Назвіть збірник права Афіньської держави, укладений для розрядки напруженості між аристократією та демосом:

<i>А) Закони Ману;</i>	<i>Б) Закони Драконта;</i>
<i>В) Закони XII Таблиць;</i>	<i>Г) Закони Лікурга</i>
3. Які із перелічених категорій афінян могли брати участь у Народних зборах міста-держави ?

<i>А) жінки від 18 років;</i>	<i>Б) чоловіки-громадяни від 20 років;</i>
<i>В) метеки;</i>	<i>Г) раби-чоловіки;</i>
<i>Д) вільновідпущеники.</i>	
4. Яке плем'я було першим населенням Спарти ?

<i>А) дорійці;</i>	<i>Б) гунни;</i>	<i>В) етруски;</i>
<i>Г) галли;</i>	<i>Д) ахеяни;</i>	<i>Е) латини</i>
5. Які із перелічених ознак характеризують інститут магістратури в Стародавньому Римі ?

<i>А) одноособовість прийняття рішень;</i>
<i>Б) тривале (більше 10 років) перебування на посаді;</i>
<i>В) колегіальність;</i>
<i>Г) відповідальність перед народом;</i>
<i>Д) оплачуваність виконуваної роботи;</i>
<i>Е) успадкування посади;</i>
<i>Є) виборність;</i>
<i>Ж) безоплатність</i>
6. Які з реформаторських ідей належать Тиберію та Гаю Гракхам ?

<i>А) заборона рабства;</i>
<i>Б) зрівняння у правах усіх суспільних верств;</i>
<i>В) аграрна реформа;</i>
<i>Г) військова реформа;</i>
<i>Д) прийняття судового закону</i>
7. Початок етапу доміанату датується:

<i>А) 305 р.</i>	<i>Б) 74 р. до н.е.</i>	<i>В) 104 р. до н.е.</i>
<i>Г) 27 р. до н.е.</i>	<i>Д) 284 р. н.е.</i>	<i>Е) 306 р. н.е.</i>

8. За який термін (відрізок часу) було здійснено підготовку тексту "Законів XII Таблиць" ?
 А) за півроку; Б) за рік; В) за два роки;
 Г) за три роки; Д) за п'ять років; Е) за дев'ять років
9. Який термін дії едикту претора ?
 А) безстроковий; Б) місяць; В) півроку;
 Г) рік; Д) два роки; Е) десять років
10. Які з племен проживали на Балканському півострові в часи Гомерівської Греції ?
 А) етруски; Б) ахейці; В) лігури;
 Г) латини; Д) іонійці; Е) дорійці
11. Які з перелічених органів влади Афін було створено Клісфеном ?
 А) Ареопаг; Б) Колегія 10-ти стратегів;
 В) Гелієя; Г) Рада-500;
 Д) Народні збори; Е) Рада-400;
12. Які із перелічених дій могли самостійно здійснювати метеки ?
 А) купувати землю; Б) займатися торгівлею;
 В) вибирати місце проживання; Г) брати участь у Народних зборах
13. Криптії - це:
 А) ритуал жертвопринесення; Б) спільні трапези спартанців;
 В) масове убивство ілотів; Г) суд над кримінальними злочинцями
14. Які верстви утворювали суспільство давнього (додержавного) Риму ?
 А) плебеї; Б) латини; В) клієнти;
 Г) палати; Д) квірити; Е) нобілі;
 Є) колони; Ж) серви.
15. Гай Марій провів:
 А) аграрну реформу; Б) військову реформу;
 В) кодифікаційні роботи; Г) реформу з відміни рабства
16. Християнство з'являється:
 А) в III ст. до н.е.; Б) в II ст. до н.е.; В) в I ст. н.е.;
 Г) в I ст. до н.е.; Д) в II ст. н.е.; Е) в III ст. н.е.
17. У складі скількох осіб працювала комісія з укладення "Законів XII Таблиць" ?
 А) 5 осіб; Б) 7 осіб; В) 9 осіб;
 Г) 10 осіб; Д) 14 осіб; Е) 21 особи
18. Яка власність іменувалася у римському праві квіритською ?
 А) власність рабів; Б) власність громадян Риму;
 В) власність чужинців; Г) власність клієнтів
19. Що із переліченого є різновидом конституцій римських імператорів ?
 А) сенатус-консульті; Б) мандати; В) едикти;
 Г) декрети; Д) кодекси; Е) рескрипти.
20. Назвіть основні міста-поліси Стародавньої Греції:
 А) Мегари; Б) Урук; В) Ларса;
 Г) Афіни; Д) Фіви; Е) Спарта;
 Є) Ефіду; Ж) Корінф; З) Лагаш
21. Накладання атімії в Стародавніх Афінах означало:
 А) вигнання з держави; Б) позбавлення громадянства;
 В) смертну кару; Г) перетворення вільного на раба
22. Які з перелічених прав мала жінка-афінянка ?
 А) займатися торгівлею, ремеслами;

- Б) право голосу на Народних зборах;
 В) право на обрання архонтом ;
 Г) вибирати самотійно собі чоловіка;
 Д) ініціювати розлучення;
 Е) повторно укласти шлюб;
 Є) успадковувати майно;
 Ж) бути позивачем і відповідачем у суді
23. Клер - це:
 А) військова одиниця у Спарті; Б) грошова одиниця;
 В) орган влади у Афінах; Г) земельна ділянка спартаця
24. Які племена проживали на території додержавного Риму ?
 А) сунну; Б) етруски; В) ахейці;
 Г) лігури; Д) дорійці; Е) латини
25. Які з перелічених політичних партій виникли в Римі на етапі кризи Республіки ?
 А) жирондисти; Б) діакрії; В) популяри;
 Г) республіканці; Д) торі; Е) яacobінци;
 Є) оптимати; Ж) лейбористи; З) демократи

Тестові завдання.

(2-й варіант)

1. До кого в Афінській державі застосовувався остракізм ?
 А) до кримінальних злочинців;
 Б) до осіб, які вчасно не змогли повернути борг;
 В) до того, хто своєю діяльністю шкодив існуванню демократії;
 Г) до тих, хто порушив порядок укладання шлюбу
2. Які з перелічених суспільних верств відповідають суспільному ладу Афінської держави ?
 А) кшатрії; Б) вардуми; В) метеки;
 Г) приватні раби; Д) вільновідпущеники; Е) шужень;
 Є) державні раби; Ж) ілоти; З) переки
3. До рис інституту службових осіб в Афінах відносяться:
 А) безоплатність; Б) оплатність;
 В) одноособовість; Г) колегіальність;
 Д) довготерміновість; Е) короткотерміновість;
 Є) виборність; Ж) успадкування посади
4. Яке з перелічених племен підкорило в XI ст. до н.е. корінне населення Спарті ?
 А) сикани; Б) ахейці; В) галли;
 Г) дорійці; Д) франки; Е) вандалі
5. Праці кого з істориків, мислителів є джерелом інформації про Стародавній Рим ?
 А) Плутарх; Б) Гомер; В) Цицерон;
 Г) Лікурґ; Д) Тит Лівій; Е) Корнелій Тацит;
 Є) Полібій; Є) Скілак; Ж) Гай Светоній Транквіл
6. Хто з перелічених римських державних діячів входив до складу Першого тріумвірату ?
 А) Цезар; Б) Нерон; В) Тиберій Гракх;
 Г) Октавіан Август; Д) Помпей; Е) Сулла;
 Є) Красс; Ж) Діоклетіан; З) Константин

7. Із натиском яких варварських племен співпадає період занепаду римської державності ?
- А) ахейців; Б) вестготів; В) етрусків;
Г) дорійців; Д) гуннів; Е) франків;
Є) варварів; Ж) вікінгів; З) слов'ян
8. Визначте, які з перелічених джерел римського права відносяться до періоду Республіки, а які до періоду Імперії:
- А) едикти магистратів; Б) сенатус-консультум;
В) закони; Г) діяльність юристів;
Д) право народів; Е) кодифікація Юстиніана;
Є) "Закони XII Таблиць"; Ж) звичаї;
З) конституції імператорів
9. Інтереси якої соціальної верстви римського суспільства реально відображали "Закони XII Таблиць" ?
- А) плебеїв; Б) патриціїв; В) клієнтів;
Г) рабів; Д) жерців; Е) легіонерів
10. Хто вважається першим римським світським юристом ?
- А) Тиберій Корункарій; Б) Папініан; В) Модестин;
Г) Юліан; Д) Ульпініан; Е) Флавій;
Є) Квінт Муцій Сцевола; Ж) брати Катони.
11. Яку державну посаду обіймав мудрець Солон ?
- А) полемарх; Б) базилевс;
В) архонт; Г) член Ареопагу;
Д) стратег; Е) архонт із надзвичайними повноваженнями
12. Виконання літургій в Стародавніх Афінах передбачало:
- А) обов'язкову участь особи в роботі Народних зборів;
Б) присутність при розгляді судових справ;
В) участь в Олімпійських іграх;
Г) здійснення пожертв на суспільні справи;
Д) здійснення культів
13. На будь-яку посаду в Стародавніх Афінах держслужбовця обирали терміном на:
- А) 6 місяців; Б) 2 роки; В) 1 рік;
Г) довічно; Д) 6 років; Е) 5 років
14. Хто був одним із найвизначніших законодавців Стародавньої Спарти:
- А) Тиберій Гракх; Б) Солон; В) Лікурґ;
Г) Клісфен; Д) Перікл; Е) Гай Марій
15. Які знаки символізували монархічну владу римського Рекса ?
- А) пурпурова мантія; Б) корона з діамантами;
В) скіпетр; Г) позолочений трон;
Д) крісло зі слонової кістки; Е) золота діадема
16. Хто з перелічених державних діячів Риму був обраний на посаду пожиттєвого диктатора ?
- А) Сулла; Б) Гай Марій; В) Діоклетіан;
Г) Костянтин; Д) Цезар; Е) Нерон;
Є) Октавіан Август; Ж) Максиміан; З) Траян.
17. Вкажіть кількість Пунічних воєн:
- А) одна; Б) дві; В) три; Г) чотири
18. Найдавнішим джерелом права Риму були:

- А) "Закони XII Таблиць"; Б) сенатус-консульты;
 В) звичаї; Г) закони;
 Д) право народів; Е) кодифікація Юстиніана
19. У якій зовнішній формі були оприлюднені "Закони XII Таблиць" ?
 А) вирізані на дерев'яних дошках; Б) написані на папірусі;
 В) викарбувані на мідних дошках; Г) вирізані на пластинах зі слонової кістки;
 Д) висічені на гранітній стелі; Е) видряпані на панцирях черепах.
20. За законом Каракалли:
 А) юриспруденцію звільнено від впливу жерців;
 Б) дозволено свободу совісті (віросповідання);
 В) встановлено свободу заповітів;
 Г) усі вільні жителі Римської імперії одержали римське громадянство;
 Д) ліквідоване боргове рабство;
 Е) зрівняно у правах плебеїв та патриціїв;
 Є) розпочато кодифікацію римського права
21. Римська імперія була поділена на Східну та Західну за часів правління:
 А) Костянтина; Б) Цезаря; В) Діоклетіана;
 Г) Октавіана Августа; Д) Ромула Августа; Е) Сулли
22. Хто виступав першими суддями у Стародавньому Римі ?
 А) магістрати; Б) Сенат;
 В) жерці; Г) децемвіри;
 Д) рабовласники; Е) претори;
 Є) імператор; Ж) Рекс
23. Які з перелічених видів правовідносин урегульовували "Закони XII Таблиць" ?
 А) конституційні; Б) трудові; В) майнові;
 Г) шлюбно-сімейні; Д) кримінальні; Е) адміністративні
24. Римське право якого часового відрізка називали класичним ?
 А) періоду пізньої Імперії;
 Б) періоду зародження римської державності;
 В) періоду ранньої Республіки;
 Г) періоду пізньої Республіки;
 Д) періоду пізньої Республіки та ранньої Імперії.
25. Хто з перерахованих нижче входив до "Золотої п'ятірки римських юристів" ?
 А) Цезар; Б) Діоклетіан; В) Гай; Г) Константин; Д) Модестин;
 Е) Ульпіан; Є) Сулла; Ж) Павло; З) Папініан; І) Юстиніан.

5. Методичні рекомендації

Навчальний курс «Історія держави та права зарубіжних країн» відноситься до дисциплін за напрямом Правознавство. Він забезпечує формування професійно-орієнтованого спрямування процесу навчання студентів та їхню підготовку для вивчення інших професійно-орієнтованих дисциплін. Крім того, його категорії та поняття можуть знайти своє відображення при вивченні таких дисциплін як Теорія держави та права, Конституційне право України, Організація судових та правоохоронних органів, Адміністративне право, Фінансове право, Цивільне право, Сімейне право, Кримінальне право, Трудове право, Господарське право, Господарський процес, Кримінальний процес, Цивільний процес, Екологічне та аграрне право, Податкове право, Державне будівництво та місцеве самоврядування, Адвокатура України, Нотаріат в Україні, Житлове право, Митне право та ін.

Основними формами вивчення дисципліни є лекції, семінарські заняття, виконання індивідуальних завдань шляхом написання рефератів та самостійна робота студента.

На **лекціях** лектором викладаються основи розуміння студентами сутності певних правових категорій та конструкцій з дисципліни "Історія держави та права зарубіжних країн", зосереджується увага студентів на їх особливо важливих моментах, визначаються шляхи й способи вивчення правових явищ. Лекція повинна організовувати творчу думку студентів, активізувати їх до самостійного аналізу тих чи інших питань. Слідкуючи за логікою викладення лекції, студенти повинні вчитися розуміти основні поняття та положення дисципліни, виділяти та засвоювати головне.

Семінарські заняття - це колективна форма вивчення і обговорення складних державно-правових питань під керівництвом викладача. Активність, змістовність та переконливість виступів студентів на семінарських заняттях залежить від якості їх самостійної підготовки. Приймаючи активну участь у обговоренні поставленої викладачем проблеми, студенти вчаться змістовно формулювати свої думки, набувають навичок публічних виступів, дискусій, вчаться відстоювати свою точку зору.

На семінарських заняттях передбачається вивчення найбільш складних і важливих проблем курсу історії держави і права зарубіжних країн. Це перш за все питання правового становища суспільних станів в державі, питання становлення ранньокласової держави та економічної основи її розвитку, зміни органів влади і управління на різних етапах історичного розвитку держави. Невід'ємною складовою частиною розвитку держави є право, яке також змінюється по мірі розвитку держави і набуває різних за змістом форм. По кожній темі, яка виноситься на семінарські заняття, передбачено вивчення студентами необхідного мінімуму обов'язкової літератури - пам'яток права, нормативних актів, наукових досліджень вчених - істориків, правознавців, соціологів, а також ключових понять і термінів, основних дат.

Готуючись до семінарських занять, студенти повинні вчитися аналізувати та систематизувати отриману інформацію, виділяти основне та відкидати несуттєве, другорядне. Якість підготовки до семінару залежить перш за все від умінь студентів користуватися літературою, від їх ініціативності, наполегливості, працелюбності, впевненості в собі.

Підготовку до семінару слід розпочинати з усвідомлення поставлених питань по темі. При цьому незайвим буде розпочати підготовку з конспекту лекції викладача, профільного навчального посібника (підручника), а потім перейти до додаткової рекомендованої літератури, нормативних актів та інших наукових праць. Вивчаючи літературу по темі семінару, слід робити конспективні записи, виписувати цитати із посиланням на автора та джерело їх знаходження, а також висловлювати свою точку зору та власні думки, які виникають під час підготовки до семінару. При цьому студенти можуть аналізувати зміни політичного режиму в державі, органів влади і управління, державного права в хронологічній послідовності, або ж обрати шлях співставлення чи протиставлення, порівняння державотворчих процесів в одній або в різних країнах в один період їх історичного розвитку.

Готуючись до виступу по темі семінару, слід розробити план свого виступу чи визначити логічну послідовність висвітлення того чи іншого питання. При цьому дуже корисно показати власне бачення проблеми, розуміння процесів, які призвели до того чи іншого стану в суспільстві та державі. Виступ повинен бути чітким, аргументованим і тільки по суті питання. При цьому виступаючий має використовувати у повному обсязі весь арсенал нових ключових понять та термінів до теми. Допускається (для самоконтролю, для більшої впевненості опитуваного викладачем) користування своїми записами, але це "користування" не повинно переходити в суцільне читання..., за що знижується оцінка.

Учасники семінарських занять зобов'язані уважно слухати виступи своїх товаришів, доповнювати відповіді та вносити необхідні поправки, уточнення, ставити додаткові питання, вступати в дискусії з приводу обговорюваного питання, підіймати в своїх виступах нові погляди по суті обговорюваного питання, викладені в новітній історіографії, на шпальтах часопису "Історія держави і права зарубіжних країн", "Право України" та ін. Така форма роботи сприяє розвитку у студента вміння користуватися літературою, хрестоматією, науковою періодикою, висловлювати свої власні думки, аналізувати історичні події та робити відповідні висновки. Така форма заняття інтелектуально збагачує в цілому колектив семінарської групи.

Семінарські заняття завершуються заключним словом викладача, який робить короткий аналіз виступів студентів, вказує на сильні і слабкі сторони виступів та оголошує оцінки і побажання студентам.

Викладач веде поточний, рубіжний (модульний) та підсумковий (семестровий) контроль успішності студентів з історії держави і права зарубіжних країн. Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студентів до конкретної теми семінарського заняття та розуміння суті поставлених питань. Модульний контроль включає в себе проведення контрольних робіт (індивідуальних письмових робіт, термінологічних диктантів, тестування) після логічно завершеної частини навчального курсу (модуля, розділу курсу). Підсумковий контроль (екзамен) вінчає вивчення дисципліни. Активність студентів під час вивчення навчального матеріалу з ІДПЗК впродовж семестру (6-8 виступів на семінарах), успішне написання 5-ти модульних контрольних робіт враховується викладачем під час підсумкового семестрового контролю.

Студенти, які одержали три і більше незадовільні оцінки на семінарах, пропустили без поважних причин три і більше занять і не відпрацювали пропущені теми, не допускаються до складання іспиту.

Самостійна робота є важливою частиною роботи студентів, а також головним методом засвоєння матеріалу. Вона повинна складати основу всіх видів занять під керівництвом викладачів та наполегливо проводитись у години самопідготовки й у вільний від занять час.

Самостійна робота студента - це основний шлях формування самостійного юридичного мислення, правосвідомості, таких рис особистості як самостійність, активність, ініціативність тощо. Вона передбачає самостійне вивчення конспекту, ознайомлення з рекомендованою літературою. При вивченні окремих тем студентам необхідно знайомитись з науковими статтями, що публікуються в періодичних юридичних виданнях.

Контроль знань студентів проводиться у формі: модульних контрольних робіт та семестрового заліку по підсумках навчального року. Головна мета контролю - перевірка рівня засвоєних студентами основних положень з дисципліни, опанування студентами основних термінів та категорій права на рівні їх визначення.

Важливе місце у підготовці студентів із даної дисципліни займають консультації різних видів (настановні, тематичні, проблемні, оглядові). Вони складаються переважно з порад із підготовки студентів до занять, написання рефератів, підготовки до заліків, які виникають у процесі навчання.

Кредитно-модульна технологія організації навчального процесу є однією із найбільш сучасних технологій, яка дозволяє забезпечити: підвищення якості освіти в умовах інформаційного суспільства; забезпечення освітньої мобільності кожного громадянина як з точки зору навчання у різних навчальних закладах, так і навчання протягом всього життя; надання випускникам конкурентоспроможності на європейському та світовому ринку праці.

Сутність кредитно-модульної технології організації навчального процесу полягає у відпрацюванні навчального матеріалу навчальних дисциплін окремими блоками (модулями) з оцінкою знань та вмінь студента у вигляді суми балів, отриманих за окремі модулі.

Відпрацювання навчального матеріалу кожного модуля завершується проведенням модульного контролю.

Підготовка до модульного контролю спирається на використання навчальної програми з дисципліни, а також кваліфікаційних завдань відповідного виду контролю, рекомендованої кафедрою літератури.

Модульний контроль проводиться на останньому занятті модуля. Він здійснюється за допомогою спеціального розробленого фонду кваліфікаційних завдань. Кожне кваліфікаційне завдання включає тестові завдання і ситуаційні задачі. Воно виконується студентом у письмовій формі.

Студент може звернутися до викладача за роз'ясненням змісту завдання. При виконанні завдань студент може користуватися лише тими допоміжними матеріалами або засобами, які дозволені викладачем.

Під час контрольного заходу студенту забороняється у будь-якій формі обмінюватися інформацією з іншими студентами або використовувати матеріали чи засоби, крім дозволених. Викладач зобов'язаний контролювати самостійність виконання студентом свого завдання та дотримання встановленого порядку проведення контрольного заходу.

При виявленні порушення студентом встановленого порядку проведення модульного контролю викладач, який проводить контрольний захід, усуває цього студента від проведення контролю, не перевіряє його письмову роботу, робить на

ній запис "порушив дисципліну", "списав", "підмінив завдання" тощо та оцінює його контрольне завдання "нулем балів".

Студенту, який не з'явився на контрольний захід без поважних причин, або не допущений до нього, виставляється за поточний модульний контроль оцінка "нуль балів".

Результати модульного контролю доводяться до відома студентів на протязі тижня після його проведення.

Студент, який не погоджується з отриманою оцінкою з письмового контрольного завдання, має право звернутися з письмовою апеляцією до завідувача кафедри. Розгляд апеляції проводиться протягом двох робочих днів після її подання. До складу комісії входить завідувач кафедри, або призначений ним викладач та лектор (провідний викладач) з даної навчальної дисципліни. Комісія розглядає апеляцію в присутності студента і приймає остаточне рішення.

Якщо студент не звернувся з апеляцією протягом тижня, то оцінка, яка виставлена при перевірці контрольного завдання, є остаточною.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова література:

7. *Бостан Л. М., Бостан С. К.* Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 672 с.
8. *Всеобщая история государства и права: Учебник / Авт. кол.: К. И. Батыр, И. А. Исаев, Г. С. Кнопов и др.; Под ред. К. И. Батыра.* - М.: Проспект, 2001. - 496 с.
9. *Глиняний В. П.* Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник / 7-ме вид. – К: «Істина», 2012. – 768 с.
10. *Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона) / Пер. с франц. Ответ. ред А. Довгерт.* – К.: Истина, 2006. – 1008 с.
11. *Графский В. Г.* Всеобщая история права и государства: Учебник для вузов. - М.: Норма, 2008. - 752 с.
12. *Жидков О. А.* История государства и права Древнего Востока. М., 1963.
13. *Законодательные акты английской буржуазной революции 1640 – 1664 гг.* – М.; Л. – 1946.
14. *Исаев И. А.* История государства и права России: Учебник. – М.: Юрист, 2001. – 768 с.
15. *Історія держави і права зарубіжних країн / Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Л. М. Меймецкулов, Д. А. Тихоненко, В. В. Россіхін; за ред. Л.М. Меймецкулова.* Х.: Право., 2011. – 520 с.
16. *История государства и права зарубежных стран. - 2-е изд., - М.: Норма - Инфра-М, 1999. - Часть 1 / Авт. кол.: О. А. Жидков Н. А. Крашенинникова, В. А. Савельев и др.; Под. общ. ред. О. А. Жидкова, Н. А. Крашенинниковой.* - 1999. - 610 с.
17. *История государства и права зарубежных стран. - 2-е изд., - М.: Норма - Инфра-М, 1999. - Часть 2 / Авт. кол.: Л. М. Гудошников, О. А. Жидков, Н. А. Крашенинникова; Под общ. ред. О. А. Жидкова, Н. А. Крашенинниковой.* - 1999. - 704 с.
18. *История государства и права СССР. – М., 1968. – Ч. 1.*
19. *История государства и права СССР. – М., 1969. – Ч. 1.*
20. *Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час): Навч. посібник / За ред. проф. Б. Й. Тищика. – Львів: Світ, 2006. – 696 с.*
21. *Історія західноєвропейського Середньовіччя. Хрестоматія / Упорядник М. О. Рудь. – К.: Либідь, 2005. – 656 с.*
22. *Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела: Навч. посібник/ Упоряд. Д.І.Трофанчук. – К.: Юрінком-інтер, 2008. – 352 с.*
23. *Кашанина Т. В.* Происхождение государства и права: учебное пособие. - М.: Высшее образование, 2009. – 358 с.
24. *Кіндер Г., Хільгеман В., Гергт М.* Всесвітня історія: dtv-Atlas: Довідник: пер. з 38, 39-го нім. вид. – К.: Знання-Прес, 2007. – 664 с.
25. *Конституции буржуазных государств. – М., 1982.*
26. *Конституции зарубежных государств: США, Великобритании, Франции, Италии, Германии, Японии, Канады. – М., 1996.*

27. *Кучма В. В.* Государство и право Древнего мира и Средних веков: В двух частях. - Волгоград: Изд-во Волгоградского государственного университета, 2001. - 548 с.
28. *Ливанцев К. Е.* История буржуазного государства и права. – Л., 1988.
29. *Ливанцев К. Е.* История государства и права средних веков. – СПб., 2003.
30. *Макарчук В. С.* Історія держави і права зарубіжних країн. Навчальний посібник. Вид. 6-те, доп.– К., Атіка. - 2010. – 624 с.
31. Российское законодательство X - XX веков: Тексты и комментарии: в 9 т. / О. И. Чистяков (ред.). - Т. 1. - М.: Юрид. лит., 1984. – 430 с.
32. *Рубель В. А.* Історія середньовічного сходу: Підручник. – К.: «Либідь», 2002. – 735 с.
33. Саксонское зеркало. – М.: Наука, 1985.
34. Сборник документов по всеобщей истории государства и права. – Л., 1977.
35. Сборник документов по истории государства и права СССР. – М., 1968. – Ч. 1.
36. Соборное уложение 1649 г. // Российское законодательство. – М., 1988. – Т. 3.
37. *Страхов М. М.* Історія держави і права зарубіжних країн. – Харків, 2003.
38. *Тищик Б. Й.* Історія держави і права Стародавнього світу: Навч. посібник. – Львів: Світ, 2001. – 384 с.
39. *Трофанчук Г.І.* Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. – К.: Юрінком-Інтер, 2006. – 400 с.
40. *Трофанчук Г.І.* Історія держави і права зарубіжних країн: правові джерела: навч. посіб./ Упоряд Г.І. Трофанчук. – К.: Юрінком-Інтер, 2008. – 352 с.
41. *Федоров К. Г.* Історія держави і права зарубіжних країн. – К., 1994.
42. *Хома Н.М.* Історія держави і права зарубіжних країн. Навчальний посібник. - К.: Каравела, 2012. - 480 с.
43. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. – М., 1961.
44. Хрестоматия по Всеобщей истории государства и права. Под. ред. З. М. Черниловского. - М., 1996.
45. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн /За ред. В. Д. Гончаренка. – Т. 1. – К., 1998.
46. *Черниловский З. М.* Всеобщая история государства и права. - М.: Юристъ, 1995. - 576 с.
47. *Шевченко О. О.* [Історія держави і права зарубіжних країн : Хрестоматія / О.О. Шевченко. – Київ : Вентурі, 1998. – 255 с.](#)
48. *Шевченко О. О.* Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник для студ. вищ. навч. закл. / Олександр Оксентійович Шевченко. – Київ : Олан, 2008. – 351с.
49. Эклога. Византийский законодательный свод VIII века. Византийская Книга Эпарха. – Рязань: Александрия, 2006. – 592 с.

Допоміжна література:

1. *Авдиев В. И.* История древнего Востока – М., 1948.
2. *Алаев Л. Б.* Средневековая Индия. – СПб.: Алетейя, 2003. – 304 с.
3. *Алексеев Н. А.* Палата Лордов Британского Парламента: от Суда Короля Эгберта до революции Премьера Т. Блэра (825 – 2003 гг.). – М.: Издательство БЕК, 2003. – 432 с.
4. *Алексеев Ю.Г.* Судебник Ивана III. Традиция и реформа. – СПб., 2001.
5. *Аннерс Э.* История европейского права (пер. со швед.) / Ин-т Европы. - М.: Наука, 1996. – 395 с.
6. *Аристотель.* Сочинения в 4-х т. Политика – т. 4 – М., 1984
7. *Бабанцев Н. Ф., Прокопьев В. П.* Германская империя 1871–1918 гг.: Историко-правовое исследование. – Красноярск, 1984.
8. *Батыр К. И.* История государства и права Франции периода буржуазной революции 1789–1794 гг. – М., 1984.
9. *Бельсон Я. М., Ливанцев К. Е.* История государства и права США. – Л., 1982.
10. *Беляев И. Д.* История русского законодательства. – СПб.: Изд-во «Лань», 1999. – 640 с.
11. *Берман Г. Дж.* Западная традиция права: эпоха формирования. – М.: Изд-во МГУ: Издательская группа ИНФРА-М - НОРМА, 1998. – 624 с.
12. *Бернхем В.* Вступ до права та правової системи США. – К.: Видавництво «Україна», 1999. – 554 с.
13. *Бисмарк Отто фон.* Воспоминания, мемуары: Т. 1. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, 2002. – 592 с.
14. *Бисмарк Отто фон.* Воспоминания, мемуары: Т. 2. – М.: АСТ, Мн.: Харвест, 2002. – 560 с.
15. *Блок М.* Феодальне суспільство / Пер. с фр. – К.: Вид. дім «Всесвіт», 2001. – 528 с.
16. *Бриггс Э., Клэвин П.* Европа нового и новейшего времени. С 1789 года и до наших дней / Пер. с англ. – М.: Издательство «Весь Мир», 2006. – 600 с.
17. *Бромхед П.* Эволюция Британской конституции. – М., 1978
18. *Бузескул В. П.* История афинской демократии. – СПб.: ИЦ «Гуманитарная Академия», 2003. – 480 с.
19. *Васильев А. А.* История Византийской империи. Время до Крестовых походов (до 1081 г.). – СПб. : Алетейя, 1998. – 512 с.
20. *Васильев А. А.* История Византийской империи. От начала Крестовых походов до падения Константинополя. – СПб. : Алетейя, 2000. – 591 с.
21. *Васильев А. А.* История Востока. – СПб., 1998. – В 2-х т.
22. *Вернадский Г. В.* История права. – СПб.: Издательство «Лань», 1999. – 176 с.
23. *Верт Н.* История советского государства. 1990 – 1991 / Пер. с франц. – М.: Прогресс-Академия, 1992. – 480 с.
24. *Гайраметов А. Г., Юдин А. И.* Западно-европейский и русский утопический социализм нового времени. – М., 1991.
25. *Галанза П. Н.* Феодальное государство и право Франции. – М., 1963.
26. *Галкин И. С.* Создание Германской империи. – М., 1987.

27. Горелов М. М. Датское и нормандское завоевания Англии в XI веке. – СПб.: Алетейя, 2007. – 176 с.
28. Государственные учреждения России XVI – XVIII вв. – М., 1991.
29. Государство и общество в России XV – начала XX века: Сборник статей памяти Николая Евгеньевича Носова. – СПб.: Наука, 2007. – 603 с.
30. Гутнова Е. В. Возникновение английского парламента. – М., 1960
31. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности: Пер. с фр. В. А. Туманова. – М.: Междунар. Отношения, 1998. – 400 с.
32. Дюби Ж. История Франции. Средние века. От Гуго Капета до Жанны д'Арк. 987 – 1460 / Пер. с франц. – М.: Междунар. отношения, 2000. – 416 с.
33. Егер О. Всемирная история. Средние века. – М.: АСТ, 2006. – 607 с.
34. Жидков О. А. История государства и права Древнего Востока. – М., 1963.
35. Жидков О. А. Верховный суд США: право и политика. – М., 1985.
36. Ивакян Э. А. История США: Пособие для вузов. – М.: Дрофа, 2004. – 576 с.
37. История буржуазного конституционализма 13 – 18 вв. – М., 1983
38. История германской государственности XIX–XX вв. – Калининград, 1985.
39. История Древней Греции / Под ред. В.И. Кузищина. – М., 1996.
40. Карамзин Н. М. История государства Российского. – М.: ЭКСМО, 2003. – 1024 с.
41. Катрич В. М. Історія рабовласницької держави та права Стародавньої Греції. – К., 1969.
42. Квишли Г. Правительство и политическая жизнь Японии. – М., 1984.
43. Кечекьян С. Ф. Государство и право Древней Греции. – М., 1963.
44. Левина М. И. Парламентское право Великобритании XVII – начала XIX в. – М.: Издательство «Зерцало», 2000. – 170 с.
45. Ле Гофф Ж. Цивилизация средневекового Запада / Пер. с фр. Под общ. ред. В. А. Бабинцева; Послесл. А. Я. Гуревича. – Екатеринбург: У-Фактория, 2005. – 560 с.
46. Ли Г. Ч. История инквизиции в Средние века / Пер. с франц. – Смоленск: Русич, 2001. – 640 с.
47. Ливанцев К. Е. История государства и права средних веков. – СПб., 2003.
48. Лубський В. І., Борис В. Д. Мусульманське право. – К., 1997.
49. Манфред А. З. Великая французская революция конца XVIII в. – М., 1983.
50. Малишев Б. В. Судовий прецедент у правовій системі Англії. – К.: Праксіс, 2008. – 344 с.
51. Медведев И. П. Правовая культура Византийской империи. – СПб.: Алетейя, 2001. – 576 с.
52. Менахем Элон. Еврейское право / Под общо ред. д.ю.н., проф. И. Ю. Козлихина. – СПб.: издательство «Юридический центр Пресс», 2002. – 611 с.
53. Мещеряков А. Н. Император Мэйдзи и его Япония. – М.: Наталис: Рипол Классик, 2006. – 736 с.
54. Мишин А. А. Принцип разделения властей в конституционном механизме США. – М., 1984.
55. Новгородцев П. И. Историческая школа юристов. – СПб.: Изд-во «Лань», 1999. – 192 с.

56. *Норман Г.* Становление капиталистической Японии. Экономические и политические проблемы периода Мейдзи – М., 1952.
57. *Острогорський Г.* Історія Візантії. Пер. з нім. – Львів: Літопис, 2002. – 588 с.
58. *Петрушевский Д. М.* Очерки из истории средневекового общества и государства. – СПб: ИЦ «Гуманитарная Академия», 2003. – 448 с.
59. Политические структуры эпохи феодализма в Западной Европе (VI – XVII вв.) Под ред. В. И. Рутенбурга. – Л., 1990.
60. Проблемы истории государства и права. Сборник научных трудов в честь юбилея профессора Н. А. Крашенинниковой / Ответ. ред. В. А. Томсинов. – М.: ИКД «Зерцало-М», 2009. – 320 с.
61. *Проценко Ю. Л.* Государство и право Руси в период феодальной раздробленности (XII – XIV вв.). – Волгоград, 2001.
62. Рабовладельческое и феодальное государство и право стран Азии и Африки / Под ред. А. Й. Рогожина, Н. Н. Страхова. – Х.: Вища школа. Изд-во при Харьк. ун-те, 1981. – 216 с.
63. Развитие русского права в XV – первой половине XVII в. – М., 1986.
64. *Розин В. М.* Генезис права: методологический и культурологический анализ. – М.: NOTA VENE, 2003. – 336 с.
65. *Рулан Н.* Историческое введение в право: Учебное пособие для вузов. – М.: NOTA VENE, 2005. – 672 с.
66. *Сапронова М. А.* Арабский Восток: власть и конституции. – М.: РОССПЭН, 2001. – 216.
67. *Селезнев Л. И.* Политические системы современности: сравнительный анализ. – СПб., 1995.
68. *Селезнев Н. А.* Всеобщая история государства и права. Феодальное государство и право Англии. – М., 1963.
69. *Селезнев Н. А.* Всеобщая история государства и права зарубежных стран. Государство и право Японии 1868 – 1918 гг. – М., 1960
70. *Сергеев В. С.* История Древней Греции / В. С. Сергеев; Под общ. ред. Э. Д. Фролова. – СПб., 2002.
71. Сословно-представительские монархии: государственность-право-идеология: Сб. научных трудов / Отв. ред. В. А. Рогов, И. А. Исаев. – М.: ВЮЗИ, 1987..
72. Судебник Ивана III. Становление самодержавного государства на Руси: Сб. статей / Под ред. И. Я. Фроянова. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 2004. – 460 с.
73. *Титкова С. С.* Сословно-представительная монархия в России. – М., 1987.
74. *Тихомиров Л. А.* Монархическая государственность. – М.: Айрис-пресс, 2006. – 624 с.
75. *Токвиль А.* Про демократію в Америці. У двох томах. Пер. з франц. – К.: Видавничий дім «Всесвіт», 1999. - 588 с.
76. *Трошин Ю. А.* История стран Азии и Африки в новейшее время (1918 – 2000). – М.: Издательство «Весь Мир», 2004. – 608 с.
77. *Трубецкой Е. Н.* Энциклопедия права. – СПб.: Изд-во «Лань», 1999. – 224 с.

78. *Утченко С. Л.* Юлий Цезарь. Цицерон и его время. – М.: Мысль, 1998. – 624 с.
79. *Фридман Л.* Введение в американское право. – М., 1993.
80. *Харитонов Є. О.* Історія приватного права Європи: Східна традиція. – О.: Юридична література, 2000. – 260 с.
81. *Чеканова Н. В.* Римская диктатура последнего века Республики. – СПб.: ИЦ «Гуманитарная Академия», 2005. – 480 с.
82. *Шумилов В. М.* Правовая система США. – М.: Междунар. отношения, 2006. – 408 с.
83. *Эйлмер Дж.* Восстание или революция? Англия 1640 – 1660 гг. / Пер. с англ. – СПб.: Алетейя, 2004. – 264 с.
84. *Юдовская А. Я.* Эволюция права в государствах Европы и Америки (XVII–XIX вв.). – СПб., 1996.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ
для підготовки до іспиту

1. "Історія держави і права зарубіжних країн" як наука та юридична дисципліна.
2. Суспільний та державний лад Стародавнього Китаю. Реформи Шан Яна.
3. Загальні риси права Стародавнього Китаю.
4. Джерела з історії держави і права Стародавньої Месопотамії та Стародавнього Єгипту (загальна характеристика).
5. Суспільний та державний лад Стародавнього Єгипту.
6. Основні риси права Стародавнього Єгипту.
7. Суспільний та державний лад Стародавнього Вавілону.
8. Правове становище суспільних верств населення Давньовавілонської держави за "Законами Хаммурапі".
9. Суспільний та державний лад Стародавньої Індії.
10. Основні риси права Стародавньої Індії за "Законами Ману" і "Артхашастрою".
11. Суспільний та державний лад Стародавніх Афін.
12. Реформи Солона, Піссістрата та Клісфена та їх значення для Афінської держави.
13. Основні риси афінського права.
14. Суспільний і державний лад Стародавньої Спарти.
15. Царський період в історії Стародавнього Риму: суспільний лад, реформи, система управління.
16. Боротьба плебеїв з патриціями за рівність в політичних і економічних правах у VI-III ст. до н.е.
17. "Закони XII Таблиць" та їх загальна характеристика.
18. Суспільний лад в період Римської республіки.
19. Державний устрій Риму в період Республіки.
20. Суспільний і державний лад Риму в період принципату.
21. Державний лад Риму в період доміанату. Реформи Діоклетіана та Константина.
22. Римське право найдавнішої (архаїчної) доби. Загальна характеристика.
23. Джерела римського права періоду Республіки.
24. Основні риси римського права періоду Республіки.
25. Джерела та загальні риси римського права періоду Імперії.
26. Діяльність римських юристів. Закон "Про цитування юристів". "Інституції Гая" (загальна характеристика).
27. Юстиніанівський період в історії римського (візантійського) права (527-565 рр.).
28. Судоустрій і судочинство в Стародавньому Римі.
29. Суспільний та державний лад Франкського королівства за Меровінгів. Реформи Карла Мартелла.
30. Суспільно-політичний розвиток Франкської держави за Каролінгів.
31. "Варварські законники" ("варварські правди"), їх загальна характеристика ("Салічна правда").
32. Ранньофеодальна (сеньйоріальна) монархія у Франції IX-XIII ст.
33. Станово-представницька монархія у Франції XIV-XV ст.
34. Абсолютна монархія у Франції XVI-XVIII ст.
35. Право феодальної Франції.

36. Судоустрій і судочинство у Франції ХУ-ХУІІ ст. Ордонанс Людовіка ХІІ "Про судочинство у королівстві" (1498 р.) та ордонанс короля Франциска-І "Про відправлення правосуддя" (1539 р.).
37. Ранньофеодальна монархія в Англії (У-ХІІІ ст.): суспільний і державний лад.
38. Станово-представницька монархія в Англії (кінець ХІІІ - ХУ ст.)
39. Абсолютна монархія в Англії (кінець ХУ - 1640 р.).
40. Право феодальної Англії (У-ХУІ ст.). Судоустрій і судочинство.
41. Ранньофеодальна Німеччина у ІХ-ХІІІ ст.: суспільний і державний лад.
42. Суспільно-політичний розвиток Німеччини у період станово-представницької монархії (ХІУ-ХУІ ст.). "Золота булла 1356 р."
43. Німеччина на етапі абсолютної монархії (ХУІІ-ХІХ ст.).
44. Право феодальної Німеччини.
45. Саксонське та Швабське зеркала, їх загальна характеристика.
46. Характеристика загальнонімецького кримінально-судового уложення 1532 р. ("Кароліна").
47. Становлення та правове оформлення міського самоврядування в країнах Західної Європи. Магдебургське право.
48. Арабський халіфат: суспільний і державний лад.
49. Мусульманське право. Загальна характеристика.
50. Судоустрій і судочинство за шариатом.
51. Джерела мусульманського права. Загальна характеристика.
52. Економічні, ідеологічні та політичні передумови буржуазної революції в Англії.
53. Етапи Англійської буржуазної революції та їх загальна характеристика.
54. Роль і місце протекторату Кромвеля в історії Англійської буржуазної революції. "Знаряддя управління".
55. Реставрація Стюартів, їх внутрішня, зовнішня та релігійна політика. Виникнення політичних партій в Англії.
56. "Славетна революція" в Англії і утворення конституційної монархії. "Білль про права" 1689 р. та Закон "Про обмеження повноважень короля" 1701 р.
57. Суть закону "Habeas corpus act" та його значення.
58. Розвиток державного ладу Англії у ХІХ - на поч. ХХ ст. Виборчі реформи 1832, 1867, 1884 та 1885 рр. Білль про парламент 1911 р.
59. Загальна характеристика права буржуазної Англії (ХУІІ-ХІХ ст.).
60. Основні зміни в державному ладі Великобританії в ХХ-ХХІ ст.: виборчі реформи, реформи парламенту, посилення ролі кабінету міністрів.
61. Британська колоніальна імперія, її криза та еволюція до "Співдружності націй" (ХХ ст.).
62. Право новітньої Великобританії (загальна характеристика).
63. Війна за незалежність і утворення США. Декларація незалежності. "Статті конфедерації" 1781 р. та їх значення.
64. Утворення федеративної республіки США. Конституція Сполучених Штатів Америки 17 вересня 1787 р.
65. "Білль про права" 1789-1791 рр.: його зміст та значення.
66. Державне будівництво та судова реформа в США (кінець ХУІІІ - середина ХІХ ст.). Утворення політичних партій.
67. Громадянська війна в США та її наслідки. Закон про гомстеди (1862 р.). Прокламація про звільнення рабів (вересень 1862 р.). Поправки № 13-15 до Конституції США.

68. Держава США після громадянської війни (70-ті роки XIX - поч. XX ст.). Акт про реконструкцію Півдня США 1867 р. Поправки № 16-17 до Конституції США.
69. Конгрес США: структура і повноваження. Поправки до Конституції США № 16-18, 25, 26.
70. Президент США: його конституційні права та обов'язки. Поправки до Конституції США № 20, 22-25.
71. Правова система США у ХУШ-ХІХ ст.
72. "Новий курс" президента США Ф.Д.Рузвельта. Поправки до Конституції США № 20-21, 22.
73. Органи влади і управління окремих штатів в США.
74. Судова система США.
75. Право новітніх Сполучених Штатів Америки (загальна характеристика).
76. Посилення влади президента та роль конгресу США у другій половині XX - на поч. ХХІ ст.
77. Причини Французької буржуазно-демократичної революції та її основні етапи (загальна характеристика).
78. "Декларація прав людини і громадянина" (26 серпня 1789 р.) та її історичне значення.
79. Законодавча діяльність Установчих зборів Франції. Конституція 1791 р. та її основні положення. Жирондистська республіка.
80. Якобінська диктатура у Франції. Конституція 1793 р.
81. Директорія, консульство та перша імперія у Франції (кінець ХУШ - поч. ХІХ ст.).
82. Реставрація Бурбонів у Франції. Революційні події 1830 і 1848 років та відновлення республіки.
83. Характеристика права буржуазної Франції.
84. Друга республіка у Франції та Друга французька імперія. Конституція Франції 1870 р.
85. Паризька комуна - перша пролетарська держава: органи влади і управління, соціальне законодавство.
86. Третя республіка у Франції: основні риси розвитку.
87. Утворення та розвиток Четвертої республіки у Франції: її внутрішня та зовнішня політика. Конституція 1946 р.
88. Виникнення П'ятої республіки у Франції. Загальна характеристика Конституції 1958 р.
89. Право новітньої Франції (загальна характеристика).
90. Формування Німецької буржуазної держави (1800-1865 рр.).
91. Об'єднання Німеччини в ХІХ ст. Конституція Німецької імперії 1871 року.
92. Листопадова революція 1918 р. в Німеччині. Веймарська конституція.
93. Зародження нацизму у Німеччині. Режим Третього Райху.
94. Друга світова війна та її наслідки для Німеччини. Проблема об'єднання Німеччини у післявоєнний період.
95. Структура органів влади Федеративної республіки Німеччини після об'єднання країни 1990 р.
96. Механізм і структура органів правосуддя новітньої Німеччини.
97. Право новітньої Німеччини (загальна характеристика).
98. Японія у другій половині ХІХ ст.: реформи 60-80-х рр. та Конституція 1889 р. Післяконституційний розвиток та здобутки Японії на початку ХХ ст.

99. Японська держава і право після Другої світової війни - на початку ХХІ ст. Конституція 1947 р.
100. Революція в Китаї 1911 р.: проголошення Республіки. Тимчасова Конституція Китайської Республіки.
101. Утворення та розвиток Китайської Народної Республіки. Перша Конституція КНР (загальна характеристика).
102. Деформації державного устрою Китайської Народної Республіки у період "великого стрибка" та "культурної революції" (1958-1976 рр.).
103. Китайська держава в період будівництва регульованої ринкової економіки. Конституції КНР 1978 та 1982 рр.
104. Розвиток правової системи КНР у кінці 70-х років ХХ - на поч. ХХІ ст.
105. Становлення Російської Федерації та проблеми її державно-правового розвитку (1990-2010). Конституція 1993 р. (загальна характеристика).